

The Project Gutenberg eBook of Muutaman työmiehen elämän-vaiheet eli Orjuus Ruotsissa, by Pehr Thomasson

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Muutaman työmiehen elämän-vaiheet eli Orjuus Ruotsissa

Author: Pehr Thomasson

Release Date: October 16, 2010 [EBook #34087]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUUTAMAN TYÖMIEHEN ELÄMÄN-VAIHEET ELI ORJUUS RUOTSISSA ***

Produced by Tapio Riikonen

MUUTAMAN TYÖMIEHEN ELÄMÄN-VAIHEET

eli

Orjuus Ruotsissa

Kirj.

PEHR THOMASSON

Porvoossa, G. L. Söderström'in kustannuksella. 1864.

I.

Rakas lukijani! Tässä kirjaisessa tahdon jutella oman elämä-kertomukseni, ja niinmuodoin pitää minun aluksi mainita joitakuita äitivainaalteni saatuja tietoja syntymäperästäni ja niistä tapauksista, jotka kuuluvat lapsuuteni ensimmäisiin vuosiin.

Äitini oli urhollisen, Suomen sodassa 1809 kaatuneen, sotamiehen tytär. Hänen ainoa veljensä tuli isän siaan virkaan. Ei paljon aika kulunutkaan, ennenkuin enoni meni naimisiin ja otti sotamiehen töllin hallitaksensa, josta seurasi että äitini täytyi lähteä palvelemaan. Hän oli nyt yhdeksäntoista vanha ja

muutoin kaunis ja iloinen nainen, rakastettu ja arvossa pidetty kaikilta, jotka tunsivat hänen siivon käytöksensä. Sen tähden pääsi hän palvelukseen rikkaan talonpojan tykö, jossa hän vähän ajan kuluttua tuli ystäväksi pojan kanssa. Siitä ystävyystyöstä sytty rakkaus, joka oli syy minun syntymiseeni ja niinmuodoin myös kaikkiin niihin kirkkaisiin ja synkeisiin päiviin, joita olen elänyt. Kuin isäntä sai tietää asian laadun, nousi talossa hirvuisen meteli. Äitini kutsui hän kahdenkesken puheille ja lupasi pyhästi, että jos hän tahtoi pitää totuuden salaisena ja ottaa rengin, jota hän jo oli siitä puhutellut, miehekseen, niin hän antaisi heille hyvän töllin ja vielä rahojakin, tarpeellista omaan leipään rupeevaisille. Äitini oli kuitenkin liian rehellinen suostuaksensa semmoiseen neuvoon, jonka hän ylönkatsoi, vaikka isäni oli kyllä häpeämätöin sitä puolustamaan. Paljon keskusteltua, ajettiin äitini vihdoin viimein talosta pois ja kiellettiin siellä enään itseänsä näyttämästä.

Surun nuoli sydämessä ja hävyn puna poskilla, palasi hän veljensä tykö, joka otti hänen vastaan kirosanoilla, ehkä surkutellen sisarensa tilaa, jota hän koitti huojentaa niin paljon kuin voimansa myöden antoivat. Hänen vaimonsa oli myös ystävällinen ja surkutteli sydämmellisesti miehensä onnetonta sisarta, jonka hän mielellään otti vastaan vähäiseen mökkiinsä. Täällä synnyin minä kylmänkoleena syyspäivänä v. 1810. Eno otti toimittaaksensa minua kasteeseen, jossa kuitenkin oli monta vastusta, sillä vaimonsa oli siinä tilassa kipee, eikä kukaan muu mielellään tahtonut olla sylikummina äpärälle. Hän kuulusteli monessa paikassa, vaan jokainen oli siinä tilassa estetty. Vihdoin viimein vihastui hän vähä, pisti minun nahkaseen reppuun ja kantoi itse minun pappilaan. Pruustinna oli niin hyväntahtoinen ja kantoi minun ristille, jossa pantiin Thore nimekseni äidinisän jälkeen, joka oli ollut oivallinen mies aikanaan, jota myös minustakin toivottiin.

Äitini meni vielä kerran isäni tykö ja anoi liikuttavilla sanoilla häneltä vähää apua onnettomuudessaan, mutta kaikki hänen rukouksensa olivat turhaan; isä oli kova ja liikuttamaton kuin jyhlä-kallio.

"Sinun pitää haastattaa se helvetin konna," sanoi eno. "Jätä asia vaan minun haltuuni, niin minä hänen vien Pontius Pilaatuksen tuomion alle, jossa minä hänen lämmitän kun hiljan kuoritun hanhenpojan."

"En," vastasi äitini, "käyköön kuinka hyvään, vaan hänen kanssansa käräjille mennä ja siellä seisoa ihmisten pilkkana, en minä millään kurin taida; johan minä häpeisin itseni kuoliaaksi. Ilman sitä olis hyöty siitä vähäinen, sillä lain jälkeen en saisi muuta kuin viisitoista taikka kaksikymmentä riksiä ruokkoa pojan alaikäisenä ollessa. Tosiaan sitä siinä olis yltä kyllin minulle, vaan kuin hän, joka ryösti viattomuuteni ja omantuntoni rauhan, taitaa olla niin julma ja kieltää minulta sen, niin tahdon koittaa tulla omin neuvoin aikaan. Jumala ainoastaan tietää kuinka syvästi olen petetty, ja toivon että hän myös auttaa minua kantamaan köyhyyden takkaa. Minä tahdon tehdä työtä ja rukoilla; sydämmestäni rukoilla hänenkin edestänsä, joka on kunniani saastuttanut. Se päivä on kyllä vielä tuleva, jona hän saa katua käytäntöönsä minua kohtaan. Älköön vaan tulko liian myöhään."

Se oli hänen järkähtämätöin päätöksensä, jonka hän uskollisesti piti kuolema-päivään asti, vaikka enoni teki mitä taisi saadaksensa häntä siitä luopumaan, sillä sammuttamaton viha oli syttynyt hänen povessaan sitä rikasta talonpoikaa vastaan, joka hänen sisarensa oli häväissyt.

Kuitenkin asumme me nyt sotamiehen töllissä. Aikaa päälle olivat äitini ja enoni vaimo hyvät ystävät, ja kaikki kävi niin hyvin, kuin sitä siinä tilassa sopi toivoa, mutta vähitellen nousi vähäinen riita heidän välillään, joka viimein muuttui suoraksi eripuraisuudeksi. Mökki tuli vähäisemmäksi ja vähäisemmäksi. "Portto kakaransa kanssa oli aina tiellä." Eno koitti rakentaa rauhaa ja sopua, jossa koitoksessa hän myös ajaksi menestyi; vaan ainoastaan niin, että viha vähän ajan perästä taasen syttyi vielä kauhiampaan liekkiin. Monta katkeraa pisto-sanaa sai äitini pitää hyvänänsä. Kuitenkin piti hänen olla vaiti ja kärsiä.

Sillä tapaa kului talvi ja kevät lähene. Veljensä avulla rakensi äitini huoneen metsään, vähän matkaa sotamiehen töllistä. Semmoisen huoneen taitaa köyhäkin hankkia, ilman suurta räsitystä. Mäen vieruun kaivetaan kuoppa, kuinka suuri hyvänsä, niin saadaan oitis kolme seinää, neljäs seinä taas tehdään kivistä. Sitten pannaan pieniä puita ruoteiksi, jotka peitetään tuohilla ja turpeilla. Meren puolelle jätetään pieni läpi akkunaksi, jos varat myöden antavat sen lasilla täyttää, muutoin se tukitaan laudan palasella, joka joka kerta nostetaan pois kuin luolaan valoa tahdotaan. Huonekalut ovat myös yksinkertaiset. Yhteen nurkkaan pannaan muutamia laakeita kiviä, kattoon tehdään räppänä, niin on takka valmis. Maata parempaa laattia ei tarvita. Kalliimmaksi kaikista tulee ovi, jonka pitää olla laudoista, ja ilman sitä vielä tarvitsee linkun ja sarannot, ennenkuin se on jotensakaan sovelias. Tässä tilassa se kuitenkin tuli jotenkin halvaksi, sillä enoni oli hätätilassa sekä seppä että nikkari.

Aivan monta senkaltaista asumusta löytyy Ruotsissa, ja moni ihminen pitäisi itsensä onnellisena, jos hän olis semmoisen asumuksen omistaja.

Meidän mökkimme tuli pian valmiiksi ja myös jotenkin avaraksi, sillä joka seinä oli kahdeksan

kyynärän mittanen. Muutossa ei liion kauan viivytty sillä tavaroita ei ollut muuta, kuin yksi arkku, sänky, kaksi pientä pataa ja muutamia savi-astioita. Paras, vaan kuitenkin vaivaloisin kapine, olin minä, ja viimeiseksi muutettiin minä äidin sylissä uuteen asunto-paikkaamme.

Äitini oli aivan iloinen. Hänellä oli nyt koto, jossa hän taisi olla ja tehdä mitä itse tahtoi, ilman että hänen töitensä pilkattiin ja irvisteltiin. Sentähden tekikin hän työtä aivan ahkeraa, elättääkseen itseään ja minua, jota hän sydämmellisesti rakasti, ehkä minä vasten tahtoani olin syy hänen köyhyyteensä ja kärsimiseensä. Hän osasi kehrätä ja ommella, ja sai myös tarpeeksi työtä lähimmäisestä kylästä. Työllä saatiin kalaa, leipää ja perunoita; metsästä saatiin puita kyliksi, niin ettei meidän tarvinut kärsiä nälkää eikä vilua. Yksi asia kuitenkin suretti äitiäni; hänen täytyi jättää minun yksistään kotia, joka kerta kuin hän meni kyliin työtä ja ruokaa hankkimaan. Senkaltaisissa tapauksissa laski hän minun sänkyyn, jossa sain kuluttaa aikani miten paraiten taisin sillä aikaa kuin hän oli poissa, joka välistä kesti koko päivän. Niin kauan, kuin en vielä osannut kävellä, kävi se jotenkin hyvin päinsä, vaan sitten tuli enemmän murhetta ja vaivaa. Äitini poissa ollessa, käänsin minä kaikki, mitä asumuksessa oli, ylös ja alas. Erinomattain veti rukki minua puoleensa, joka ei jäänytkaan koskaan minulta rauhaan. Yhtenä päivänä, kuin äitini taas oli kylässä, kaasoin minä sen takkaan, niin että hiulu meni rikki. Senjälkeen äitini aina sitoi minun sängyn jalkaan pienellä nuoralla, ja siinä sain olla siksi kuin hän palasi. Ainoastaan hänen asijoilla ollessaan täytyi minun olla sillä lailla sidottuna. Kuin hän suvella kävi ulkotöissä, pääsin minä aina mukaan. Kerran ei kaukaa käynyt, ettei henki minulta mennyt tämän seurannan tähden.

Me olimme nyt toukokuun loppupuolella. Äitini istutti perunoita kaskeen, joka oli kaukana synkässä metsässä. Minä olin jo kolmen vuoden vanha ja pyörin toimeliaana hänen ympärillensä, hänen työtä tehdessään, jossa myös tavallani koetin auttaa häntä, ehk'ei koko toimeni muuksi hyödyttänyt, kuin sekoitukseksi. Päivä oli kovin kuuma ja minä nukuin sentähden pian likellä olevan kiven päälle. Äitini kantoi minun oitis metsään ja pani minun siellä lepäämään lehtevän koivun alle, ja palasi taas työhönsä. Viimein rupesi minun pitkä uneni aatteluttaan häntä, ja sentähden lähti hän myös minua herättämään. Mutta kuin hän tuli paikalle olin minä jo — kadonnut. Hän huuteli minua nimeltä; haki minua joka taholta metsää; haki koko päivän ja vielä yönki, siksi kuin hän vihdoon viimein pyörtyneenä vaipui maahan. Virvottuansa rupesi hän uudestaan hakemaan, vaan kaikki turhaan. Viimen meni hän kirkon kylään ja kertoi siellä tapauksen. Siellä häntä yhteisesti lohdutettiin sillä ilahuttavalla vakuutuksella, että sudet jo olivat minun syöneet, jonka tähden hänen pitäisi kiittää Jumalaa. Suuttumattomilla rukouksillansa sai hän kuitenkin koko joukon ihmisiä ko'olle, jotka jahdilla lähtivät hakemaan sitä kadonnutta lammasta. Kuin he olivat hakeneet kaksi päivää, löysivät he minun viimein tiheessä pensikossa, melkeen nälkään nääntynynnä, sillä se oli neljäs päivä hukassa oloani. Äitini tuli melkeen mielipuoleksi sulasta ilosta. Hän tukehdutti minun melkeen hengettömäksi suutelemisillaan ja halaamisillansa, joist'ei koskaan tahtonut loppua tulla.

Syy äkkinäiseen katoomiseeni on helposti selitetty. Luultavasti olin minä maannut vähän aikaa ja sitten herännyt, jonka jälkeen unimielissäni olin mennyt metsään, josta turhaan ha'in tietä aukeelle.

Tämä tapaus on vielä aivan hyvin sieluni muistossa, ja siitä asti muistan minä kaikki, mitä tästä edespäin juttelen.

II.

Meidän mökkimme oli jotenkin kauniilla paikkaa. Kolmella taholla oli iso hongisto, ja neljännellä kohiseva joki, jonka reunoilla kasvoi vihantia koivuja ja leppiä. Joen pohjas puolella oli tavattoman suuri kallion kieli. Tässäpä olikin minun rakastettu olopaikkani, sillä kallion kukkulalta taisin minä nähdä kirkon ja paljo muuta, joka saattoi minun ihmettelemään. Minä näin myös sotamiehen töllin, joka oli jotenkin likellä, vaikka en koskaan saanut sinne mennä. Kirkko oli kuitenkin se paikka, joka enemmin kaikista kiihotti uteliaisuuteni. Äitini tosin selitti yhtä ja toista siihen kuuluvaa, mutta se ei kuitenkaan ollut minun mielestäni tarpeeksi; minä tahdoin itse paikkaan, asiasta selvää hankkimaan.

"Pääset kyllä sinne, jahka minä vaan ehdin saamaan sinulle uudet vaatteet," vastasi äitini.

Kauan aikaa kului ennenkuin tämä tapahtui. Varamme olivat jotenkin vähäiset, vaan oikeaa hätää emme kuitenkaan kärsineet. En minä vaan taida muistaa koskaan ruokaa pyytäneeni, saamatta kuitenkin kalaa ja leipää. Meidän maamökkimme ei myöskään ollut niin ikävä kuin joku kukatiesi luulee. Suvella oli se vilpeä, talvella lämmin, jonka tähden metsää tulee kiittää. Aurinko kurkisti aina ystävällisesti alas katossa olevan lasin läpitse, sillä täällä hän ei koskaan nähnyt muuta kuin järjestystä ja puhtautta. Äitini oli ahkera kuin muurahainen. Rukki hyrisi koko päivän ja vielä ison aikaa yötäkin.

Joka pyhä meni hän kirkkoon; silloin toi hän aina ruokaa seuraavaksi viikoksi ja minulle vähäisen nisu-leivän. Kotio palattuansa oli hän melkeen aina surullinen. Silloin istui hän tavallisesti sänkyyn, huokasi syvästi, jonka jälkeen hän lauloi tunnollisella ja kauniilla äänellä. Laulustansa näkyi aivan selvästi sydämmensä hyvyys; sillä sekä surussaan että iloissansa ihminen laulaa senkaltaisia lauluja, jotka johonkin määrään ovat saman muotoisia, kuin sydämmensä laatu. Suru mielin valitti hän että oli tullut hyljättyksi vaikka hänellä oli tunnollinen sydän, vaan nöyryydellä kantoi hän pilkan ja hävyn, jonka alaiseksi toisen tunnottomuuden kautta oli tullut. Sydämmessään antoi hän anteeksi sille, joka oli syy kaikkiin hänen kärsimyksiinsä.

Äitini oli minun mielestäni kaunis, vaan ei koskaan niinkuin laulaessansa. Hänen suuret vaaleensiniset silmänsä valoivat kyyneleitä ja kasvonsa loistivat sanomattomalla kirkastetulla valolla. Varmaan oli hän aivan jumalinen, sillä ehtoin aamuin rukoili hän kauan polvillansa sängyn vieressä. Hän opetti myös minun varhain rukoilemaan Jumalaa. Joka ehto, ennenkuin nukuin, sain lukee ja senjälkeen kuulla joitakuita neuvoja, kireitä ja kovia, jos päivällä olin ollut tottelematon ja paha, vaan lempeitä ja anteeksi antavia jos olin ollut hyvä.

Niin kului aika matalassa mökissämme, levollisesti ja hiljaa, niinkuin kuu valaisee unen helmassa olevaa laksoa. Harvoin tuli meille joku vieras muuta kuin leikkuu aikana, koska äitiäni tahdottiin päivämieheksi. Tämä tapahtui vaan kovimmassa hätätilassa, sillä ihmiset ei tahtoneet häntä mielellään työhön "kakaran" tähden, jonka he myös pelkäsivät saavan ruokaa, — aivan turha pelko, sillä minä en koskaan saanut seurata myötä silloin, kuin hän oli vierasten työssä. "Ei sinun pidä olla heidän pilkkanansa," sanoi hän ja telkesi minun sisään, syvästi huoaten. Ainoa vieras, joka jotenkin useen kävi meitä katsomassa, oli enoni. Tavallisesti tuli hän kerran viikossa ja viipyi enemmän aikaa. Hän oli aina iloinen ja lystillinen. Minä istuin hänen polvellansa, ja kuultelin mielelläni niitä tarinoita, joita hän tiesi jutella viimeisestä kokouksesta. Ennenkuin hän lähti kotia, antoi hän tavallisesti minulle rahan ja joskus myös tolvan äidilleni. Usein sanoi hän äidilleni, että minä olisin kerjuulle pantava; mutta äitini ei koskaan tahtonut suostua siihen. "Ei ylpeys köyhälle sovi," sanoi eno. "Sanopa mitäs tahdot, vaan ei hän minun eläissäni kerjuulle pääse," sanoi äitini; ja siihen loppui heidän riitansa.

Viisi vuotiaana sain minä vihdoin viimein uudet vaatteet, niin että pääsin kirkkoon, joka kauan oli ollut korkein toivoni.

Se oli yhtenä sunnuntaina alku-keväästä, ja ilma oli niin ihana kuin se joskus keväällä on. Aurinko valaisi ja lämmitti puitten nuoria lehtiä, ja kaikki ilmoitti rakkautta ja riemua, lakson kukasta aina metsän lintuisiin asti, jotka tuhansilla eri äänillä ilmoittivat riemunsa sen hiljan tulleen kevään ylitse.

Äitini rinnalla kävelin minä metsän läpitse, mielihyvilläni niinkuin visertävä leivonen. Pian tulimme maantielle ja kirkkoon, joka oli vaan puolen penikulmaa meiltä. Äitini tarttui oitis käsi-kynääni ja talutti minua yhteen kirkkomaan kulmaan, jossa hän istui viheriäisen haudan päälle. "Tässä lepää äitini," sanoi hän huoaten ja hajotteli muutamia kukkia haudan päälle. Minä en voinut istua enkä seisoa; tuskin taisin ajatella, niin pyöri päässäni kaikki, minkä näi'n. Kaiken ikäisiä ihmisiä seisoj juhla-puvussa joukottain hautain välillä; kellot soivat juhlallisesti; yksi ruumis toisensa perästä kannettiin hiljaa viimeiseen lepopaikkaansa; lukkari lauloi, pappi luki, lapset ja vaimoväki itkivät, miehet peittivät viimein haudat, jonka jälkeen menivät kirkkoon, johon me myöskin seurasimme.

Täällä, tämän pyhän huoneen sisässä hämmästyin minä vielä enemmän. Urpujen pauhaavat sävelet, laulun kanssa yhtenä, saattoivat minun vähäksi aikaa tunnottomaksi. Vähitellen aloin erottaa aineet. Minä ihastuin kirkon korkeaan holviin, maalattuun saarnastuoliin, kuin myöskin pappiin, vaikka, Jumala sen tietäköön, en ymmärtänyt paljoa eli en mitään hänen pitkästä saarnastansa. Suurimpana ihmeenä kaikista pidin minä altaritaulun, joka osoitti Vapahtajan kirkastuksen, jota minä koko kirkonajan yhtämittaa katselin. Vapahtajan kuva pyhässä kirkkaudessaansa oli minun silmissäni elävä. Minä näin selvästi kuinka Hän liikkui ja kuinka lempeästi ja siunaten Hän katseli seurakuntaansa. Sitä näköä en koskaan voi unhottaa, ja tosiaanki minä siitä asti lui'n rukoukseni suuremmalla hartaudella kuin ennen.

Kotio tultuamme oli äidilläni moneksi päivää työtä selityksissä mitä kaikki, joita olin nähnyt ja kuullut, merkitsi.

Tämä oli ensimmäinen ja viimeinen kirkonmeno, jossa olin äitini kanssa, ja sen tähden ei se koskaan taidakaan mielestäni kadota.

Koko suven oli äitini kivuloinen. Hän kalvastui päivä päivältä. Rukki hyrиси vähemmän ja hän luki enemmän Uutta Testamentia. Viimein ei hän enää jaksanut nousta vuoteelta, eikä hän myös taitanut syödä leipää, jollei sitä vedessä liotettu. Minä holhosin häntä niin hyvin kuin taisin, joka holhoaminen kuitenkin olisi ollut aivan puutollinen, jos en olisi saanut apua enoni vaimolta. Se eripuraisuus, joka oli ollut hänen ja äitini välillä, oli jo vallan kadonnut. Hän toi joka päivä meille vähä maitoa; jota ainoastaan äitini nyt enää taisi nauttia.

Tauti oli varmaanki kova, sillä minä näin surulla hänen kärsivän sanomattomasti. Kuin vaivat huokenivat, puhui hän aina ystävällisesti ja varoitti minua Jumalaa pelkääväiseksi ja ahkeraksi sekä tottelevaiseksi enolleni, joka oli luvannut ottaa minusta vaarin, jos äitini kuolisi, joka oli aivan luultava asia, sillä hänen voimansa olivat rauvenneet, köyhyyden ja vaivain kanssa taistellussa. Yhtenä ehtona, kuin olin kontannut hänen viereensä vuoteelle, otti hän vähäisen bernsteinisen ristin, jonka hän mustassa pumpuli rihmassa kantoi kaulassansa, ja pani sen minun kaulaani. Sitten veti hän minun sydämmensä tykö vapisevilla käsillänsä, ja minä tunsin muutamia suuria kyyneleitä tippuvan kasvoilleni. Tavallisuuden mukaan luin minä ehtoorukouksen ja nukuin. Kuin seuraavana aamuna heräsin, koetin minä turhaan herättää häntä; hän oli kuollut.

Minä riensin paikalla enoni tykö, ilmoittamaan tapausta. Kahdeksan päivää sen jälkeen saatoin minä hänen hautaan, saman kummun alle, jonka päällä hän viimein oli istunut, kuin kävimme kirkossa. Olkoon hänelle keveät mullat ja siunaus hänen muistollensa!

III.

Raskasta on jäädä äidittömäksi kuuden vuoden vanhana, vaan vielä katkerampaa, kuin ei ole isää, johonka taitaisi turvata, niinkuin minun kanssani oli laita. Minä surin äitiäni katkerasti, vaikken lapsuudessani saattanut täydellisesti käsittää onnettomuuteni täyttä avaruutta. Tässä tilassa surin minä enemmän sitä, ett'ei kellot soineet kuin äitiäni kannettiin hautaan. Minä kysyin enoltani mikä siihen oli syynä ja sain seuraavan vastuun:

"Ei äitis käynyt viimeis vuonna Herran ehtoollisella — se oli kivuloinen, ihmis raukka — ja sentähden pappi esti soittamisen; niin hän kuitenkin sanoi; ehkä minä luulen oikean syyn olleen aivan toisen; ei äitisi tehnyt 'päivätöitensä pappilaan,' eikä myös maksanut pääsiäis rahaa viimeis vuonna; vielä vähemmän häneltä jäi lehmää, joka papille tulee hautaamisesta. Siitä syystä pappi esti kellojen soiton. Niin hän tavallisesti senkaltaisissa tekee."

En kyllä käsittänyt niiden sanain oikeaa sisälle-pittoa, mutta ainakin vaikuttivat ne pahaa nuoreen sydämmeeni.

"Älä sen päälle enää ajattele," sanoi eno. "Kellot ei tehe mitään autuuteen."

Se oli minunkin tarkoitukseni; mutta tapaus harmitti minua kuitenkin, sillä minun mielestäni se oli väärä äitini muistolle.

"Pojan on asia panna pitäjälle kerjään. Ei meillä ole varoja häntä enempää ruokkia; se syö kuin susi." Niin sanoi enoni vaimo, muutaman päivän siellä oltuani, ja viimein päätettiin että minun piti lähtemän sillä tiellä onneani koettamaan. Tämä oli kuitenkin minulle aivan vasten-mielistä; minä valitin hätääni enolle.

"Ei hätä hävetä kärke, kiiret kauan kiinnitellä," vastasi eno. "Eihän se raskasta ole, etkös sitä käsitä. Minä olen itse aikamani kerjännyt, joka käy helvetin hyvin, kuin vaan vähä tottuu. Minulla on itselläni muutamia poru-kitoja ruokittavana, ja palkka on s—n pieni, muutoin sinä kyllä saisit jäädä kotia; nyt se on aivan mahdotointa. Minä olen jo puhutellut Koskelan likkaa, joka ensi aluksi ottaa sinun myötänsä, sitten se kyllä käy itsestänsä. Älä siinä nyt itke ja ulvo, poika — rohkia ruoan hakeepi, ujo nälkää näkeepi... Ei se sinulle ole raskaampaa kuin tuhanelle muullekaan, jotka elävät samalla keinolla."

Seuraavana aamuna sain minä vähäisen pussin kainalooni, ja eno saattoi minun ensimmäiseen tölliin, josta minä sain ryysyissä olevan vähäisen punatukkasen likan matka-kumppaniksi.

"Hyvästi nyt, ja onnea matkalle!" sanoi eno. "Kuin sinä saat pussis täyteen eli suutut mailmalle taidat tulla kotio, jonne aina olet terve tultuasi, vaikka ämmä joskus ärisee."

Niillä sanoilla käänsi hän minulle selkänsä ja meni tiehensä.

En minä edes tahdo koettaa kertoa mieli alaani sillä hetkeä. Päässäni kaikki kävi ympäri ja sydän tytky kuuluvasti. Kaipuulla muistelin minä niitä rauhallisia päiviä, joita olin elänyt maa-mökissämme, ja kauhistuin niitä, joita vastaan nyt vaelsin mailman avaruudessa, ja joita aivan vähä tahi en ollenkaan tuntenut. Katkerat oli ne kyyneleet, jotka minä vuodatin, ja kuuluvasti itkien otin ensimmäiset askeleeni määrättyllä tielläni.

Tyttö, joka oli saanut minun seuraksensa, koetti lohduttaa minua. Se oli jo kauan käynyt kerjäläisen oppia, ja vakuutti minua siitä, ett'ei se ollut niinkään ikävää, kuin minä tyhmydessäni luulin. "Ei meidän tarvitse nälkää nähdä," sanoi hän ja rallitti yhtä iloista laulua, joka vähäiseksi aikaa karkoitti pois murheeni. Kohta me tulimme jotenkin isoon taloin. Minä aivoin pisättyä ulos, siksi aikaa, kuin hän meni sisään; mutta se ei käynyt päinsä hänen mielestensä. Hän oli muutamaa vuotta minua vanhempi ja niinmuodoin myös minua väkevämpi, jonka tähden hän tarttu käteeni ja tuuppas minun asuinhuoneeseen.

"Mikä perhana se on, jonka sinä nyt olet saanut seuraasi?" sanoi isäntä, joka istui pöydän ääressä ja söi. "Mökki-Liisan Thore," vastasi matkakumppanini. "Vai niin," jatkoi isäntä, "se on niinmuodoin rikkaan Jössen poika. Piru vieköön senkaltaiset persot, jotka ei häpee kakaroita laittaa ja lähettää ne pitäjälle. Jos hän olisi köyhä, niin en sanoisi mitään, mutta hän on rikkain talonpoika koko pitäjässä ja ylpiä kuin paha henki. Hänen pitäisi itse pitämän huolen sikiöstänsä, jos hän edes vähänkin tietää huutia. Kuinka vanha sinä olet, poika?"

"Kuuden vuoden vanha," vastasi tyttö; sillä minä olin niin ujo ja pelko, ett'en sanaakaan saanut suustani.

"Hän on vähäinen kaunis poika, ja surkuteltava se on, poika parka, kuin on äitinsä kadottanut," sanoi emäntä lempeällä äänellä.

"Oh ja! poika on jotenkin nätti; mutta hyvä se oli että äiti kuoli, muutoin olisimme senkin kohta saanneet pitäjälle."

Niin sanottuansa otti isäntä hattunsa ja meni ulos, sivutteni mennessänsä kuitenkin vihasesti katsoen päälleni. Varmaan emäntä huomasi minun olevani suruissani, sillä hän silitteli ystävällisesti poskeani ja antoi minulle ison voikaakun.

Voi, miten se ruoka maistui ja se hyväileminen teki hyvää sielulleni. Minä menin nyt rohkeammasti tietäni ja totuin pian elatuskeinooni, niin että taisin sekä puhua että vastata; ihmiset sanoivat minua jotenkin kieleväksi. Kohta minä myös tunnettiin seurakunnassa ja kutsuttiin Liisan Thoreksi, jonka nimen siitä asti olen saanut pitää kaikkina elin päivinäni.

Kerjäläisen elämällä on niinkuin kaikella muullakin sekä hupaiset että katkerat hetkensä. Ne viimeiset olivat kuitenkin minun mielestäni voiton puolella. Joka asumuksessa oli melkein seuraava muoto minua vastaan:

Joko sinä taas tulet... Ei sitten ole muuta, kuin kahdeksan päivää, kuin olit täällä... Kerjäläiset syövät meidän kuiviini; ne sikiävät niin pian kuin harmaat kissat... Täällä on jo tänä päivänä ollut yli kahden kymmenen... Yksi leipä toisen perästä menee kuin lumi kuumilla kivillä... Tällä kertaa saat vielä palaisen; vaan sitten et enää j.n.e.

Ehkä vastaanottaminen ei suinkaan ollut ystävällinen, niinkuin edellisestä näkyy, sain minä melkein aina jotakin. Minä en suinkaan ollut luotu kerjäläiseksi, sillä se iänkaikkinen murina kerjäläisten ylitse, jota sekä varhain että myöhään sain kuulla, teki aina minun sydämmelleni pahaa. Minä rukoilin Jumalaa sydämmellisesti, että kohta tulisin niin suureksi ja voimalliseksi, että työlläni taitaisin ansaita elatukseni. Ruoan puolesta en kuitenkaan kärsinyt mitään hätää, mutta sitä enemmän monessa muussa asiassa.

Kerjäläisen isompia tuskia on yösian saaminen. Minä en vielä ollut kaukaa vaeltanut, ennenkuin huomasin sen olevan yhdistetyn monen vastuksen kanssa. Isoissa ja julkisissa taloissa ei koskaan tarvinnut aatellakaan yösian saantia. Ei ne tahtoneet laittaa permantoansa siivottomaksi oljilla eli muulla törpöillä ryysysien kerjäläisten tähden. Vähäsemmissä ei ollut paljoa parempi. Siellä oli niin ahdas; ne olivat itse niin monta; se oli niin sopimatointa tänä ehtona; ne tekivät kaljaa, leipovat tahi pesivät, ja Jumala tiesi mitä kaikkia siellä oli tiellä. Naapurissa oli joka tilassa parempi tila, ja sentähden neuvottiin sinne menemään, jossa sai kuulla saman lorun kerrottavan ja vielä useampia esteitä. Useasti sain minä vaeltaa sillä tavalla talosta taloon vielä yötäkin, ennenkuin katon alle pääsin. Sekä sieluni että ruumiini kärsi sanomattomasti; sillä minä itkin ja kärsin vilua, niin että koko ruumiini vapisi niinkuin värisevä haavan lehti. Kun vihdoin viimein sain sian jonkun lämpösen huoneen laattialla, kiitin minä sydämmessäni Jumalaa ja unhotin paikalla kaikki vastukset, joitten kanssa olin taistellut. Minä otin nyt sen vähäisen bernsteini ristin, jonka olin saanut äidiltäni, ja suutelin sitä, sillä sitä kannoin minä aina povessani rihmalla sidottuna kaulaani. Kun minä katselin sitä rakasta kappaletta, muistui maamökkimme ja äidin helma mieleeni, jotka aina olivat lämpöset ja hyvät. Sen jälkeen luin minä ehto rukoukseni ja koetin maata, joka ei tahtonut menestyä niin helposti, sillä viimeisiin aikoihin olin minä tullut tuntemaan yhden lain valkosia kirppuja, jotka ei tahtoneet jättää minua rauhaan. Luonto piti kuitenkin puolensa, ja minä nukuin pian ja näin kauniita unia. Senkaltaisissa tapauksissa oli äitini useen vieraanani, joka ystävällisesti lohdutti ja kehoitti minua.

Tämän kaltainen on kuvan synkeä puoli; nyt joitakuita sanoja kirikkaastakin.

Kevät ja suvi on kerjäläiselle kultainen aika. Ei nälkää koskaan tarvitse nähdä, niinkuin minä jo ennen olen sanonut; mutta nyt ei myös tarvitse pitää yö-siasta murhetta, sillä joka pensaassa on yöksi suoja. Tosiansa se on ikävää joka asumuksessa saada nuhteita köyhyydestänsä, jota ei itse ole perustanut, eikä taida auttaa, mutta siihen tottuu kohta, kuin siihen sivuun aina annetaan tarpeeksi ruokaa. Minä olin vapaa kuin lintu metsässä ja nautin kaikesta sydämmestäni vapauttani. Minä elin ja nautin mitä nauttia sopi, enkä liikaa murhetta huomenpäivästä pitänyt. Ehtoon tullessa konttasin minä tytyväisenä johonkuhun latoon. Se ainoa, joka minulle teki levottomuutta, oli ne valkoset kirput ja tieto että suven perästä tulee syksy. Edelliset minä tapoin auringon paistaessa, ilman laupeutta, ja jälkimmäisen koetin minä karkoittaa mielestäni niin paljo kuin mahdollista.

Kerjäläis-retkeni alussa menin minä aina kotio sotamiehen tölliin tuloneni, jotka halullisesti vastaan otettiin, niinkuin hyvä ruoka porsaalle; mutta nyt ei se enään tullut kysymyksenäkään, sillä minä en kerjännyt joutusampaa kuin tarve vaati. Minä tulin kohta tutuksi kahden pojan kanssa, jotka pitivät samaa elatus-keinoa kuin minäkin. Meillä oli jotenkin hauska toistemme seurassa ja elimme itse mielestämme aivan lystiä päiviä. Totuuden mukaan saan kuitenkin tunnustaa, että minä näiltä ystäväiltäni opin paljon ilkeyttä, ja varmaan olisin minä oppinut vieläkin enemmän, jollei äitini suojeleva henki olisi valvonut ylitseni. Todistukseksi Jumalan ihmeellisestä lähetyksestä tahdon minä tässä kertoa kaksi tapausta, jotka elinaikani pysyvät mielessäni.

Yhtenä päivänä esitteli toinen poika että salaisesti menisimme yhteen isoon puutarhaan omenia varastamaan. Arvelematta suostuin minä tähän neuvoon. Sinne päästäksemme tarvitsi meidän kiivetä korkean kivi-aidan ylitse. Mutta kuin minä hyppäsin maahan, singahti bernsteini risti maalle avoimesta povestani ja löi minua otsaan. Minä pidin sen varoituksena äidiltäni ja luovuin yrityksestäni. Toisen kerran aivoin minä pistää valkean maahan hakattuun, suvi-kuivaan kaskeeseen, nähdäkseni kuinka korkealle liekki nousisi. Minä otin tuli-raudan lyödäkseni valkeeta, mutta estettiin bernsteini ristiltä, joka tuli väliin. Paikalla lakkasin minä tyhmästä aikomuksestani, jolla olisi ollut hirvittävä vaikutus; sillä useampia asumuksia oli likeellä. Perästäpäin sain minä tietää että se oli isäni metsää ja kiitin sydämmellisesti Jumalaa, joka oli varjellut minua murha-polttajaksi tulemasta.

Mitä isääni tulee, jota yhteisesti kutsuttiin, "rikkaaksi Jösseksi," niin olin minä hänen monta kertaa nähnyt, vaan en koskaan käynyt hänen huoneessansa, sillä minä vihasin häntä käytöksensä tähden äitiäni kohtaan. Kerran päätin minä kuitenkin käydä häntä katsomassa, nähdäkseni kuinka huonosti eli hyvin minä otettaisiin vastaan.

Isäni oli isonkokoinen, sorea mies, jolla oli kiree kasvojen muoto. Hänen käytöksessään oli jotakin ylpeää ja röyhkeää, jota piti pelkäämään ja uskoman, vaan ei suinkaan rakastaman. Kuin minä tulin ovesta sisään hänen maalattuun asunhuoneeseensa, käveli hän edes takaisin laattialla, polttaen tupakkaa hopeahelaisella syöskumi piipulla.

"Kuka sinä olet?" kysyi hän, kääntyen minuun päin kireellä katsannolla.

"Mökki-Liisan Thore," vastasin minä vapisevalla äänellä.

Isäni kalvastui nähtävästi, saadessaan kuulla tämän odottamattoman vastuun. Ei hän sanonut mitään muuta, vaan kävi vielä muutaman kerran edes takaisin raskailla askeleilla, jonka perästä hän otti hattunsa ja meni tiehensä päälleni katsomatta. Hänen vaimonsa siihen siaan, joka oli nuori ja kaunis, katseli minua aivan tarkasti. Hän antoi minulle ei ainoastaan paljo ja hyvää ruokaa, vaan myös paidan ja palttina housut, jotka minun paikalla piti pukea päälleni, niitten kehnojen räpäleitten siaan, kuin minulla entiseltä oli. Minä kiitin sitä hyvää ihmistä ja menin tieheni, en vallan tytyväisenä, vaan en myös hetkeen tytyväisenä, sillä minä olin odottanut toisellaista kohtelemista isältäni. Muutama ystävällinen sana hänen huuliltansa olisi tehnyt minun sielulleni niin hyvää. Nyt hänen käytöksensä nosti aivan toisen mielen povessani. En minä tiedä jos minä vihasin, mutta aivan vissisti minä hänen ylenkatsoin. Minun ylenkatseeni nousi vielä korkeammalle, kuin minä vähän matkaa talosta tulin isääni vastaan, joka pidättyi eteeni ja sanoi seuraavalla tavalla;

"Minä näen että sinä olet saanut hyvän ravinnon talossa, sekä sisältä että päältä; mutta jos tahdot totella minun neuvoani, niin et koskaan enään pistä nenääsi sinne; sillä minä hakkaan sinun niin että olet sekä sininen että punanen... Tässä kuitenkin saat vähä rahaa, ettäs pysyt poissa."

Hän antoi minulle kaksi pankoossa, jonka minä kiukussani heitin maahan ja juoksin tieheni, päätöksellä että en koskaan enään menisi senkaltaisen isän tykö, joka taisi olla niin armoton.

Kerjäläisen elämä, kirkkailla ja synkeillä puolillansa, joka alusta näytti minulle niin ilkeältä, tuli totumuksen kautta enemmän ja enemmän auttavaksi. Minä menestyin hyvin ja kasvoinkin kovasti, niin että iälleni olin jotenkin iso ja voimallinen. Sentähden sanottiin joka paikassa:

"Sinä olet jo niin iso että taidat tehdä muuta kuin kerjätä, laiskuri!"

Niin sanottiin joka paikassa ei ilman syytä, kuitenkin ei kukaan tahtonut ottaa minua työhönsä, jonka tähden minä pidin nuhteen väärytenä. Itse olin jo suuttunut kerjäämiseen, ja olisin mielelläni ruvennut työhön, jota minä joka tavalla koetin saada. Monta vaivaa nähtyäni, pääsin minä kymmenen vuoden vanhana vanhan kunniallisen talonpojan lampuriksi.

Paimenen elämä, jota niin ihmeellisen hyvänä pidetään, oli mielestäni alussa jotenkin yksi-pintainen, sen vapaan ja irtanaisen elämän suhteen, jota tähän asti olin viettänyt. Päivä oli niin pitkä siinä synkeässä metsässä, jossa minulla ainoastaan oli lampaat, lintuiset ja kavion kaiku puhe-kumppanina. Vähitellen totuin toiseen ja toiseen. Työni oli minulle huviksi, sillä tiesin sillä ansaitsevani elatukseni, seurakuntaa rasittamatta.

Myllyjä mä rakentelin joka purohon,
Huoneita mä sovittelin joka koivikkoon
Metsässä.

Kaikki kävi onnellisesti ja hyvin! En edes karitsaakaan kadottanut koko suvena. Isäntäväkeni olivat hyväntahtoisia ihmisiä, jotka pitivät minun sekä vaatteissa että ruoassa mutta suureksi surukseni eivät he tahtoneet pitää minua enään, kuin syksy tuli. He lohduttivat minua eritessämme sillä ilahuttavalla sanomalla, että minun ei enään tarvitse kerjätä, sillä uusi vaivais-hoinnon sääntö oli tullut, joka esti kaiken kerjuun ja määräsi joka seurakunnan hointamaan köyhänsä. Minun tarvitsisi ainoastaan ilmoittaa itseni pitäjän lauta-kunnan esimiehelle ja sillä asia olisi tehty.

Tämä sanoma nosti suloisia toivoja sydämissäni, ja kauan ei viipynytään ennenkuin annoin itsestäni tiedon edellä mainitulle esimiehelle, joka käski minun ensi maanantaina tulemaan pitäjän tupaan, jossa saisin enemmän tietää.

Edellä mainittuna päivänä menin minä sinne määrättyä aikana. Täällä olivat kaikki seurakunnan köyhät, joitten luku nousi seitsemään kymmeneen isoja ja pieniä. Liikuttavaa oli katsella näitä ryysyissä olevia lapsia, vanhoja köyry-selkiä ukkoja ja laihtuneita ämmiä ja viallisia joka iästä. Talonpojat mässäsivät ja kiroilivat köyhien isoa lukua, joka saattoi niin suuriin maksoihin. Vihdoin viimein alkoi huutokauppa. Ehdot olivat seuraavat:

1:o. Huutaja sitoo itsensä vuoden kuluessa pitämään huolen niistä, jotka vasaran pudotessa lankeevat hänen osallensa.

2:o. Puoli maksosta maksetaan paikalla ja toinen puoli vuoden lopussa.

3:o. Jos joku huutaja antaa köyhiensä kulkea kyliä ja rasittaa kerjäämisellä, olkoon puolen maksoa menettänyt.

4:o. Ne lapset jotka ei taida lukea, pitää sopivassa tilaisuudessa pidettämän koulussa.

Esi-mies huuti nyt toisen toisensa perään esille ja myi niitä niinkuin olisi sieluttomia eläimiä myynnyt. Tässä ei suinkaan säästetty rukouksia, huokauksia ja kyöneleitä; mutta täytymisen kova laki saattoi kaikki vaikenemaan. Kuin minun vuoroni tuli ja minun nimeni mainittiin, tuntui se niinkuin olisi naskalilla pistetty rintaani. Silmilaudat alahalle painettuna seisoin minä pöydän ääressä ja odotin kuka minun osaksensa saisi. Isoksi kauhistuksekseni oli se yksi raatari, jonka kaikki tiesivät isoksi juopoksi ja tappelu konkariksi. Hyvin hän myös ansaitsi, mitä yhteinen puhe hänestä sanoi, sen minä kyllä tulinkin havaitsemaan. Tällä tapaa minä ja ne toiset ihmis raukat myytiin kerran vuodessa. Että meillä ei ollut paljon hyvää odotettavaa suojelijoiltamme on ymmärrettävä, jos vaan tarkastamme että useimmat itse olivat melkeen vaivaisia ja että useimmat siinä toivossa olivat huutaneet meitä, että sillä jotakin voittaisivat. En minä tahdo kertoa, mitä sain kärsiä niinä vuosina, sillä se, joka ei tunne kuinka vaivaisia hoinnetaan monessa pitäjässä, ei uskoisi minua, ja toisille saattaisi se vaan katkeria muistoja. Niin paljon tahdon kuitenkin sanoa, että kerjäläisen elämä synkeämmässäkin valossansa on kuin taivas tämän suhteen. Minua nyhiittiin ja tuupittiin, minä kärsin nälkää ja vilua ja ajettiin toisesta paikasta toiseen niinkuin olisin ollut jokin metsän peto. Varmaan oli monta hyväntahtoista, mutta ne olivat puutteen alaisia joilla monessa tilassa ei ollut mitä itse olisivat nauttineet. Toisten tykönä sain minä selkääni ja kirouksia ruoan verosta, semminkin kuin ne olivat viinassa, jota siihen aikaan oli yltä kyllin joka maan ääressä. Minä menin kerran kantelemaan rovastille, ja tästä seurasi että minä seuraavassa kokouksessa sain nuhteita pitäjän koko lauta-kunnalta, joka sanoi minun pahan-ilkiseksi ja uppinniskaiseksi pojaksi, jota ei tarpeeksi taitaisi pitää kurissa. Lukeminen ei tullut kysymykseenkään, ennenkuin olin neljäntoista vanha. Silloin minä tulinkin koulun opettajan haltuun, joka otti opettaaksensa

minua niin paljon, että taitaisin päästä ripille, niin ett'en enään olisi seurakunnalle rasitukseksi.

Koulun käyminen olikin tarpeellinen, sekä sielun että ruumiin tähden. Sen vähän, kuin minä äidiltäni olin oppinut lukemaan, olin minä enimmäksi osaksi unhottanut, ja sen hyvän lihan, jonka kerjätessäni olin saanut, olin minä vallan kadottanut.

Koulun opettaja Strand oli keski-ikäinen mies, keltasen kalveilla kasvoilla ja lempeillä loistavilla silmillä. Hän opetti minua ystävyydellä ja kohteli minua säädystyneellä ja ylevä-mielisellä tavalla. Koulussa oli monta rikasta talonpojan poikaa, joita minä joutilaina aikoina huvitin niin hyvin kuin taisin. Ne tiesivät minun olevan köyhän ja isäntäni, koulunopettajan, olevan samoin; sentähden antoivat he minulle tarpeeksi ruokaa hyvin varustetuista eväs-vakoistansa. Minä elin oikeita makian-leivän päiviä; mutta opettajani päivät olivat sen siaan aivan happamia. Hänellä oli kuusikymmentä vallotointa lasta opetettavana. Niitten kanssa luki hän vähinnäkin kymmenen tuntia päivässä. Ett'ei opetuksen sopinut käydä erin-omaisesti perinpohjin, on helposti ymmärrettävä asia. Mies ahkeroini kuitenkin. Usein nä'in minä hänen ehtoolla väsyneenä vaipuvan tuolille ja yskivän verta. Hän valitti rintaansa särkevän, johonka kouluhuoneen terveydelle vahingollinen ilma ja ne murheet, joitten kanssa hänen piti taistella, olivat syynä. Niistä piti hän leipä-murheen suurimpana; sillä koko hänen palkkansa ei noussut korkeammalle kuin kahteen sataan rikkiin vuodessa, ja tällä, joka talonpoikain mielestä oli aivan runsas, piti hänen elättää itsensä ja perheensä, johon kuului vaimonsa ja kuusi lasta. Sentähden täytyi hänen melkeen joka ehto lähteä kyliin kerjäämään vähä elatus-neuvoja tuleviksi päiviksi. Minä seurasin häntä joskus näillä vaelluksilla ja nä'in hänen kärsivän paljon pilkkaa, siliä talonpojat pitivät melkeen kaikki tämän uuden koulujärjestyksen laitoksena, joka ei hetkeen täyttänyt määräänsä, jota se ei siinä tilassa tehnytään. Ei hän kuitenkaan murissut koskaan senkaltaisissa tapauksissa. Minä kuulin hänen ainoastaan sanovan. "Huvikseni minä opettaisin, jos minua edes vähänkin kehoitettaisiin eli maksettaisiin semmoinen palkka että sillä taitaisin kunniallisesti elää. Nyt se sen siaan on takka, joka painaa minun maahan."

Se painoi hänen ei ainoastaan maahan, vaan myös muutamia kynnäriä syvempään, sillä yskä ja murhe elatuksesta saattoivat hänen kohta haudan hiljaiseen poveen.

Talven kuluessa opin minä kuitenkin niin hyvin kristin uskon kappaleet, ett'en tarvinnut hävetä papin edessä. Minä osasin katkismuksen ulkoa ja myös jonkun piplian historian; enempää ei vaadittukaan. Että minä ne sielulla ja sydämmellä käsittäisin, ei tullut kysymykseen. Varmaan rovasti piti monta kaunista puhetta, mutta ne ei liikuttaneet minua ollenkaan, koska hän ei töillä näyttänyt uskoansa. Kuin minä kuulin hänen kehoittavan anteliaisuuteen köyhille ja tarvitsevaisille, ajattelin kuinka vähä hyvyttä hän näytti sille köyhälle koulun opettajalle, jonka viheliäisen tilan hän kyllä tiesi. Kuin hän sanoi kaikki ihmiset toisensa vertaisiksi, kummastelin minä hänen oikeuden tuntoansa, kuin hän pani sen rikkaan Olle Niileksen pojan yli sen köyhän Koskelan pojan, ehkä edellinen oli kehno lukemaan ja jälkimmäinen hyvä. Kuin hän taas saarnasi kärsimistä, tulin minä vasten tahtoani ajattelemaan hänen suuren vatsansa ja punasen veristen kasvojensa päälle, jotka todistivat aivan toista j.n.e.

Näitä mietteitä koetin minä turhaan saada karkoitetuiksi. Ne saattoivat sieluni levottomaksi sekä öillä että päivillä. Yht'äkkiä putosi se vähäinen bernsteini risti laattiaan, aamulla vuoteelta noustessani. Minä pidin tämän viittauksena äidiltäni, joka tahtoi selittää minun nykyisessä mielialassani olevan kelvottoman sitä kantamaan. Minä muistin hänen neuvonsa ja varoituksensa, hänen kärsimisensä ja kärsivällisyytensä, hänen hartaat rukouksensa Jesukselle, meidän vapahtajallemme, joka on luvannut virvoittaa kaikki suruun uupuneet ja rasitetut sydämmet, jotka rukouksessa mainitsevat hänen nimeänsä. Siitä päivästä aloin minä ahkerampaa lukea Uutta Testamentia; ja jota enemmän minä lu'in ja rukoilin, sitä rauhallisemmaksi kävi minun sydämmeni. Kuin minä olin Herran Ehtoollisella, nä'in minä Vapahtajan kuvan vielä kerran liikkuvan altaritaululla, lempeästi tarjoovan minulle avointa helmaansa, ja sieluni täytettiin taivaallisella rauhalla ja onnellisuudella.

V.

Ensimäinen Herran Ehtoollisen käyminen on tärkeä tapaus joka ihmiselle, mutta semmenkin sille isä- ja äidittömälle nuorukaiselle, joka sentakia itse päältään tulee mailmaan, ilman muita johtotähtiä, joita seuraisi matkallansa, kuin ne, jotka kukatiesi kantaa omassa povessansa. Minä tahdon sentähden seisahtaa vähäksi aikaa, ja tutkia sydämmeni laadun, ennenkuin jatkan elämäni vaiheitten kertomusta.

Aina siitä asti, kuin minä rupesin käsittään tilani mailmassa, olin minä halunut ja ikävöinnyt sitä aikaa elämässäni, joka nyt oli käsillä. Joka tilassa, kuin minä mielestäni kärsin jotakin vääryyttä, ajattelin

minä aina näin:

"Kuin minä vaan olen päässyt ripille niin kaikki tämä viheliäisyys on ohitse. Silloin minä olen mies itse puolestani ja vapaa ihminen, silloin taidan mennä palvelukseen missä ikinä tahdon. Uutteruudella ja ahkeruudella minä kyllä tulen esin ja näytän seurakunnalle kuinka väärin se on minua kohdellut alaikäisenä ollessani."

Se vähä viha ihmisiin joka tämän aatoksen loppu puolella hohtaa, oli läsnä-olevaisena hetkenä perin pohjin kadonnut sydämmestäni, jossa ei se koskaan ollut syvästi juurtunut. Mennyt elämäni makasi takanani niinkuin synkeä varjo, vaan se tuleva edessäni toivon kirkkailla säteillä valaistuna. Minä tunsin itseni sovitetuksi Jumalan ja koko mailman kanssa. Raittiilla silmillä katselin minä tulevaan aikaan ja päätin päässäni tehdä työtä ahkeraa ja rukoilla hartaasti. Minä päätin myös aina olla säästäväinen kerran tullakseni tilaisuuteen että hankkia itselleni oman töllin, jossa taitaisin elää vapaata elämää. Että tämä olisi yhdistetty monen vastuksen kanssa ei silloin tullut mieleeni, sillä minun rintani oli rohkeutta ja luottamusta täynnä.

Tässä mieli-alassa menin minä ensimmäiseen palvelukseeni, jonka hyväntahtoinen opettajani oli toimittanut minulle. Ei minulla ollut muuta omaisuutta kuin vaatteet, jotka oli päälläni ja kaksi paitaa, jotka minä kannoin liinaan käärittynä kainalossani. Tämä oli kauniina kevät päivänä. Koko luonto paisui ilosta ja elämän halusta niinkuin minun nuori toivossa elävä sydämmeni. Kohta minä tulin määrättyyn paikkaan ja yksi parempi tölli, jossa minä ystäväisyydellä otettiin vastaan huoneen asukkailta, nimittäin yksi kalvea sokea vaimo ja pieni punasen verevä, vaalea tukkainen likka, joka oli ihmeellisesti yhden kirkossa olevan maalatun enkelin näköinen.

Nämät ihmiset eivät olleet minulle tuntemattomia. Kerjuulla kulkeissani olin minä monasti käynyt tässä asumuksessa, jossa minua aina kohdeltiin hyvyydellä ja ystävyydellä. Se kalvea vaimo, jota yhteisesti kutsuttiin "elävän leskeksi Rauhalassa", oli jotenkin äitini näköinen, joka vielä enemmän korotti hänen arvoansa minun silmissäni. Niitten elämän vaiheet olivat myös pää-asiassa erinomaisen yhtäläiset. Katso tässä on lyhykäisyydessä hänen elämä-kertansa:

Tammikylän Hanna oli kahdenkymmenen vanhana kaunis ja iloinen tyttö ja myös jotenkin rahallinen, sillä hänen isällensä, lautamiehellä, ei ollut muuta kuin hän ja yksi poika, joille tasaisi omaisuutensa. Näistä molemmista syistä oli hän kallis kappale, jota jokainen paikkakunnan naima-haluinen nuorimies tahtoi viedä kotiinsa. Kosijoita tuli joka ilmalta, vaan upeammatkin sulhaset saivat rukkaset, sillä hän rakasti jo salaisuudessa yhtä isänsä palkkarenkiä, sitä iloista ja sokeaa Erkkiä, joka kaikin puolin oli rakkautensa ansainnut. Tämä rakkaus meni vähitellen niin kauas ett'ei sitä enää voitu pitää salaisena; se tuli koko paikkakunnalla jutuksi, joka pian joutui lautamiehen korville. Hanna tunnusti totuuden mukaan millä kannalla asia oli, pyysi liikuttavalla rukouksella isältänsä Erkkiä avioksensa. Mahdotoin rukous! — Ennen lautamies olisi räjäyttänyt talonsa ja kaikki mitä siinä oli ilmaan ennenkuin semmoinen häpeä tapahtuisi. Erkin, joka monta vuotta uskollisesti ja rehellisesti oli palvelut isäntäänsä, täytyi paikalla vastustamatta jättää palveluksensa. Ennenkuin tämä tapahtui, tapasivat ne rakastavaiset vielä kerran toinen toisensa, ja päättivät että Erkin piti lähtemän Kaliforniaan ansaitsemaan niin paljon kultaa kuin tarvittiin että tulisi rakastettunsa arvoiseksi. Hän lähti myös ensimmäisessä sopivassa tilassa, vaan ei hän ole koskaan senjälkeen antanut itsestänsä tietoa. Hanna sai pian pikkaisen likan sydäimestä rakastettunsa muistoksi. Siitä ajasta ei lautamies voinut kärsiä lastansa. Hän antoi koko talon pojallensa, vaan ainoastaan vähäisen töllin tyttärelle, ett'ei se jäisi vallan taivas alle. Kuin tämä hyvin oli toimitettu, pani hän viisaan päänsä levolle ja kuoli siinä järkähtämättömässä uskossa, että hän oli tehnyt niinkuin rehellinen ja nuhteeton mies. Hanna muutti paikalla tyttärensä kanssa tölliin, jonka hän kutsui Rauhalaksi. Täällä hän jo oli asunut kymmenen vuotta ja odottanut rakastettunsa. Siitä syystä häntä pilkalla kutsuttiin "elävän leskeksi".

"Terve tultua meille, hyvä Thore." sanoi hän minun tuskin ovesta sisään päästyäni. "Ilolla olen minä kuullut Strandeilta sinun olevan uutteran ja liukkaan nuorukaisen ja sentähden olen päättänyt ottaa sinun suveksi rengiksi. Minä olen pakoitettu pitämään apua maani hoitamisessa, sillä terveyteni on viimeisillä ajoilla ollut horjuva; muutoin minä olen itse toimitellut työni, jotka eivät olekkaan aivan laajat. Suurta renkiä en minä mielelläni ota mökkiini ja ilman sitä ei minulla olisi tarpeeksi työtäkään semmoiselle. Sinä olet minun mielestäni vallan sopiva, sekä iän että voimien puolesta. Ole sentähden terve tultuasi... Minä toivon meidän hyvin sopivamme, kuin tulemme tutummaksi."

Hänen toivonsa ei tullutkaan petetyksi. — Niin kutsuttu elävän leski oli hyväntahtoinen varma akka, joka tiesi pitää siivon ja järjestyksen sekä ulkona että sisällä. Hän oli saanut töllin perinnöksi ja ei niinmuodoin maksanut siitä mitään veroa, josta syystä hän voi jotenkin hyvin talouden-hoinnon puolesta. Tämä oli vähäinen hyvä paikka, joka elätti kaksi lehmää ja neljä lammasta, vaikk'ei täällä ollut muuta kuin kahden tynnyrin ala viljeltyä maata. Näitä viljeli hän sillä lailla että se olisi ollut kunniaksi kelle maanviljelijälle hyvänsä. Itse hän kylvi peltonsa ja leikkasi laihonsa. Hän piti sitä kunnianansa että olla oman onnensa seppä. Esimerkillä näytti hän kuinka minun pitäisi tehdä monessa työssä, joka tähän

saakka oli minulle tuntematon. Hän tahtoi että työn piti käymän joutusasti eikä millään lailla kärsinyt ährimistä. Minun täytyi väliin tehdä oikeen vankasti työtä, mutta minä tehin sitä ilolla enkä vastahakoisuudella, sillä minua kohdeltiin aina lempeällä tavalla sekä sanoilla että töillä.

Tölli ansaitsikin aivan hyvin nimensä Rauhalan. Tämä oli kahden vuoren välillä väheisessä hedelmällisessä laksossa, kiiltävän järven rannalla, säilytetty kaikilta myrskyiltä ja rauhassa niinkuin helmi näkinkengän povessa. Huoneet olivat punaiseksi maalatut vaan lasin pielet valkoiseksi. Järven puolella oli vähäinen puutarha, jossa kaikellaisia kaaliksia ja kukkia kasvoi niinkuin myöskin muutamia hedelmä-puita. Kaikki oli sievästi laiteltu aina vähempiin osiin asti. Sama järjestys hallitsi myös huoneissa, jossa joka kappale todisti järjestystä rakastavan hengen pitävän huoneen hallitusta. Sama henki tiesi maullisesti sovitella vähimmänsä kappaleen, hyödyksi ja huviksi sille jota se liikutti. Elämän laatu oli yhtä säännöllinen. Puhtaus höystäsi ruoan ja ystävällisyys teki pienimmänsä atrian iloiseksi pidoiksi. Vuorottain luin minä ja vähä Elina joka päivä aamu- ja ehtoorukouksen, jonka leski päätti virren laulamisella, jonka jälkeen me ilo-mielin menimme työhön tai levolle. Vuorottain menimme me myös pyhä-päivinä kirkkoon, koska se oli tarpeellista että toinen meistä jäi kotio eläimistä ja kodosta vaaria pitämään. Joka sunnuntai iltana kokountui meidän tupaamme joitakuuta tuttuja ja joivat kupin kahvia. Senjälkeen luki yksi niistä päivän saarnan Lutheruksen postillasta, jonka perään he ison aikaa juttelivat hengellisiä asioita. Nämät jumallisuuden harjoitukset olivat aina sydäntä ylentäväiset ja opettavaiset, minä kumminkin opin niistä paremmin ymmärtämään Jumalan sanan, kuin minä ennen olin oppinut kaikista niistä saarnoista, jotka olin kuullut kirkossa. Näissä oppi-jutteluksissa oli yksi henki, jota en vielä ollut havainnut kellään saarnaajalla. Kokous päätettiin tavallisesti ilta-rukouksella ja jonkun virren laulamisella, jonka jälkeen seura erisi ja kukin meni rauhallisesti ja levollisesti kotiinsa.

Älä usko rakas lukiani että nämät ihmiset puolustivat jotakin väärää oppia, joka olisi ollut meidän puhdasta ja selvää oppiamme vastaan, jota Lutherus ja hänen kaltaisensa hengen miehet kaikkina aikoina ovat saarnanneet. Ei he koskaan saarnanneet kapinaa sitä seisovaa vastaan valtakunnassa ja kirkossa; ei he milloinkaan moittineet pappiemme eikä muitten ihmisten toimituksia, joll'ei heillä ollut selvää syytä; nämät olivat sanalla sanoen ainoastaan muutamia jumalisiä sieluja, jotka löysivät virvoitusta toinen toisensa seurassa ja jotka kaikin puolin kuuluvat niitten lukuun, jotka ei vaivaa ketään. Heidän mieli-lauseensa kuului näin!

"Ilo ei ole Jumalata,
Jumalata ei ole rauhaa!"

Uskoen tätä pää-ajatustansa kunnioittivat he Jumalaa iloisella mielellä, ei ainoastaan Pyhänsä Raamatussa, vaan myös kaikessa siinä hyvässä, ihanassa ja ihmeellisessä, jota saamme lukea luonnon isossa kirjassa.

Oloni tänkaltaisten ihmisten seurassa teki terveellisen vaikutuksen tunnolleni. Ne hyvät aikomukseni, kuin jo olin päättänyt, tulivat tämän kautta vielä enemmän vahvistetuiksi. Minä tulin tuntemaan uuden puolen elämässä, riemuitsin sentähden sydämmessäni. Leski oli minulle hellä äiti ja vähäinen Elina rakas sisar. Suurin ystävällisyys oli meidän välillämme. Vähällä Elinalla ja minulla oli ihmeellinen lysti ulkona siinä raittiissa virvoittavassa luonnossa, jossa me kirmasimme viheriäisessä ruohossa, niinkuin kaksi viatointa linnun poikasta. Äiti katseli ilo-mielin huviamme, joita hän aina kehoitti, ehk'ei hän milloinkaan itse ollut oikeen iloinen. Hänen kalveat kasvonsa todistivat selvästi hänen kärsivän jotakuta salaista surua, joka vähitellen kalvoi elämänsä lankaa. Luultavasti pyöri tämä suru sen kadonneen sulhasen ympärillä, josta hän aina puhui lempeällä tunnolla. Minä ja vähä Elina olimme sen siaan sitä iloisempia. Ilon päivät olivat kuitenkin lyhykäiset, sillä kohta tuli yksi tapaus joka ilkeästi liikutti meitä kaikkia ja joka myös joksikuksi aikaa rikkoi rauhan levollisessa asumuksessamme.

Sunnuntai iltana kesku suvessa, kuin vähäinen seura tavallisuuden mukaan taas oli kokountunut tupaamme ja kuulteli päivän saarnaa, jota leski itse kuuluvalla äänellä luki Lutheruksen postillasta, avattiin ovi äkkiä ja muutamia tuimia miehiä astui sisään, kukin pitäen kädessänsä suurta rusakeppiä. Joukon esimäinen mies oli paikkakunnan nimis-mies, jonka kädessä oli paljastettu miekka, jolla hän kiroten löi pöytään, niin että kahvikupit hyppäsivät laattialle ja kieriälvät pieninä palasina ympäri permantoa. Sen jälkeen antoi hän kuulla kauhean äänensä ja sanoi:

"Mitä helvetin hullutuksia te täällä sovittelette, Kirottu körttiläisseura... Ettekö te tiedä että laki kieltää kaikki uskonopilliset kokoukset muualla paitsi kirkossa, jossa saatte lukea, laulaa ja riekistellä meidän Herramme edessä niin paljon kuin tahdotte, eri-puraisuutta ja sekaseuraa seurakunnassa nostamatta. Teidän kaikkien pitää tuleman käräjille ja saaman sakkoa, sillä minä en kärsi mitään körttiläisyyttä voutikunnassani. Laittakaa nyt paikalla luonne tielle kukin kotiinsa päin, muutoin minä höystään teidän viheliäisen lihanne, niin että tulette tuntemaan Pyhän Hengen vaikutukset monta päivää, niin totta kuin minä olen Kuninkaallisen Majestätin uskottu palvelija ja minun nimeni on Arvid Kinnari."

Tämän kaltaisilla sanoilla pitkitti hän puhettansa kiroten ja haukkuen ison aikaa, kumppaniensa

suureksi huviksi, jolla ne, paikkakunnan paraat talonpojat, kuulustasi antoivat mieli-suosionsa tietä. Yksi vanha harmaapää ukko koki alusta puolustaa itseänsä, mutta saatettiin paikalla vaikenemaan tukusalla kepin pamauksella. Ei tässä ollut muuta ehtoa kuin jättää tantereen, jonka ne nuhdellut jättivätkin niin pian kuin mahdollista. Nimis-mies seuransa meni myös tiehensä, sitä ennen vielä kerran koko joukon haukkusanoja ulos-ajettuansa kotolukemista vastaan yleisesti ja leskeä vastaan erittäin, joka arvasi jättää tilaa senkaltaiselle "roisto-väelle".

En minä voi kertoa kuinka hirvittävä tämä tapaus oli minun mielestäni. Se näytti minulle mahdottomalta että senkaltaiset kokoukset, joihin ainoastaan muutamia jumalasia ja rauhallisia ihmisiä kokountui, olivat laissa kielletyt, semmenkin kuin minä kokemuksesta tiesin että vapaasti saatiin kokountua aikaa kuluttamaan korttien pelaamisella, juomisella ja kiroomisella, ilman että nimis-mies eli joku toinen sekoitti itseänsä asiaan. Minä hämmästyin vielä enemmän, kuin minä sain tietää meillä tosiansakin olevan senkaltaisen la'in, ja ajattelin itsekseni! ei iki mailmassa oikeus ole tämän peru.

Joissakuissa piirissä on viimeisiin aikoihin iloittu sen ylitse että tämä laki myöhemmin annetun asetuksen kautta on tullut kumotuksi, niin ett'ei sellaiset tapaukset enää taida tulla kysymykseenkään, mutta tässä luulossa ovat varmaan erehtyneet. Se, joka vähäkin tuntee kuntalaisten mieli-alan maalla yhteisesti ja sen sivistyksen kannan, jolla useammat meidän kirkon neuvo-kuntamme jäsenet ovat, saattaa ilman vaikeutta käsittää, että uskon harjoittamisella, jonka senkaltaiset ihmiset tutkivat, ei ole paljo hyvää toivottavaa. Laki seisoo niinmuodoin vielä raakuudessa ja johdattaa luultavasti samallaisiin surullisiin päätöksiin pääasiassa; sillä ero ruokottoman nimis-miehen ja ruokottoman kirkon neuvo-kunnan jäsenen välillä ei ole niin mahdottoman suuri, että meidän siitä syystä sopisi toivoa parempaa tuleviksi ajoiksi, vaan pikemmin saamme pelätä huonompaa, jos tyystään asian tutkimme. Pankoot asian-omaiset tämän sydämmellensä, jos he täydestä todesta tahtovat estää ne jumalattomat vainoamiset, jotka joka päivä tapahtuvat maamme piirien sisällä, niitä niin kutsuttuja lukijoita vastaan, haitaksi kristillisyydelle ja itsellemme häpeäksi koko mailman sivistyneitten kansain edessä.

Niin pian kuin vieraat olivat menneet pois vaipui leski polvillensa ja rukoili hartaasti, josta minä, paitsi muuta, kuulin nämät sanat; "Isä anna heille anteeksi, sillä eivät he tiedä mitä he tekevät!"

Tämä tapaus rikkoi kuitenkin koto-rauhan levollisessa asumuksessamme. Leski ja hänen ystävänsä vietiin käräjiin ja saivat sakkoa luvattomasta kokountumisestansa, joka saattoi heille sekä maksoa että murhetta. Meidän asumustamme vartioitiin niinkuin se olisi ollut ryövärien luola. Nuuskittelijoita piiritti melkeen aina asumustamme. He pitivät silmällä kaikki mitä me teimme, josta sitten tekivät tilin nimis-miehelle, ensin kuitenkin siipiä sivuun pistettyänsä. Nimis-mies taas sai ylimmäiset kiitokset rovasilta ja pitäjän lauta-kunnalta sotansa tähden "körttiläis roistoja" vastaan. Häntä mainittiin ylistyksellä läänin maaherralle, joka toimitti hänelle "kunnia-rahaman kehuttavista töistä." Mutta vainoomista katsomatta, jota saivat kärsiä, pitivät meidän kotolukijamme edeskinpäin rukouksia. Mutta ett'eivät he tästälähin tulisi häirityksi, pitivät he kokouksensa avarassa luolassa, joka oli kaukana synkeässä kuusistossa. Kaksi henkeä oli aina vahtina valmiita varoittamaan jos liiallisia ihmisiä oli sinnepäin kuluussa, jota ei kuitenkaan koskaan tapahtunut. Niinmuodoin saivat he täällä hiljaisuudessa ja rauhassa pitää rukouksensa, näkemättä mailmalta, vaan ei siltä joka sanoo: "Missä kaksi eli kolme on ko'ossa minun nimessäni, siinä minä olen heidän keskellänsä."

Kuinka mielelläni enkö minä olisi tahtonut viettää kaiken elämäni näitten ihmisten seassa; mutta se ei käynyt päinsä, kosk'ei leski tarvinnut mitään apua talvella. "Kernaasti," sanoi hän kerran, "saisit sinä jäädä tänne siksikin aikaa, mutt'ei se olisi sinulle hyödyllistä tuleviksi ajoiksi; sillä sinä tarvitset enemmän tietoa mailmasta, ja myöskin enemmän työtä, kuin minulla on antaa. Sinun pitää sentähden laittaa itsellesi toisen palveluksen syksyyn. Minä olen koettanut saada sinua jonkun tuttavani tykö, mutta ne ovat enemmästä päästä köyhiä ihmisiä, joilla ei ole varoja renkiä pitää. Minä en siis tiedä ketään erittäin jonka tykö minä sinua toimittaisin, ehkä kyllä mielelläni olisin tahtonut, sillä harvat ovat ne paikat, joissa tähän aikaan on hyvä palvella. Minä toivon kuitenkin että se joka hakee hän löytää, ja annan sinulle siitä syystä muutaman päivän vapauden... Onnea matkalle!"

Minun täytyi taivuttaa mieleni tilaisuuden mukaan. Muutaman päivän perästä jätin minä itseni Herran haltuun ja vaelsin kirkonkylään, jossa minä sain paikan kirkkoväärti Pietari Antinpojan tykönä, joka oli paikkakunnan rikkaampia ja esimäisiä talonpoikia. Kulku-puhe varmaan sanoi hänen olevan kireen vaatimuksissaan, mutta hänen palvelustansa pidettiin kuitenkin paraampien joukossa toisten rinnalla. Minun piti saaman kaksikymmentä riksiä ja liina housut vuodessa palkaksi. Tämä tärkeä asia ja ne hyvät lauseet, kuin olin kuullut tulevasta haltia väestäni, tekivät minun nykyisessä tilassa kovin iloiseksi. Surumielin katselin minä kuitenkin sitä aikaa vastaan, jona minun pitäisi eritää hyvistä ystäväistäni Rauhalassa, jotka kaikin puolin olivat olleet niin sanomattoman hyviä ja ystävällisiä minua vastaan. Se hetki tuli kuitenkin ennenkuin olisin toivonutkaan.

"Jumalasinua siunatkoon, rakas Thoreni," sanoi leski, kyyneleet silmissä, hyvästi-jätön katkerana

hetkenä. "Ei minulla ole muita neuvoja sinulle antaa johdatukseksi tiellesi, kuin ne jotka saat lukea tässä kirjassa, jonka minä hyvästä sydämmestä annan sinulle lahjaksi. Lu'e sitä ahkeraa ja älä koskaan unhota kansa-käymistäsi Jumalan kanssa rukouksessa... Kuin sinä saat jonkun vapaan hetken ja tahdot käydä meitä tervehtämässä, niin olet aina sydämmellisesti terve tultuasi. Voi nyt hyvin. Jumala sinua suojelemaan elämässä vaeltaessasi!"

Ei hän voinut sanoa enempää ja minä puolestani en saanut sanakaan maalle. Niin liikutettuja olimme me molemmat, taikka oikeemmin kaikki kolme; sillä vähä Elina seurasi minua kauas pitkin tietä ja itki katkerasti. Minä annoin hänelle eritessamme vähän bernsteinisen ristini, rakkain minulle kaikesta omaisuudestani, ja sain häneltä vähäisen hopea sormuksen, jonka hän, kuulematta kieltoani, repäsi toisesta korvastansa. Minä kannoin tämän vähäisen sormuksen mustassa rihmassa kaulassani, hänen ja molempien äitieni muistoksi, sillä minä taisin täydestä todesta pitää leskeä toisena äitinäni. Kirja, jonka minä sain matkakumppaniksi oli "Johan Arndt'in Totinen Kristillisuus." ^

VI.

Vaeltaessani määrättyyn paikkaani en minä voinut olla vertausta tekemättä tilani välillä nyt ja yksi vuosi takaperin. Silloin — nimittäin yksi vuosi takaperin — olin minä ryysyissä ja laiha, ja minun ajatukseni ihmisistä senjälkeen. Nyt minulla oli hyvät vaatteet päälläni ja vielä kaksi täysinäistä nyyttiäkin vaatteita. Minä olin lihonut ja käynyt punaiseksi. Yleisesti minua sanottiin raavaaksi ja väkeväksi nuorukaiseksi ja myös jotenkin kauniiksi. Minä olin havainnut hyviä ja jalomielisiäkin ihmisiä löytyvän, ja se ilahutti minua kovin. Minun elämäni ehdot ja ajatukseni olivat niinmuodoin näkyvästi paranneet. Hurskaalla mielellä ja vahvistetuilla voimilla menin minä pelkäämättä tulevia aikoja vastaan. Toivon helottavalla suurennuslasilla näin minä itseni tulevana aikana Rauhalan voipana isäntänä, jossa minä vähän Elinan kanssa eläisin onnellista elämää ja palkittisin, miten paraiten taitaisin, kaiken sen hyvyyden, jota olin nauttinut tässä maallisessa paratiisissa. Kuinka onnellisia eikö meidän toivomme ole viidentoista vuoden vanhana! Mutta meidän kauniimmat toivomme raukeevat niinkuin lapsen suopakuplat; ei kuitenkaan aina.

Hämärässä tulin minä uuteen palveluspaikkaani. Koska minä tiesin kirkkoväartin talon yhdeksi niistä puhtaista paikoista, joissa ei palkollinen saa mennä suoraan huoneeseen, menin minä aluksi kyökkiin, jossa ei siinä tilassa ollut muuta kuin yksi suuri musta kissa, joka istui takalla ja myrisi, jonka minä pidin pahana merkinä. Täällä seisoin minä vähän aikaa ja odotin että joku ihminen tulisi sisään, mutta kuin ei kukaan tullut, rohkasin minä luontoani ja menin tupaan. Talon emäntä tuli paikalla vastaan. Minä sanoin hyvää ehtoota, johonka hän vastasi muistutuksella että minun pitäisi pysyä matolla, niin ett'en tahrisi laattiaa. Senjälkeen meni hän kammion ovelle ja ilmoitti jotenkin kirisevällä äänellä että minä olin tullut.

Ison ajan kuluttua tuli kirkkoväartti ja seurakunnan lukkari, joka luultavasti oli vieraisa, tupaan ja rupesivat minua tyystin katselemaan.

"Saakeli vieköön," sanoi lukkari iloisesti nauraen, "minä luulen että se on itse Liisan Thore, jonka sinä, kunnian veljeni, otat rengiksesi. Miten nuoriso sentään kasvaa joutusasti. Minun mielestäni ei sitten ole vielä muuta kuin joitakuuta päiviä, kuin hän oli vähäinen tiitana ja kuljeskeli ympäri kerjäläis pussineen, ja nyt hän jo on koko iso mies. Niinhän se käy: nuoret kasvavat ylös- vaan vanhat alaspäin... Se oli sinun onnesi, Thore raukkani, että sait niin hyvän paikan; sen vertaista et löydä paikkakunnillakaan. Täällä saat oppia yhtä ja toista, vaan ensimmäiseksi työtä tekemään, joka aina on hyödyllistä nuorukaisille."

"Niin kyllä," sanoi kirkkoväartti, "täällä hänen kuitenkin pitää saaman tehdä muuta kuin lukea rukouksia ja veisata virsiä... Täksi ehtooksi saat mennä luhaan Ollea auttamaan pelujen hakkaamisessa. Huomenna saadaan keskustella enemmän."

Näin sanottuansa käänsi hän selkensä minuun päin ja meni takaisin kammariin, johon hän vaaitteli lukkariakin tulemaan, totilasiansa tyhjentämään. Minä tottelin saatua käskyäni, mutta pysähdyin ensin muutamaksi silmänräpäykseksi halko mäelle ja hakkasin vähä halkoja, sillä vanha tarina kertoo, että jos palveluksen pitää olla onnellinen, niin rengin pitää ensimmäiseksi työksensä hakkaaman halkoja ja piian kantaman vettä. Luhaan tultuani toivotti Olle minulle terve tultua rehellisellä kättelemisellä, mutta niin kovasti, niinkuin käteni olisi ollut viila-penkissä.

Olle oli isonkoinen roteva mies, olossansa vähä etukumara ja jotenkin vääärä-säärinen. Hänellä oli

pöyheä pellavan värinen tukka, joka ei näyttänyt moniin aikoihin olleen jonkun kampan eli harjan parissa. Hänen harmaista silmistänsä ei saanut tietää mitään. Muutoin ei hänen kasvonsa olleet rumat. Hän oli hyvin levollisen näköinen, jonka voi luulla sekä hyvyydeksi että tyhmyydeksi. Hän näytti olevan noin neljäkymmenen vuoden paikalla, vaikka minä jälkeen-päin sain kuulla, että hän vaan oli pari vuotta neljännellä kymmellä. Minä tiesin hänen palvelevan jo neljättä vuotta tässä paikassa, ja päätin sentähden tutkistella häneltä yhtä ja toista, jota alkavaisen olisi lysti tietää.

"Kirkkoväartin taloa sanotaan hyväksi palveluspaikaksi," sanoin minä työtä tehdessämme.

"Minä olen palvelut huonommissa," vastasi Olle päätänsä nostamatta.

"Kaikki ihmiset kehuvat tätä kovasti."

"Saattaa niin olla... Ruoka on jotenkin hyvä ajoittain... Kaksi ryyppyä joka päivä ja vähäinen 'taskumatti' kuin olemme takamaassa... Ei mar sitä näinä aikoina monessa paikassa saa."

"Täällä sanotaan pidettävän kireä komento," sanoin minä vähä aikaa vaiti oltuani.

"Täällä niinkuin muuallakin ... työtä me saamme tehdä ja kärsiä orjuutta joka paikassa, mutta kahta ryyppyä päivässä ei anneta joka asumuksessa."

"Kuinka minun pitää kohtelevaan haltia väkeeni," kysyin minä.

"Tyhmä pöllö," sanoi Olle suu avoinna ja päästi pelukampan kädestänsä. "Sinun pitää tietää ja käsittää, että te'et kaikki mitä ne käskevät etkä sano sanaakaan vastaan, jos sinulla on oikein taikka väärin; sillä silloin saat paikalla vasten suutasi... Me palkolliset olemme luodut kurjuutta kärsimään ja työtä tekemään päivästä päivään, käsitätkös sen."

Minä koetin tutkia vielä enemmän kumppaniltani, kuitenkin menestymättä, sillä hän oli kovin harva puheinen. "Saamme nähdä" oli ainoa vastaus, jonka sain kaikkiin kysymyksiini.

Kuin me seuraavana päivänä olimme kyökissä suruksella tuli kirkkoväartti sinne ja sanoi minulle:

"Kuuletkos Thore! Minä saan sanoa sinulle mikä järjestys meillä on täällä että voit tietää minkä jälkeen itses käytät. Kuka-tiesi ei palkollisen ole monessa paikassa niin hyvä olla kuin meillä; mutta me vaadimme kanssa häneltä takaisin että hän on totteliainen ja kuulias kaikissa. Sinä et saa juosta tanssia etkä muutoinkaan jättää kotoa ilman minun ja vaimoni luvatta. Tämän perästä et myös saa käydä Rauhalan lesken ja hänen kaltaistensa tykönä; sillä minä en kärsi mitään körttiläisyyttä. En minä myös kärsi mitään vastaan sanomista en itseäni enkä vaimoani vastaan, sillä jos et tätä tottele niin ole vakutettu siitä että silloin paukahtaa paikalla. Minun poissa ollessani pitää sinun tottelemaan vaimoani taikka Ollee, joka vapaasti kurmottakoon sinua jos niin tarvitsee. Nyt tiedät mitä sinun rauhaasi kuuluu."

Kirkkoväartti meni sisään, mutta hänen vaimonsa, joka tällä aikaa oli ollut paikalla, jatkoi sen siaan puheen:

"Sen minä vaan sanon sinulle, Thore, että Pietaria parempaa isäntää ei sinun koskaan sopinut saada. Minun mielestäni on hän vaan liian velto nuorukaisia vastaan. Minun rakas isäni, joka oli valtiopäivän jäsen kolmen kihlakunnan puolesta ja kolme kertaa, ja jolla oli kaksi kunnian merkkiä, jotka kuningas itse oli pannut hänen rintaansa, hän sanoi paitsi muuta: Poikia ja koiria pitää lyömän missä niitä vaan tapaa, sillä ne ovat jo tehneet jotakin paha taikka aikovat vasta tehdä. Niin minun isäni sanoi joka oli viisain ja rikkain mies kuin täällä oli seitsemässä emä-pitäjässä."

"Ne mahtaa olla kovin kireitä ihmisiä," sanoin minä Ollelle, kuin tulimme kartanolle.

"Ne niinkuin muutkin; mutta mitä pirua sinä ajattelit kuin et ryyppyä ottanut," sanoi hän niinkuin vähä hämmästyneenä.

"Minä olen luvannut ett'en koskaan ryypätä."

"Oh niin tyhmästi... Et sinä sitten kelpaa työtäkään tekemään."

"Yhtä hyvin," vastasin minä, ja sillä oli väittely päätetty.

Minun vastaan ottamiseni uudessa kodossani ei ollut erin-omaisen ystävällinen, mutt'ei se minua paljo surettanut, paitsi kiellos ett'en saisi käydä lesken tykönä. Minä lohdutin itseni sillä toivolla, että minä sunnuntaina olisin tilaisuudessa kohdella hänen ja vähän Elinan kirkon tykönä.

Kirkkoväartti oli keski-ikäinen jotenkin kaunis mies. Käytännössänsä oli hän vähän ylpeä eli, niinkuin sitä sanotaan röyhkeä; mutta sen voi selvästi nähdä että se oli enemmän tykötehtyä kuin luonollista,

sillä hänellä oli selvät kauniit kasvat. Hänen vaimonsa oli vähää nuorempi ja jotenkin ruma. Hänellä oli suuret vakovat haukan-silmät, kiperä nenä ja sisään vajonneet posket, ja kova piirre suun ympärillä, joka merkitsee ett'ei sen kanssa ole hyvä nokostella. En minä vielä ollut kauaa palvelutkaan, ennenkuin huomasi että valta olikin hänellä, ehkä hänellä oli tarpeeksi järkeä, että antaa miehen näkyä, siinä kuin tarvitsi. Hän puhui alinomia isästänsä, siitä suuresta valtio-päiväen jäsenestä, ja antoi jotenkin selvästi ymmärtää, että hän oli perustanut talon rikkauden.

Kirkkoväärtin talo ei ollut suuri, mutta sitä pidettiin kaikin puolin oivallisena. Hän piti sitä torpparien avulla, niin että meitä vaan oli kaksi renkiä. Me saimme niinmuodoin kärsiä koiran elämää. Kaikki piti tehtävän määrättyllä ajalla, vaikka mitä esteitä olisi ollut häiritsemässä. Meidän päivämme jaettiin pääasiallisesti seuravalla tavalla:

Joka aamu me herätettiin kello kolme. Ensimmäinen piti hoitaman luontokappaleita ja sitten riihimän päivän valkenemiseen, koska saimme mennä sisään suurukselle. Suruksen jälkeen menttiin metsään, jossa me joko hakkasimme taikka vedätimme puita, niin kauan kuin päivää kesti. Kotio tultuamme saimme ruokaa, ja sitten menttiin taas luhaan, jossa saimme olla ja nujia kello yhdeksään, jonka jälkeen, syötyämme ja luonto-kappaleita ruokittuamme, vihdoinkin viimein saimme mennä levolle.

Tällä tavalla meni päivä päivän perästä. Joitakuita pienempiä askareita tuli myös joskus kysymykseen, mutt'ei ne olleet koskaan suuremmasta arvosta.

Hälpältä katsoen ei tämä työ näytä niin erin-omaisen raskaaksi, mutta jos tyystempään tutkimme, niin tulemme helposti huomaamaan, että se oli tarpeeksi raskasta semmenkin kuudentoista vuoden vanhalla nuorukaiselle, joka ei vielä ollut käynyt muuta kuin ensimmäiset askeleet orjuuden koulussa. Kaiken tämän olisi sentään hyvin kärsinyt, jos meitä vaan olisi ystävällisemmästi kohdeltu kotona; sillä Olle oli aina hyvä eikä kiusannut minua koskaan yli voimieni. Hän oli väkevä kuin karhu, ja teki yksin niin paljon kuin kaksi tavallista miestä.

Melkeen joka ehto olivat jalkani märkänä, ja välistä koko ruumiini. Kuinka hyvää eikö se olisi tehnyt ja kuinka helposti enkö minä olisi unhottanut päivän vaivoja, jos minä kotio tultuani olisin saanut mennä lämpöseen huoneeseen vaatteeni kuivaamaan, mutta siihen ei millään muotoa ollut lupaa niin upeessa paikassa. Kylmässä talli kammarissa, jossa ei ollut takkaakaan, ja jossa meidän vuoteemmekin olivat, täytyi minun muuttaa vaatteita taikka pitää ne märkänä päälläni siksi kuin kuivivat. Varmaan oli minulla lupa mennä kyökkiin, mutta siellä oli melkeen yhtä kylmä kuin ulkona, ja minä olin aina tiellä jos minä joskus menin valkeen ääreen. Me söimme kyökissä ja saimme huhtoa käsillämme lämpöisenä pysyäksemme. Niissä tapauksissa tuli kirkkoväärtti enemmästä päästä paikkaan, ja Olle sai selittää mitä olimme tehneet, mutt'ei työtä ollut koskaan tullut tarpeeksi isännän mielestä. Hänen mielestä olisi meidän aina pitänyt joutuvan tekemään enemmän. Kun me sitten menimme luhaan, mutisi Olle vähä hampaittensa välissä, ja minä kolkutin omiani vilusta, jonka tähden taas rupesimme työhön, siksi kuin kankeat jäseneni jälleen tulivat notkeiksi.

Mitä ruokaan kuulu, oli se ajoittain jotenkin hyvä, toisinaan ihmeellisenkin hyvä, mutta enemmästä päästä allapuolen kohtuuden. Jonakuna päivänä saimme lihaa, sian lihaa ja ristoja, toisina taas emme saaneet muuta kuin silliä, perunoita ja piimää joka atriaksi. Minä kysyin Ollelta syytä tähän epätasaisen talouden pitoon, ja sain seuraavan selityksen:

"Sinä olet tyhmä kuin pöllö... Etkö sinä voi käsittää ja ymmärtää, että kuin meillä on vierasta työväkeä, niinkuin raataria ja suutaria, eli toisia sellaisia, niin annetaan kaikille hyvää ruokaa, niin että ne sitten puhuisivat pitäjällä kuinka hyvä meidän on olla. Muutoin emäntä kyllä on perso niinkuin nälkähinen susi."

"Varmaan olet sinä nyt liiollinen," sanoin minä, "sillä jos hän olisi senkaltainen oman voiton pyytäjä, niin et suinkaan saisi kahta ryyppyäsi joka päivä."

"Se on vaan sukkeluus ... minun pitäisi kehua saamisiani kylän toisille rengille ja saattaa ne kadehtimaan... Kaikki täällä on tehty ylpeyden ja reipastelemisen puolesta."

Minä panin Ollen puheen mieleeni ja havaitsin hänellä kaikin puolin olevan oikeen. Ei hän ollut niin tyhmä kun minä ensin luulin; uusi todistus vanhan sananlaskun todistukseksi: "tyydessä kala kutepi". Nyt minä käsitin selvästi, minkä tähden pidettiin niin hyvänä paikkana. Että täällä oli kiree komento olin minä aikaa tullut tuntemaan.

Sunnuntaina Olle makasi enemmästä päästä, jolla ajalla minun piti pitämäni luontokappaleista murheen. Ei minun niinmuodoin tarvinnut ajatellakaan kirkkoon mennäkseni, ja jos minä sanon totuuden, niin en tuntenut mitään totista haluakaan että päästä Herran huoneeseen. Viikon vaivoista väsyneenä ja voimaton, tein minä mieluisesti niinkuin Ollekin, niinä vapaina hetkinä, kuin meille suotiin. Sekä sieluni että ruumiini kävi työpäräksi. Vähitellen minä unhotin rukoukseni, sillä aika ei

antanut mitään semmoista myöden. Mutt'en minä koskaan unhottanut Rauhalan hyväntahtoisia asukkaita. Minä oisin mielelläni mennyt niitä tervehtämään. Yhtenä sunnuntaina pyysin minä kirkkoväärtiltä lupaa päästäkseni sinne, mutta hän kielsi niin kovilla sanoilla, ett'en enää koskaan tohtinut puhua koko asiastakaan. Minä päätin sentähden mennä sinne salaisesti, jos joku tilaisuus edespäin ilmaantuisi, jota ei kuitenkaan koskaan tapahtunut, sillä emännän haukansilmät seurasivat minua alinomaa, semmenkin kuin olin viimeisiin aikoihin joutunut hänen vihoinsa.

Tapaus oli nimittäin tämä: Joulujuhlana olimme me paitsi muita hyviä paloja myös saannet paistetun hanhen pöydälle. Piika oli yhtä aikaa saanut käskyn että salaisesti ilmoittaa meille emännän tahdon, joka oli tämä, ett'ei meidän pitänyt saaman kajota eikä maistaa tätä herkkupalaa. Sen piti, herra nähköön, oleman siinä jouluvierasten katseltavana, jotka sitten juttelisivat kuinka erinomaisen hyvää ruoka kirkkoväärtilillä pidettiin. Hanhi sai myös olla koskematta kymmenen päivää, mutta Olle ja minä päätimme vihdoon viimein ottaa tämän likemmältä katsellaksemme. Yhtenä ehtoonä, kuin tulimme nälkiintyneinä metsästä kotio, panimme me päätöksemme toimeen ja söimme koko linnun, suureksi hämmästykseksi piialle, joka oli pyörtymisillänsä pelästyksestä.

Tämän tapauksen jälkeen huomasin minä että emäntä katseli minua karsain silmin. Hän koetti aina laittaa minulle mielikarvautta isännältä, mutta kuitenkin menestymättä; sillä Olle piti minun puoltani ja minä olin niin nöyrä kuin mahdollista. Se päivä oli kuitenkin tuleva, jona sain kalliisti maksaa että olin syönyt siitä kielletystä hedelmästä.

Kirkkoväärtti oli seurakunnan huuto-kauppaen pitäjä ja hallitsia melkeen joka ikisessä pitäjän asiassa. Usein oli hän pois kotoa toimituksilla ja vielä useimmin oli hänellä vieraita kotonansa. Kaikki paikkakunnan herrasväet ja suuret poikkesivat aina kirkkoväärtilin tykö, ja kehuivat kovasti talon anteliaisuutta, sekä syömisissä että juomisissa. Isäntä ei niinmuodoin koskaan ottanut omin käsin osaa töihimme. Siitä syystä en minä myös paljon tuntenutkaan hänen mieli-alaansa. Käskynsä ilmoitti hän aina pöyhkeällä äänellä, semmenkin jos emäntä taikka joku vieras oli paikalla, mutta tähän asti ei hän vielä ollut näyttänyt mitään järjettömyyttä kohtelemisessansa, jos en pane sitä liiallista työtä ja sitä jotenkin pöyhkeää käytöstä meitä palkollisia vastaan lukuun. Olle vakuutti sen olevan jotakin aivan tavallista kaikilla isännillä. Tähän asti ei minulla ollut mitään valitettavaa hänen käytöksensä ylitse; mutta asian haarat saattoivat että sekin tapahtui.

Yhtenä aamuna sain minä käskyn asettaa hevoiset työvaunujen eteen ja ajaa ne oven eteen; kirkkoväärtilin piti itse lähteä myllyyn. Minä tehin tämän niin pian kuin mahdollista. Kirkkoväärtti vaimonensa tuli matka vaatteissa ulos.

"Vai niin ... sinä ajat näillä vaunuilla kuin kyydit minua," sanoi emäntä ja hemphutti päätään takaperin.

"Minä käskin hänen ottamaan matka vaunut," sanoi isäntä kireellä äänellä.

"Sitä ei isäntä käsenyt," vastasin minä.

"Oletko sinä uppi-niskainen," sanoi hän, jonka jälkeen hän otti piiskan ja löi minua muutaman kerran, emännän suureksi huviksi, joka nauroi salaisesti.

Tämä oli ensi kerta kuin sain selkääni ripille päästyäni, ja se suretti minua sentähden syvästi. Minä olin itse mielestäni jo koko mies ja pidin rangaistuksen häpeällisenä, semmenkin kuin se oli syytöinnä. Minun rehellisyyteni oli loukattu. Sulasta harmista en voinut maata parina yönä.

Talven kuluessa tapahtui se usein että minä sain selkääni, kosk'en koskaan voinut olla vaiti, kuin tiesin minulla olevan oikein. Minä kärsin sanomattomasti senkaltaisesta kohtelemisesta ja valitin tuskaani Ollelle.

"Tämä mailma on sellainen," sanoi hän; "palkollisen pitää pitämän suunsa kiini ja kärsimän ... ei ne ole ihmisiä, ymmärräthän sen."

"Ei kaikki isännät kuitenkaan ole sellaisia," sanoin minä.

"Toiset huonompia, toiset parempia... Minä olen jo palvellut viisitoista vuotta ja koetellut molempia, jonka sinäkin tulet aikaa myöten tekemään. Orjan elämä on meidän osamme alusta loppuun asti."

"Koska palveleminen on niin kurjaa, kuin sinä sanot, niin minä siassasi naisin ja rupeisin torppariksi. Minä luulen että olet ansainnut paljon rahaa pitkänä palvelus-aikanasi."

"Juuri tarpeelliset vaattet enkä mitään muuta... Vasta viimeisinä vuosina olen minä saanut niin suuren palkan, että olen edes vähän voinut auttaa vanhaa äitiäni, joka on vaivais-huoneessa. Useimmilla torpparilla ei ole parempia päiviä kuin meilläkään, usko se. Jos minä naisin ja saisin huoneen täyteen

kakaroita, jotka anoisivat leipää, kuitenkin saamatta, niin se olisi kymmentä kertaa pahempi... 'Näin on paras, sanoi se kuin itsensä hirtti.'

"Mutta sillä tavalla ei sinulla ole mitään tulevaisuutta," sanoin minä.

"Vaivais-huone, etkös sitä käsitä," sanoi hän syvällä huokauksella, joka oli ensimmäinen, kuin olin kuullut nousevan hänen leveestä rinnastansa.

Hänen kuvauksensa palkollisen elämästä oli varmaan synkeä, mutt'ei se kuitenkaan tehnyt minua alakuloiseksi. Minä toivoin parempia aikoja, kuin tämä vuosi vaan hyvin loppuisi.

Kevät puolella tuli kuitenkin tapaus joka ajaksi kaihesi kaikki toivoni.

Olle ja minä olimme pellolla kyntämässä. Minä olin ollut koko edellisen yön kyytissä ja olin sentähden väsyksissä ja unikin rupesi tuleen sitä kankeeta savea kyntäessäni. Olle huomasi sen ja sanoi että minä hyvin taitaisin panna vähäksi aikaa huokaaman; hän lupasi kyntää sitä ahkerampaa. Minä en myös ollut hitainen tottelemaan käskyänsä. Lehtevän niini-puun varjossa nukuin minä pian ja tuln vasta henkiin kuin kepillä äkkinäisesti huidottiin selkääni. Minä hyppäsin silmänräpäyksessä ylös, ja tietämättä mitä tehin, tuuppasin minä isäntääni, niin että hän kaatui nenällensä maahan. Langetessansa riipasi hän koko toisen poskensa terävään kiveen, niin että veri tirsisi monesta paikasta. Tästä hän tuli vallan villityksi. Toisella kädellensä tarttui hän niskaani ja toisella hän löi siksi kuin keppi, joka hänellä oli muassa, meni rikki. Varmaan hän olisi hakannut minun pilalle, jollei Olle olisi tullut väliin. — Kuin me molemmat olimme joutuneet kylmeneen tämän odottamattoman tappelun perään, pyysin minä sydämmellisesti anteeksi että olin tuupannut, jonka olin tehnyt aivan tietämättä.

"Siitä asiasta saamme vielä keskustella," sanoi kirkkovääriti. "Sinun pitää saaman tietää mitä se maksaa että lyödä isäntäänsä... Minä laitan sinun sinne, johon ei kuu eikä aurinko paista."

VII.

Huone-kurituksen estämisen kanssa on sama laita kuin sala-kokous julistuksen kumoamisen kanssa. Luullaan sillä jo kaikki voitetuksi, kuin ainoastaan on otettu kukon askel etiäpäin sivistyksen tiellä.

Ei palkollinen kärsi missään ijässä niin paljoa kuin viidentoista ja kahdeksantoista vuoden välillä. Sillä ijällä ei hänen voimansa vielä ole tuleentuneet, vaan häneltä vaaditaan sentään että hänen työssä pitää mennä ison miehen rinnalla, jonka hän mielellänsä tahtoo tehdäkin, ehkä hän paljon saa kärsiä koetoksensa tähden. Hänen kunniansa on tällä aikaa erinomattain arka, ja yksi kärsitty vääryys painaa raskaasti viatointa sydäntänsä. Se on myös tällä ijällä kuin ajatukset saavat suuntansa tuleviksi ajoiksi, sekä pahuuteen että hyvyyteen. Kuinka tarpeellista eikö se sentähden ole että olla ihmisellinen kohtelemisessaan nuorukaisia vastaan, jos edespäin tahdomme saada hyötyä ja iloa miehistä. Läsnä olevassa tilassa tehdään aivan päin vastoin. Vanhempaa palkollista, joka on voimallinen ja tottunut joka työhön, niin että hän voi puolustaa itsensä sivistymätöntä isäntää vastaan, häntä suojelee laki, vaan se heikko ja tottumaton nuorukainen on jätetty itsevaltaisuuden ja julmuuden valtaan, joka varmaan sitä kauheammasti kostaa vähennyksen valtansa hänen päällensä. Miehen pitäisi samalla ikää päästä vapaaksi huone-kurituksesta kuin vaimokin, jos perin pohjin tahdotaan estää sitä pahaa, kuin se kaikkina aikoina on matkaansaattanut valtakunnassa.

Minä tulen näihin ajatuksiin omista koettelemuksistani. Olle ei saanut koskaan selkäänsä, vaikka olisi osaksi ansainnutkin, sillä isäntä ei tohtinut mennä hänen päällensä, joka oli suuri ja voimallinen. Minä sen siaan en saanut sanoa vähintäkään vastaan enkä tehdä mitään, joka oli vastoin mielin, ennenkuin paikalla paukahti. Minua oli niin helppo pidellä mielensä jälkeen.

Tässä vähän sivulle poikettuani palaan nyt kertomukseeni.

Varmaan kirkkoväärtti oli luvannut lain mukaan rangaistuttaa minua sen onnettoman tuuppamisen tähden; jota en minä kuitenkaan voinut uskoa. Minun mielestäni siinä sitä oli kosta kyllin, kuin hän oli niin perin pohjin pehmittänyt ruumiini, joka hohti sade-kaaren kaikilla värillä. Mutt'ei sitä siinä vielä ollut tarpeeksi. Sydän yönä tuli toinen piika ja puhui seuraavalla tavalla, joka saattoi minun jotenkin hämmäistymään ja alakuloiseksi.

"Thore parka," sanoi hän itkevällä äänellä. "Sinä tulet aivan onnettomaksi; sillä asia on nyt sillä kannalla, että nimis-mies tulee tänne huomenna ja panee sinun kiini. Minä kuultelin tänä ehtona ja

kuulin kuinka isäntä ja emäntä keskustelivat. Isäntä sanoi ettei se maksa vaivaa että huolia koko asiasta; mutta emäntä oli vasta-hakoinen. Hän sanoi isännän olevan pakotetun kiristämään sinua."

"Tulispa siitä kauniita juttuja pitäjälle," sanoi hän, "jos sinä antaisit palkollisen kurmoottaa itseäsi, sitä kärkejiin viemättä. Sinä olet se eläin, oikea eläin, jonka ei pitäisi saaman käydä irrallansa... Jumala varjelkoon minua, jos isäni olisi ollut senlainen äijä-parka. Ei, kiittää tahdon isääni. Hän sanoi juuri näin. 'Taivuta vitsas niin kauan kuin se on viheriäinen, niin siitä tulee sekä sorea että kaunokainen.' Niin hän sanoi joka oli valtiopäivän mies kolmen kihlakunnan puolesta ja joka jotakin ymmärsi. Mutta sinä, Pietari, olet kynsitty kasvoissa, kuin mustalainen. Jaa, häpeä sitä on sanoa, sinun pitäisi itse tulla linnaan lappeutesi tähden. Tulevalla kertaa annat kai renkien nipistää nenän päästäsi pois."

"Niin, sinulla on oikeen, akkaseni. Minun pitää kunnian tähden viemän hänen kärkejiin. Paras olisi kuitenkin jos hän tahtois karata, sillä kunniani olisi varjeltu, ja hän pääsisi itse vähemmällä pelistä."

"Niin isäntä sanoi; se nyt on totinen tosi, Thore. Minun neuvoni on, että lähdet pakoon niin pian kuin mahdollista, niin pääset linnaan tulemasta. Missä paraat vaattes on? Minä panen ne kokoon ja autan sinua matkalle... Pane nyt joutuen ja anna murheitten mennä... Ei tässä ole aikaa kadottaa, jos tahdot joutua pitäjältä ennen päivän ylenemistä."

"Käyköön kuinka hyvänsä, mutten minä vaan karkaa niinkuin varas," sanoin minä.

"Te'e niinkuin tahdot... Minä olen varoittanut sinua ja olen viatoin." Näin sanottuansa meni piika tiehensä, kuitenkin vielä kerran koetettuansa kehoittaa minua suostumaan neuvoonsa.

Minä muistuttelin vielä kerran päivän tapauksia, ja kuin panin toisen toisen rinnalle, näytti se mielestäni olevan liaksi, jos minun vielä pitäisi kärsimän tämän tapauksen tähden. Ajattellessani muuttui sieluni jänteväksi, joka teki että minä kärsin vähemmän kuin moni kukatiesi luulee. Minä vihastuin sekä laille että valtakunnalle, enkä sinä yönä silmiäni kiini pannut.

Seuraavana aamuna olin minä varhain liikkeellä, ja toimittelin tavallisia askareitani. Minä olin suuruksella, enkä huomannut isompaa tylyyttä kuin tavallisesti, josta syystä jo rupesinkin luulemaan piian väärin kuulleen. Mutta yht'äkkiä sain minä sanan isännältä että tulla sisään, jota käskyä minä myös paikalla tottelin.

Sisään tultuani huomasin minä oitis nimis-miehen, joka käveli edestakaisin laattialla. Hän seisautti eteeni, kädet ristissä rinnan päällä, ja katsoi terävästi päälleni. Senjälkeen antoi hän kuulla kauhean äänensä ja sanoi:

"Sinäpä juuri olet kaunis lintu! Vasta viiden- eli kuudentoista vuoden vanha ja sentään niin pitkälle tullut, että menet isäntäsi päälle nyrkki-putikassa. Etkös häpee roisto!... Sinustapa tulisi aika rosvo, jollei sinua aikanaan nöyristettäisi."

"Vallan minun sanani," sanoi emäntä. "Pietari mietti jättää asian sikseen; mutt'ei hän sillä lailla viimein enää taitaisi pitääkään palkollisia, ja tahto häntä piru olla emäntänä."

Kuin nimis-mies ja emäntä ison aikaa olivat viserrelleet sillä nuotilla, sanoi kirkkoväärtili vihdoon viimein, että minun paikalla piti valmistaman itseni ja seuraaman vankeuteen, koska hän niinkuin kunnialinen mies oli pakotettu laillisesti käyttämään itsensä minua vastaan sen tapahtuneen rikoksen tähden... "Joudu pian," sanoi nimis-mies kauhealla äänellä.

Sydämmessäni kirventeli että minua sillä lailla puhuteltaisiin, semmenkin että emäntä ja nimis-mies niin tekivät, mutta minun piti tytyä sallimukseeni, joka oli että pitää suuni kiini ja totella. Minä puin paraat vaatteet päälleni ja istuin pian rattailla ruunun-miehen rinnalla, jonka piti viemän minun määrättyyn paikkaan. Juuri kuin olimme valmiit lähtemään, pisti Olle salaisesti tolvon käteeni, jota hän pusersi niin kovasti että olin poraamisillani. Emäntä tuli ulos ison eväspussin kanssa, jonka hän antoi minulle, ja sanoi teko-pyhällä äänellä:

"Tässä saat vähän evästä, jonka sinä hyvin taidat tarvita; sillä tämän jälkeen ei juuri taitta antaa hanhen paistia."

Nimis-mies kehui hänen hyvää sydäntänsä; mutta koska minä tunsin sen vähän paremmin, niin en millään muotoa voinut yhtyä hänen kehumiseensa. Vihainen olin minä jo entiseltä, mutta hänen tarkoittamisensa sen syödyn hanhen päälle vihoitti minua vielä enemmän. Kiukussani viskasin minä eväspussin alas hänen jaloilleensa. Kaikeksi onneksi lähti hevonen siinä samassa juoksemaan, niin että ilma sai pitää hyvänänsä sen kepin pamauksen, jonka nimis-mies oli minulle tarkoittanut.

Ei meillä ollut täyttä peninkulmaakaan kihlakunnan vanki-huoneeseen jonka tähden joudummekin pian määrättyyn paikkaan. Ruunun-mies antoi passini vanki-huoneen vartialle, yksi suuri ja tuima mies, joka

paikalla tarttui kaulukseeni ja tuuppasi minun huoneesensa. Senjälkeen aukasi hän yhden kovasti raudotetun oven ja sysäsi minun pimeesen huoneeseen, jonka jälkeen hän telkesi oven ja jätti minua omaan haltuuni.

Huone ei kuitenkaan ollut vallan pimeä, niinkuin minä ensin luulin. Katon rajasta oli pieni, vahvalla rauta-ristikolla varustettu, akkuna, josta aurinko levitti himmeän valon huoneeseen, niin että ilman suurta vastusta voi nähdä mitä siellä liikkui. Joitakuuta mustanpintaisia miehiä, säkenöitsivillä silmillä ja keltasenkalveilla poskilla, istui ympäri seiniä. Nämät antoivat kuulla helvetinmoisen hurra-huudon minun sisään tullessani ja kolistelivat rautavitjoillansa. Väristys kävi joka jäseneni läpitse. Minä kaduin syvästi ett'en ollut totellut sen hyväntahtoisen piian neuvoa.

"Terve tultua hyvään seuraan," sanoi yksi.

"Istu ja ole niinkuin lapsi talossa," sanoi toinen.

"Oletkos varastanut jotakin arvon-alaista," kysyi kolmas.

"En minä ole mikään kurja varas," vastasin minä peräänajattelematta.

"Laulatko sinä sillä nuotilla," sanoi se, joka istui minua lähimpänä, käänsi äkkiä ruumistansa ja löi minua jalkarauhoillansa jalkoini, niin että minä olin ylöniskoistani menemäisilläni. Ne toiset päästivät hirmuisen naurun, joka pani kylmän väristyksen menemään pitkin selkärankaani. Senjälkeen piti minun tyystään kertoa syyn tänne tulooni.

"Hyvin, helvetin hyvin," rähisi yksi seurasta. "Minä aloin tieni samalla tapaa. Ilkeän kurinen isäntä löi minua sekä varhain että myöhän. Tuimuudessani annoin minä kerran hänelle korva-puustin takaisin, ja sentähden lähetti hän minun linnaan. Mutta kylläpä ukko senjälkeen on saanutkin tietää, mistä Taavetti olutta osti, sillä minä olen varastanut häneltä kolme kertaa, ja kuin minä tästä lähin pääsen irti, niin minä tehen koko hänen talostansa vähäisen jouluvalkeen — ha, ha, ha!"

Tänkaltaisen puhe olisi toisessa tilassa nostanut minun kauhuni; mutta, vihoitettu niinkuin minä nyt olin sekä sielussa että sydämissä, kuultelin minä mielelläni sekä tätä että monta muuta samankaltaista kertomusta. Minun hyvä enkelini oli paennut ja jättänyt tilan toiselle, joka ainoastaan kuiskutteli kostosta ja palkinnosta.

Tämä mieli-ala kesti pari päivää, mutta silloin minä sain äkkiä toiset ajatukset.

Yhtenä aamuna aukasi vanki huoneen vartia oven ja käski minun tulemaan ulos; sillä siellä oli joku, joka tahtoi puhutella minua. Minä en suinkaan ollut myöhäinen tottelemaan käskyä. Kuinka iloiseksi eikä mieleni lentänyt, kuin vähä Elina tuli tuvassa vastaan ja pusersi kättäni. Me istuimme sohvalle. Alusta oli hän niin liikutettu ett'ei voinut sanoa sanaakaan. Hän itki katkerasti, ja jokainen kyynel, kuin vierisi hänen hellistä silmistänsä, sulatti palan vihan jäästä sydämeni ympäriltä, siksi kuin taas tuli puhtaaksi ja lämpöiseksi niinkuin entisiin aikoihin. Minä lohdutin häntä niin hyvin kuin paraitten taisin. Vihdoin viimein tuli hän levolliseksi ja sanoi hellimmällä äänellensä:

"Herra Jumala että sinun piti niin onnettomasti käymän, Thore! Et sinä voi uskoa kuinka murhellisiksi äiti ja minä kävimme, kuin saimme kuulla sinun olevan vankiudessa. Äiti on kipiä, muutoin hän olisi itse tullut tänne sinua lohduttamaan; nyt hän lähetti minun siaansa. Minulla on koko liinallinen ruokaa ... sinun on kai hyvin nälkä, Thore raukka?"

Hän otti nyt ruokansa näkyviin ja levitteli eteeni sen rikkaan sisällepidon. Minun ei suinkaan ollut nälkä, vaikk'en ollut nauttinut paljo mitään, sitten kuin olin tullut vankiuteen, mutta minun piti kuitenkin syömän niin paljon kuin vaan jaksoin, mutt'en sentäänkään saanut hänen mielestänsä tarpeeksi. Vanki-huoneen vartia sai myös maistaa sitä lihavaa juustoa, sitä valkoista leipää ja sitä merkillistä makkaraa, joka liikutti niin ihmeellisesti hänen luontoansa, että minä koko sen päivän sain olla tuvassansa.

Elinalla ja minulla oli paljon sanomista toinen toisellemme. Hän surkutteli minun tilaani semmenkin sentähden että hän luuli minun nälkää näkeväni. Minä sain hänen kuitenkin uskomaan ett'ei asia ollut niin ja vakuutin, että minä niin pian kuin mahdollista tulisin Rauhalaan heitä tervehtämään. Tämän jälkeen muuttui puhemme iloisemmaksi. Hän luuli minun jo unhoitaneeni hänen sormuksensa, mutta kuin minä näytin kantavani sen rihmassa povessani, niin tuli hän erinomattain iloiseksi ja otti sen vähäisen bernsteinisen ristin näkyviin, jota hän säilytti samalla lailla. Aika kului kuitenkin nopiasti ja pian hänen täytyi eritä minusta, jos hän tahtoi joutua kotio ehtooksi.

"Minä olen unhottanut jotakin," sanoi hän eritessämme. "Äiti käski sinun hartaasti lukemaan sitä kirjaa, kuin sait, niin sinä löytäisit suuren lohdutuksen murhessasi. Hän luuli sinun unhottaneesi sen, ja sentähden Herra sinua nyt rankaisee."

Ei minulla ollut, herra nähköön, ollut aikaa lukemiseen, eikä erinomaista haluakaan. Sentähden nämät sanat tunkivat niinkuin salama sieluuni. Katumuksen nuolet raatelivat sieluani ja sydämmeni pehmisi kuin vaksi. Minä päätin kääntyä rukouksella Jumalan tykö, ja paljas päätös tuotti minulle luottamusta ja lohdutusta.

Ehtoolla minun täytyi mennä takaisin vankien huoneesen, joka tämän jälkeen näytti minulle pikkaiselta helvetiltä. Kuinka mielelläni enkö minä olisi tahtonut olla yksistäni. Tähän aikaan on se tavallista ihmisille minun tilassani, kiittää tulee sitä kuningasta, joka antoi rakentaa kammio-vanki huoneita valtakunnassa.

Että veri on vahvempaa kuin vesi tulin minäkin havaitsemaan. Enoni, joka ei vähintäkään ollut pitänyt minusta huolta, siitä asti kuin hän saattoi minun pitäjälle kerjäämään, tuli nyt vankien-huoneesen minua tervehtämään. Hän surkutteli tilaani ja kehoitti minua olemaan hyvässä luottamuksessa, sillä rikokseni ei ollut millään lailla kunniaa murtava. Ilman sitä käski hän minun paikalla tunnustaan ja tytymään tuomioon, vaikka se olisi minkä kaltainen hyvään, sillä sitä ennen minä pääsisin vapaaksi. Hän oli myös hyvä tuttava vanki-vartian kanssa; he olivat olleet kumppania sotapalveluksessa. Tämä seikka ja puoli tuoppia viinaa matkaan-saattoivat niin paljon, että minä tämän jälkeen, enoni takauksella, sain asua tuvassa sekä yöt että päivät, joka oli minulle sanomatoim onni.

Se tärkeä päivä tuli vihdoon viimein jona minun piti tehdä tilin käytöksestäni lain edessä. Ilman pelkoja ja ala-kuloisuutta menin minä lakitupaan, sillä minä olin valmistanut itseni pahintakin vastaan. Kirkkoväärti oli myös paikalla, mutta nimis-mies oli se oikea päällekkantaja asiassa. Hän vaati lain kovinta tuomioa, koska minä olin tuupannut isäntää ja lyönyt emäntää, jonka hän omin silmin oli joutunut näkemään. Tuomari rupesi nyt minua kuulustelemaan. Minä kerroin totuuden mukaan koko tapauksen alusta loppuun asti. Hän näkyi surkuttelevan minua nuoruuteni tähden, ja koetti sentähden sovinnolla ratkaista koko riidan, mutta kuitenkin menestymättä, sillä nimis-mies sanoi minun pahan ilkeäksi ja perin pohjin häijyksi lurjukseksi, joka taitaisi tulla vaaralliseksi yhteiselle vakavuudelle, jollei minua aikanaan rangaistasi.

Vähän aikaa keskusteltua, tuomittiin minä sovittaan rikoksi kuudentoista kuukauden työllä M— linnassa. Minä sanoin tytyväni tuomioon, ja sain mennä ulos laki-huoneesta.

Muutama päivää tämän jälkeen istuin minä parin varkaan kanssa rattailta, valmis lähtemään. Tähän asti ei minun vielä ollut tarvinnut kantaa rautoja, mutta nyt pani vankien kuljettaja raskaat jalka-raudat sääriini. Tämä saattoi vereni liikkumaan sukkelampaa, mutta kuin minä katsoin Elinan ja hänen äitinsä päälle, jotka siinä tilassa myös olivat paikalla, niin hiljeni se entiseen kulkuunsa, ja minä päätin kristillisellä nöyryydellä kantaa ristiäni.

VIII.

Linnan-työ ei ollut hetkeen niin raskasta, kuin olin luullut.

Linnaa haltia parooni Eksköld'i oli ystävällinen mies joka piti vangit ihmisinä.

Meidän työmme oli paraasta päästä kivien hakkaaminen ja muuraaminen. Ei täällä ollut niin kireä komento kuin kirkkoväärtin tykönä. Ruoka oli yleisesti parempi kuin se kuin maalla tavallisesti annetaan palkollisille. Minun olisi ollut jotenkin hyvä olla, jos minulla olisi ollut jotakin seuraa mieleni jälkeen. Minun ympäristöni vaivasi nyt minua kovasti. Nyt en koskaan kuullut muuta kuin kirouksia ja pakanaallisia kertomuksia tehdyistä ilkitöistä, enkä nähnyt muuta kuin villityitä lurjuksia. Kamoittavat laulut, jotka täyttivät sieluni kauhistuksilla, panivat ehtoisilla holvit kaikumaan.

Jonkun ajan perästä onnesti minua kuitenkin saada vähä muutosta tässä tilassa, sillä minä määrättiin palveliaksi neljälle herralle, jotka myös olivat linnassa; nimittäin: yksi parooni, pappi, tukku-kauppias ja lautamies.

Parooni oli ollut rahaston haltiana ja tuhlannut palvelus-aikanaan viisikymmentä tuhatta riksiä ruunun rahaa. Pappi oli kauan aikaa pitänyt salaseuraa varkaitten kanssa ja viimeiseksi omin käsin sulannut ja myynyt kaiken kirkon hopean, jonka työn hän sitten tahtoi syyttää köyhän työmiehen päähän. Tukku-kauppias ei ainoastaan ollut tehnyt petoollista konkurssia, vaan myöskin upottanut yhden laivan, jonka hän kolmessa eri paikassa oli korkeasta arvosta pannut takuun alaiseksi, ehkä se vaan oli soralla ja hiedalla lastattu. Lautamies oli perustanut väärän kortti-vapriikin, jota hän monta vuotta suurella voitolla oli käyttänyt.

Nämät herrat elivät aivan lystijä elämää. He pelaisivat korttia ja joivat totia melkeen päivät läpitse. "Me olemme täällä jokaisen neljän säädyn edusmiehinä ja pidämme valtio-päivät keskenämme," sanoi parooni usein, joka oli iloinen ja leikkihinen herra. Minun työni oli että harjata vaatteita ja tuoda vettä, josta vaivasta sain monta tolvaa juomarahaa.

Tämä seura ei ollut niin ruokotoin kuin se toinen, mutt'ei tämäkään ollut mielehiseni. Minä olin saanut kolme kirjaa Rauhalan leskeltä, joita hän käski minun ahkeraa lukemaan ja tutkimaan. Joutilaana aikana menin minä sentähden jollekulle puolelle pihaa, jossa sain häiritsemättä lukea ja tutkia Jumalan sanaa. Yhtenä päivänä kuin taas istuin vaipuneena ajatuksiini, tuli yksi piika ja käski minun seurata häntä, sillä paronessa tahtoi puhutella minua. Kirjan minun piti toivonsa mukaan ottaman myötäni. Minä seurasin ja tulin pian yhden huoneen ovelle, joka oli niin ihmeellisen ihana, että minä ensimmältä luulin tulleeni muutetuksi taivaasen. Nuori vaimoihminen, suloisesti hymyellen ja jolla oli suuret vaaleansiniset silmät, selvät kuin kaksi kiiltävää tähteä, tuli vastaani ja pyysi saadaksensa nähdä kirjaani.

"Minä olen monasti lasistani nähnyt että te aina luette vapailla hetkillänne, jota vangit niin harvoin tekevät, ett'en voi tydyttää uteliaisuuttani, ennenkuin saan nähdä sen kirjan, jonka lukeminen teitä niin paljon huvittaa."

Tämän sanoi hän yhdellä äänellä, joka helisi niinkuin hopea kello, ja rupesi senjälkeen katselemaan kirjaan.

"Vai niin," sanoi hän, "tämä on Thomas à Kempin rukous-kirja. Te luette niinmuodoin mielellänne Jumalan sanaa?"

Minä sanoin niin olevan ja sain sitten jutella koko elämäkertani. Hän kuunteli tarkasti kertomukseni, ja monta kertaa näin minä hänen lempeät silmänsä olevan kyyneleitä täynnä. Kuin minä lopetin sanoi hän jälleen:

"Voi, miten mailma on kavala. Se on hirmuisesti, se on hävyttömästi että sillä lailla kohdella ihmisiä... Te olette kärsineet paljon, ehkä vielä olette nuorukainen, mutta älkää kyllästykö lukemiseen ja rukoilemiseen. Jumalan sanaa on se ainoa elävä lähde janoovaiselle sielulle, eikä kukaan vielä ole kääntynyt Jumalan tykö rukouksessa lohdutusta ja rauhaa saamatta. Älkäätte sentähden lakatko hänen apuansa hakemasta... Minä koetan tehdä mitä voin huojentaakseni onnettomuuttanne."

Minä tulin sanomattoman iloiseksi hänen lupauksestansa, ja pian tulinkin tuntemaan sen vaikutukset.

Seuravana päivänä sain jo käskyn mennä puutarhan hoitajan tykö ja ruveta hänen apulaiseksensa. Minä sain koko suven palvella häntä siinä kauniissa puutarhassa. Hän oli vanha tompera mies, joka eli ainoastaan kukkastensa tähden. Hän opetti minua mielellään ihanassa konstissaan, jota minä rakastin ja ihmettelin. Häneltä sain minä selityksiä monen kappaleen yli siinä ihanassa luonossa, jotka tähän asti olivat olleet minulle synkeitä arvoituksia. Ja kaikki saattoi minun vielä enemmän vahvistumaan uskossani luojaan viisauden ja voiman päälle.

Paronessa käveli usein lapsinensa puutarhassa. Hänellä oli kaksi poikaa ja vähäinen kolmivuotinen tytär; kaikki erinomattain kauniita ja hyväntapaisia lapsia, joita ilomielin katseli. Ei hän milloinkaan mennyt sivutseni kehoittavaa sanaa sanomatta. Välistä seisoi hän pitkät ajat ja puhui yhtä ja toista, enimmästä kuitenkin kukista, joista hän puhui yhtä kieltä, joka oli yhtä kaunista kuin nekin. Koko hänen muodossaan, äänessään ja käytännössään oli jotakin taivaallista, joka teki että minä pidin hänen taivaallisena henkenä; ja varmaan olikin hän enempi taivaan kuin maan oma. Joka puheen jälkeen tunsin sieluni ihmeellisen ilon jota en voi sanoilla kertoa.

Asian tällä kannalla ollessa elin minä aivan onnellista ja suloista elämää. Ja kaiken tämän edestä tuli minun ensiksi kiittää Rauhalan leskeä; sillä jollei häntä olisi ollut, olisin varmaan unhottanut sekä lukemisen että rukoukset, enkä niinmuodoin olisi tullutkaan tuntemaan sitä hyvää paronessaa, joka oli ruvennut minun suojellus-enkelikseni. Tästä tulin minä huomaamaan kuinka hyödyllistä se on että pitää Jumalan mielessänsä, vaikka mailmassa mitä tapahtuisi; ja sydämmeni täytettiin kiitollisuudella häntä ja kaikkia ihmisiä vastaan, jotka olivat onneani tahtoneet.

Ei mikään onni ole kuitenkaan täydellinen, niinkuin ei mikään ruusukaan piikitöin. Joka ehtoo täytyi minun mennä linnan kuulemaan vankien vallatointa elämää, siksi kuin vihdoin viimein nukuin ja näin suloisia unia. Hän, jonka ensimmäinen vuode oli oljista ja heinistä, tulee vielä unissa olki-vuoteelle, jos lepääväällä on hyvä omatunto. Kauhistuksella ajattelin minä sen lähenevän syksyn päälle, jona minun varmaan pitäisi kuluttaa kaiken aikani vankien kauhistavassa seurassa; mutta ihmeelliset ovat Herran tiet! Sillä välillä tuli yksi tapaus, joka teki kaiken pelkoni liialliseksi.

Tämä oli ihanana päivänä Syyskuussa. Minä niitin ruohoja linnan vallilla, jonka alla oli syvä kaivanto. Yht'äkkiä sain minä kuulla hirmuisen hätähuudon. Minä heitin paikalla vikatteen kädestäni ja juoksin

niin joutusasti kuin voin linnan haltian poikaen tykö, jotka havatsin olevan vallilla vähä matkaa minusta. Paronessa makasi pyörtyneenä ja molemmat pojat luihkasivat täyttä kurkkua, alinomaa näyttäen kaivantoon: "Sisar putosi tuonne, sisar putosi tuonne!" Minä katsoin kaivantoon ja havaitsin liuskan valkoisesta hameesta, joka heti katosi. Silmän räpäyksessä hyppäsin minä veteen, ja onnestin pelastaa sen vähäisen likan, jonka minä vähän ajan kuluttua panin terveenä ja raittiina äitinsä viereen. Paronessa heräsi lapsen suutelemisesta vähitellen elämään. Linnan haltia tuli myös paikkaan. Nyt nousi sanomatoiminto ilo ja riemu. Molemmat avio-puolisot eivät mielestänsä voineet kiittää minua tarpeeksi.

Paronessa kertoi senjälkeen kuinka tämä oli tapahtunut. Lasten juostessa ja leikkiä lyödessä vallilla oli toinen poika tullut liian kovasti tuupanneeksi likkaa selkään; siitä se kerrottu vahinko.

Tämä tapaus teki kuitenkin onneni linnassa ollessani. Minä pääsin tästä lähin linnassa olemasta, paitsi niissä tapauksissa, kuin minulla oli joku asia siellä toimitettava. Minä sain myös panna pois sen vihan-alaisen vangin puvun ja pukea omat vaatteet päälleni. Minä sain nyt asua toisten palkollisten kanssa, joita minä autoin kaikissa talon askareissa niin hyvin kuin ymmärsin ja taisin. Herrasväki oli aina ystävällistä minua vastaan, semmenkin paronessa. Hän lainasi minulle opettavaisia kirjoja, ja kehoitti koto opettajan, eräs nuori ja siivo maisteri, opettamaan, jonka hän talven kuluessa teki.

Kevään alussa kirjoitin minä pitkän kirjan Rauhalaan, jossa minä annoin tyystän kertomuksen kaikista kuin minulle oli tapahtunut, sitten kuin olin tullut linnaan. Sydämmeni tytkyi ilosta kirjaa kiini lakatessani, sillä minä näin hengessäni niitten hyvien ihmisten ilon tätä vastaan ottaessansa.

Ei minun ole koko elin aikani ollut niin hyvä olla kuin tällä aikaa. Työt olivat helpot ja ruoka yli kaiken kehumisen. Minä pidin mielestäni pitoja joka päivä. Ympäristöni oli ystävällisiä ja iloisia ihmisiä, jotka kohtelivat minua rakkaudella ja luottamuksella. Mutta minä toivoin kuitenkin sen hetken pian tulevan, jona pääsisin vapaaksi, ja sen seuraavasta syystä:

Ensimmäiseksi tunsin minä kovan halun päästäkseni kotopuoleen; toiseksi tahdoin minä kotio näyttämään ett'en ollut tullut huonommaksi linnassa, vaan näkyvästi paremmaksi; ja kolmanneksi toivoin minä jotakin tuleviksi ajoiksi, josta edespäin aivon kertoa.

Syyskuun neljäntenä päivänä pääsin minä vapaaksi. Linnan haltia vaati minua jäämään hänen tykönsä palveliaksi, mutta edellä mainituista syistä minä kielsin, jota sitten monta kertaa olen saanut katua. Minä sain häneltä hyvän todistuksen ja kaksikymmentä riksiä reisu rahaa. Paronessa antoi minulle uudet verka vaatteet ja puolen tusinaa paitoja. Hän käski minun aina vaeltamaan sitä oikeata tietä ja pusersi sydämmeellisesti kättäni toivottaen minulle onnea matkalle.

Syvästi liikutettuna kiittelin minä näitä hyväntahtoisia ihmisiä ja käänsin, sydän toivoa täynnä, askeleeni kotio päin, sillä minä voin sanoa vihamiehilleni niinkuin Josef sanoi veljillensä: "Te ajattelitte pahaa minusta, mutta Jumala on kääntänyt sen hyväksi."

IX.

Enemmän aikaa kotoa pois oltua on se ilahuttavaa että tulla koto-paikoille, sillä me rakastamme niitä aina, vaikka muistot, kuin ne säilyttää povessaan, olisivat katkeratkin. Joka pensas, puu eli kivi oli minulle vanha tuttu, ja kuin minä vihdoin viimein sain nähdä sen valkoiseksi maalatun kirkon, olin minä sulasta ilosta maahan vaipumaisillani.

Ensimmäinen paikka, johon menin, oli, niinkuin sen jokainen arvaa, Rauhala, jossa minun paraat ja ainoat ystäväni olivat. Se oli myöhän lauantai ehtoon, kuin minä tulin paikkaan. Leski ja vähä Elina olivat juuri ehtoollisella. Tervehdettyäni nousivat molemmat ruoalta ja tulivat vastaani sydämmellisesti toivottaen terve tultua. Leski katseli minua aivan tyystään; ja kuin hän näki kuinka uljas ja pulskea olin uusissa vaatteissani, löi hän ilosta käsiänsä yhteen, ja nyt nousi ilo, jonka helpommasti voi käsittää ajatuksella kuin kertoa.

Niinkuin lukiani tietää olin minä jo kirjallisesti antanut heille tiedon linnassa olostani, mutta se ei kuitenkaan ollut tarpeeksi. Minun piti uudestaan kertoa kaikki, mitä tiesin, sekä uutta että vanhaa. Me juttelimme puolen yötä; toisen puolen makasin minä niinkuin hyvä lapsi. Minä heräsin vasta kello yhdeksän, kuin vähä Elina tarjosi minulle kupin kahvea, jonka join sängyssä.

Leski ja minä keskustelimme sitten minun tulevasta ajastani. Me päätimme, että minun piti jäämään Rauhalaan neljäntenä päivänä Lokakuuta, koska minun pitäisi hakeman jonkun palveluksen,

jos mahdollista niin likipaikalla, että useimmin kohtaisimme toinen toisemme. Saadakseni palvelusta täytyi minun lähteä kuulustelemaan. Minä menin sentähden kirkkoon.

Siellä minä kohtelin monta vanhaa tuttua, mutta kaikki menivät kaihtaen minua sivulle päin. Kirkossa kansa katseli enemmän minua kuin pappia. Ne, jotka istuivat vieressäni, siirsivät itseänsä niin paljon kuin taisivat. Jumalan palveluksen päätettyä menin minä kirkkopihaan ja kuulustelin joka taholta; mutt'ei kukaan tarvinnut palvelustani. Minä huomasin että kaikki inhoivat minua niinkuin ruttohista; minä tulin ala-kuloiseksi ja kadun syvästi ett'en jäänyt linnan haltian tykö.

Juuri kuin olin palaamaisillani, tuli Olle vanhan harmaa-pään ukon kanssa tyköni ja sanoi;

"Minä olen puhutellut Matti Eeronpoikaa. joka ottaa sinun palvelukseensa jos tahdot."

"Se on nyt niin," alkoi ukko, "ett'en minä tapaa pitää muuta kuin yhden rengin ja puima-miehen; mutta kuin minä taidan ymmärtää ett'ei se ole helppoa sinulle että saada paikkaa, niin saatan tänä vuonna olla puima-miehetä ja ottaa sinun sen siaan. Sinulla on rehelliset kasvot ja vaikka olet linnassa ollut; niin olet kai sentään kristitty ihminen, joka taitaa olla valtakunnalle hyödyksi."

Ukon puhe teki minulle hyvää, ja pian olimmekin sopineet palkasta; sillä vaatimukseni olivat aivan vähäiset.

"Parempaa paikkaa ei sinun sopinut saada," sanoi Olle iloisella mielellä, ja siinä hänellä oli aivan oikeen.

Matti Eeronpoika ja hänen vaimonsa olivat vanhan aikaisia ihmisiä. He olivat lapsettomia ja varakkaampia koko seurakunnassa; mutt'ei he kuitenkaan eläneet ylön-paltisesti. Huoneet olivat maalatut ja huone-kalut hyvät, vaan ei ylen kauniit. Järjestys ja siivo oli joka paikassa nähtävänä. Isäntä söi saman pöydän ääressä kuin mekin ja kohteli meitä kaiken puolin niinkuin olisimme olleet talon lapsia. Kuin olimme metsässä olleet ja siellä sekä kastuneet että viluuntuneet, saimme aina kuivata vaattemme tuvassa ja itse lämmitellä valkeen ääressä, ennenkuin menimme johonkuhun muuhun työhön. Joka aamu ja ehtoo pidettiin rukoukset, joihin koko talon väki kokoontui. Juhla ehtoina ja muutoinkin kuin olimme vapaat työstä, luki hän meille aviaisista ja satukirjoista, joita hän enemmiten rakasti. Hän kohteli meitä, sanalla sanoen, hyvyydellä ja ihmisrakkaudella; sentähden kävikin työt niinkuin tanssi.

Tämä hallitus-isällinen elämä ei kuitenkaan kestänyt kauan. Kevät puoleen kuoli sekä isäntä etkä emäntä ja seurasivat toistansa hautaan niinkuin olivat tehneet elämässään. — Rauha ja siunaus olkoon heidän majassansa!

Nyt nousi surullinen elämä koko talossa. Sukulaiset riitelivät kauan perinnöstä. Vihdoin viimein osti vainajan sisaren poika talon ja sukulaiset sopivat keskenänsä.

Uusi isäntä oli nuori varallinen mies, joka hiljan oli nainut kirkkoväärtin vaimon sisaren. Hän oli niitä upeita talonpoikia, joka ennen tahtoi että häntä kutsuttaisiin maanviljelijäksi kuin talonpojaksi. Hänen akkaansa piti kutsuttaman rouvaksi, koska hän oli ollut pari kuukautta kaupungin koulussa.

Senkaltaiset ihmiset eivät suinkaan tytyneet talon nyt olevaan tilaan. Kaikki piti korjattaman ja tehtämän kauniimmaksi. Kaupungista tuotiin työmiehiä, jotka monta viikkoa tekivät kaikellaisia koristuksia. Pian tuli kaikki niin upeeksi kuin vapasukuisten asumuksissa. Seinät olivat vuoratut ranskan paperilla ja kalliilla maalauksilla. Seinissä oli isoja peiliä, katoissa lasi ruunuja ja muut huone kalut mahognystä j.n.e. Siellä elettiinkin yleisesti upeesti. Hän kävi ainoastaan herroen kestissä, jossa ei viiniä eikä punssia säästetty. Semmoinen elämä ei varmaan olisi kauan kannattanut, jollei hänellä olisi ollut hyviä sivu sisääntuloja. Hän oli nimittäin sangen taitava kirjoittamaan ja räknään, ja piti sentähden kaikki kalunkirjoitukset ja huutokaupat, kuin oli pidettävät. Hän auttoi myös ihmisiä käräjillä, osti velka-kirjoja ja haki ulosmittauksia, lainasi ihmisille korkeaa korkoa vastaan, joista kaikista hän sai hyvät voitot. Köyhät talonpojat sanoivat että se nyлки heidän luihin asti. Maanviljellyksestään ei hän paljoa huolinnut; mutta hän vaati meiltä palkollisilta raskaan työn ja orjallisen nöyryyden, jolle ei välistä voinut olla nauramatta.

Senkaltainen oli tämä isäntä. Mikon päivänä muutin minä toisen tykö. Minä palvelin nyt kymmenen vuotta renkinä, mutta semmoista isäntää kuin Matti Eeronpoika oli en minä koskaan saanut. Minä muutin usein paikkaa siinä toivossa että löytäisin jonkun paremman, aina kuitenkin menestymättä. Että lavealta selittää kummoinenka minun tällä aikaa oli olla, tulisi sekä ikäväksi että veisi paljon aikaa, jonka tähden minä vaan lyhykäisesti tahdon kertoa, minkä kaltainen palkollisen elämä maalla yleisesti on.

Palkollista pidetään enemmästä päästä senkaltaisena ihmisenä, joka on huonompi toisia, syntynyt ainoastaan vaiti olemaan ja kärsimään, työtä tekemään ja orjallisuutta näkemään. Herramaiset

talonpojat ylönkatsovat hänen sentähden että heillä on väärä käsitys kunniaista. Se on niinkuin hän ei kuuluisi talon väkeen, paitsi silloin kuin hänen töitensä tarvitaan. Köyhien tykönä, jotka ovat ne useimmat, elää hän niinkuin hän kuuluisi sukuun, mutta täytyy tytyä heikompaan ruokaan, koska ei heillä ole varoja pitää parempaa, jos tahtovat jaksaa maksaa runsaat veronsa. Minä olen palvellut paikoissa, joissa ei meillä ole ollut minkäänlaista lihaa pöydällä koko vuonna paitsi joulun aikana. Kaikki piti vietämän kaupunkiin myytäväksi. Isällinen hoito on yhtä rikkaitten ja köyhäen tykönä, ja ne viimeiset eivät millään lailla ole parempia kuin ne edelliset. Molempaen seassa löytyy varmaan parempia, ehkä niitä on aivan harvassa. Tällä en minä suinkaan tahdo sanoa että ihmiset yleisesti ovat kovia ja paatuneita; mutta se on tullut totutuksi tavaksi että sillä tavalla pitää palkollisiansa. Itse sorrettuja koettavat he vuorostansa sortaa, ja se köyhin tulee viimein jäämään ahdistukseen. — Jos vielä panemme sen mieleemme ett'ei palkollisella koskaan ole vapaata hetkeä, että hän saa huonon ruoan ja hänen kuitenkin pitää tekemän raskaan työn, ett'ei häntä kohdella juuri ystävällisesti, että hänellä on vähäinen palkka eikä mitään muuta toivoa kuin vaivaisten huone, niin meidän pitää myöntyä siihen että hän elää orjan elämää.

Minä olin, niinkuin jo kerran sanoin, palvellut kymmenen vuotta, jolla ajalla olin ollut aivan säästäväinen, vaan en ollut kuitenkaan voinut ansaita enempää kuin kaksisataa riksiä. Minun tulevaisuuteni oli synkeä, mutta vielä synkeämpi se olisi ollut, jollei minulla olisi ollut sitä toivoa että kerran saada Rauhalan omaisuudekseni ja vähän Elinan vaimokseni.

X.

Vähä Elina oli nyt kahdenkymmenen vuoden vanha nainen, kaunis katsella kuin ihana suvi aamu. Hänellä oli keltaiset hiukset, kirkkaat valeensiniset silmät ja suu kuin ruusun nuppi. Varreltaan oli hän hoikka ja kaunis. Hän oli iloinen ja liukas kaikissa liikunnoissansa ja myöskin lempiä ja ystävällinen kaikille ihmisille.

Koko palvelus-aikanani olin minä pitänyt Rauhalaa kotonani, ja pidettiin siellä myös aina kuin oma lapsi. Elinalle olin aina ollut ystävällinen aivan kuin sisarelle. Minä tunsin perinpohjin hänen hyvät tapansa ja olin myös vallan vakuutettu hänestä tulevan hyvän vaimon. Kauan olin minä rakastanut häntä salaisesti. Rakkaus on merkillinen. Useammasti kuin sata kertaa olin minä mennyt Rauhalaan siinä järkähtämättömässä tarkoituksessa, että pyytää hänen sydäntänsä ja kättänsä, mutta viimeisessä silmänräpäyksessä en enää taitanut sanoa sanaakaan. Hänellä oli monta kosijoitsijaa, ja sanottiin hänen ottavan nuoren talonpojan. Sepä sanoma minulle monta murhetta tuotti. Uskon myös asiassa ainakin olevan vähä perää, sillä Elina oli viimeisiin aikoihin ollut erinomattain vähäpuheinen minua vastaan. Kaikki ei ollut niinkuin ennen. Kuitenkin päätin minä sanoa hänelle ajatukseni, sillä tietämättömyys vaivasi minua kauhiasti. Siinä tarkoituksessa menin minä yhtenä kauniina päivänä Rauhalaan, jossa myös onnestuinki tavata Elinan yksistään kotona. Nyt taikka ei koskaan, ajattelin minä ja istuin sohvaan.

Minä mietin kauan miten alkaisin kosijoitsemiseni, mutt'en voinut löytää sopivia sanoja. Viimein menin kangaspuitten tykö, jossa Elina kutoi palttinaa. Tämä oli Juhannuksen aikaan, ja niinmuodoin hyvin lämmin sekä ulkona että sisällä. Elina oli sentähden avannut hameensa liivit edestä. Kutoessaan lensi se vähäinen bernsteininen risti näkyviin avoimesta povestansa. Minä huomasin oitis tilaisuuden sopivaksi ja sanoin:

"Vieläpä sinä kannat sitä vähäistä ristiä!"

"Kuinkas muuten... Sinä olet kuka tiesi jo aikaa pannut pois sormuksen," vastasi hän. Minä aukasin liivini ja näytin hänelle sormuksen; silloin näin minä loistavan punan hänen poskillansa.

Mitä sitten sanoin eli te'in, sitä en varmaan voi muistaa. Olkoon kuinka hyvään, asian päätös oli se, että, ennen paikasta lähdettyäni, olimme luvanneet toinen toisellemme rakkauden kaikissa elämän vaiheissa. Äiti, joka sillä välillä oli tullut kotia, pani, syvästi liikutettuna, meidän kätemme yhteen, ja siunasi meidän liittomme.

Tämän jälkeen päätimme yhteisesti häät vasta syksyllä pidettäväksi, koska palvelus-aikanikin loppuisi.

Kukapa nyt oli onnellinen, jollen minä! Tuleva aikani oli turvattu ja korkeimmat toivoni täytetyt. Sydämeni tytkyi sanomattomasta riemusta. Minä nä'in uuden taivaan ja uuden maan, täynnänsä iloa ja onnellisuutta. Koko luonto lauloi rakkautta, ja kaiku vastasi rinnassani, joka tuli avarammaksi kiitollisuudesta ja ylistyksestä Jumalaa ja koko mailmaa kohtaan.

Onneni oli liian suuri ollaksensa vakinainen. Pian himmensivätkin surun mustat haja pilvet iloni taivaan.

Leski oli jo kauan ollut kivuloinen. Monta vuotta oli joku sydäntauti vaivannut häntä, ja viimein painoi se hänen kuolin-vuoteelle. Rauhallisesti ja levollisesti, niinkuin oli elänytkin, meni hän myös toiseen mailmaan, siellä löytämään armaansa, jota täällä kaksikymmentä vuotta turhaan oli odottanut. Olkoon sielunsa Herran rauhassa!

Me surimme häntä syvästi ja sydämmellisesti. Elina oli ensi alussa lohduttamaton. Minullekin oli se aivan kova kohtaus. Mielelläni olisin tahtonut hänen vielä elävän vähän aikaa, että käytökselläni olisin voinut johonkuhun määrään palkita hyvyytensä minua kohtaan. Mutta Herran tiet ei ole meidän tiemme. Me ha'imme Jumalan sanassa lohdutusta, ja tulimme vähitellen levollisiksi. Me rakastimme toinen toistamme ja sillä oli kaikki hyvin.

Minä pyysin isännältäni luvan oitis päästä muuttamaan, johonka hän myös suostui, sillä ehdolla, että luopuisin puolesta palkastani, vaikk'ei ollut muuta, kuin pari kuukautta pyhän päivään. Minä suostuin ehtoon ja muutin oitis Rauhalaan.

Neljätoista päivää siellä oltuani palasi Elina yhtenä sunnuntaina kirkosta erinomattain yksitotisena. Hän sanoi Kloberin kuuluttaneen kalunkirjoituksen tänne ensi tiistaksi, ja ihmetteli kovasti ett'en minä siitä ennen hänelle ollut mitään puhunut. Minä vakuutin ett'en tietänyt mitään koko asiasta, joka myös oli aivan totta. Me siis oikeen hämmästyimme molemmat. Emme voineet käsittää mitä se tahtoi sanoa. Minä sanoin hänen kuulleen väärin, mutta muutamat naapurit sanoivat samoin kuin Elina, jonka tähden minun täytyi uskoa asian niin olevan.

Määrättyinä päivinä tuli Kloberi ja vainaan veli, lautamies Niiles Antinpoika, aamulla varhain paikalle. Lautamies käski Elinan ilmoittamaan kaikki mitä pesässä löytyi, sillä nyt piti ensin pidettävän kalunkirjoitus ja senjälkeen huutokauppa. Minä kysyin, mikä oikeus heillä oli niin menettää toisen tavaran kanssa.

"Meillä on Ruotsin valtakunnan laki, johon taidamme luottaa," vastasi Kloberi äreällä äänellä.

"Ei se ole mahdollista!" huusi Elina ja minä yhtä aikaa.

"Sekä mahdollista että luotettavaa," vastasi Kloberi. "Elina on syntynyt salavuoteesta, ja koska rintaperillisiä ei löydy, niin on vainaan veli jälkeenjääneen, sekä irtaimen että kiinteän omaisuuden laillinen perillinen. Se on niinmuodoin lautamiehen pyynnöllä kuin olen tullut tänne kalunkirjoitusta pitämään, jonka tähden minä varoitan teitä rehellisesti ilmoittamaan mitä pesässä löytyy."

Se oli niinkuin ukkonen olisi lyönyt alas eteeni. Ett'ei lapsi saisi periä äitiänsä, toisten edellä, näytti minun mielestäni niin luonnottomalta ja vastoin kristin uskoa, ett'en uskonut nimis-miehen puhetta. Meidän lakimme, ajattelin minä, ovat varmaan merkilliset monessa kappaleessa, vaan niin väärät ei ne kuitenkaan taida olla.

Kloberi kirjoitti joutusasti ylös kaikki mitä siellä löytyi, jota ei ollut niin aivan vähä, sillä kalunkirjoitus nousi yhteen tuhanteen ja neljään sataan rikkiin.

"Nyt se on sinun velvollisuutesi," sanoi Kloberi kalunkirjoituksen päätettyä, "että pitää vaarin siitä, ett'ei mikään näistä tavaroista katoa ennen huutokauppaa, jos et taas tahdo tulla linnaan. Elinalla on minun täysi luottamukseni," sanoi hän lempeämmällä äänellä.

"Eikö hän niinmuodoin saa periä mitään?" kysyin minä.

"Ei vähintäkään," kuului vastaus.

Elina ja minä olimme pahoilla mielin tapauksen tähden, vaan emme kuitenkaan olleet alakuloisia, sillä me luotimme lakiin ja oikeuteen, joka, niinkuin luulimme, ei suinkaan voisi myöntyä siihen. Minä menin paikkakunnan tuomarin tykö kuulemaan kuinka tämän kanssa oli laita.

Laagmanni Berg surkutteli tilaa, vaan vakuutti samassa, että laki varmaan oli semmoinen kuin Kloberi oli sanonut. "Se on," sanoi hän, "kaikin puolin sopimaton, ja on monissa herraapäivissä ollut esitelty parattavaksi, mutta vapa-sukuiset ja papit ovat olleet sitä vastaan; niillä mahtaa olla oma siveällisyytensä." Hän kielsi minua menemästä käräjiin, jonka kautta vaan tuhlaisin aikaa ja rahaa.

Neljätoista päivää myöhempään myytiin Rauhalassa kaikki tyyni, ja Elina sai männä lapsuutensa kodosta ilman muuta omaisuutta kuin arkullinen pitovaatteita.

XI.

Kaikki iloiset toivoni saadakseni hauskan kodon ja tullakseni vapaalle kannalle olivat sauvuna kadonneet. Minä olin nyt jälleen yhtä köyhä omaisuudesta, vaan en kuitenkaan rakkaudesta, sillä minulla oli vielä Elina ja se piti luottamukseni ylhällä. "Yksi asumus ja yksi sydän", on vanha laulu, jota minun ijälläni yleisesti lauletaan. Jälkimäinen minulla oli ja sen edellisen toivon saavani.

Elina tahtoi että häämme piti pidettämän vasta muutaman vuoden perästä ja että palvelemalla ansaitsisimme varoja ruvetaaksemme omiin ruokiin, mutta minä kuin kyllä hyvin tiesin kuinka vähän hyödyttävää palkollisen elämä on, sain hänen pian suostumaan omiin tuumiini, jotka olivat ne että oitis laittaa töllin tilat, vaikka ne sitten olisivat kuinka pikkaiset. Tosiaan olin minä nähnyt kuinka raskasta torpparinkin elämä yleisesti oli; mutta minä toivon, että me, kuin olimme nuoret ja terveet ihmiset, työllä ja rukouksella voisimme ansaita tarpeemme.

Kysymys oli niinmuodoin vaan mistä saisin vähäiset töllin tilat. Minä menin talosta taloon ja kuulustelin, vaan ei kukaan tahtonut antaa minulle maan-kappaletta.

Talonpojat ovat pelkoja ottamaan torpparia, semmenkin sitten kuin maa on ruvennut arvossa nousemaan, ja uusi vaivasten hoidon asetus on tullut järjestykseen. Se jälkimmäinen on pää syy, koska isännät usein saavat mieli-karvautta pitäjän lautakunnalta, jos heidän maallansa on joku köyhä, joka tule olemaan seurakunnalle rasitukseksi. He meinavat myös että köyhä vallan hyvin saisi olla naimata, koska kokemus sen osottaa, ett'ei siitä tule muuta kuin tarvetta ja viheliäisyyttä. Pää syy taitaa kuitenkin olla ahneus ja kateus. Talolliset sanovat tavallisesti; "siinä kuttu kalvaa, kuhun on kerran kytkettyä"; se tahtoo sanoa että torppari aina on talolle rasitukseksi. Ennen he niinmuodoin antavat laajat maan-kaitaleet, joita sopisi viljellä, maata karjan alla ennenkuin he antavat palaisen köyhälle työmiehelle. Siitä kadottaa ei ainoastansa he itse, vaan myöskin koko maa, sillä monta ihanaa laihoa saataisiin siitä maasta, joka nyt antaa aivan vähän taikk'ei mitään.

Monta tuskaa ja vaivaa nähtyäni sain minä vihdoin viimein vanhalta talonpojalta puolen tynnyrin alan viljelemätöntä maata, jonka päälle tehtiin väli-kirja. Häntä sanottiin omanvoiton-pyytäväiseksi ihmiseksi, joka ei saanut juuri tarpeeksi työväkeä, muutoin en suinkaan olisi saanut paikkaa. Ehdot olivat jotenkin runsaat. Minun piti tekemään kaksi päivätyötä viikossa, ja ilman sitä auttaman koska vaan kutsuttiin, sillä määrällä että saisin toivan palkkaa päivältäni. Elinan piti kehräämän leiviskän rohtimia ja tekemän kaksikymmentä päivätyötä vuodessa. Tätä veroa eli työtä vastaan saisin minä viljellä maan ja pitää lehmän suvilaitumella, niinkuin myös noukkia tarpeeksemme puita metsästä. Ilolla pistin minä välikirjan taskuuni ja menin Elinan tykö, joka myös tuli iloiseksi. Syksy oli jo kulunut liian pitkälle niin että ei enää ollut ajattelemistakaan huonetta ruveta rakentamaan, jonka tähden me kaivoimme maamökin talvi asumukseksemme, ja pidimme kohta häämme ilolla ja riemulla.

Tulevana kevännä hakkasin minä vähäisen huoneen, jonka reilasimme miten paraiten taisimme. Minun kaksisataa riksiäni piisasivat hyvin tiloittumiseen. Meillä oli sekä lehmä että pata, rukki ja sänky; mitään muuta emme tässä tilassa tarvinnutkaan. Rakkaus tytty hyvin vähään, kuin se vaan on toden peräinen, niinkuin tässä oli tapaus. Me tehimme molemmin puolin työtä oikeen toden peräisesti. Elina ompeli ja kehräsi; minä tehin päivätyöni, kynnin peltoni ja viljelin sitä ahkeruudella. Jumala palkitsi vaivan runsaalla laiholla. Se oli niin suloista nähdä viljan kasvavan ja menestyvän omalla pellon liuskalla. Mutta vielä suloisempaa oli halata hempoista vaimoansa ja hyvän tapaisia lapsiansa, kuin ehtoolla työnsä päätettyä tuli kotio.

Niin elimme me muutaman vuoden onnellisina, osallamme tytyväisinä, vaikka se oli tuskallinen ja vähäinen. Mutta lapsi joukko eneni — me olimme toimittaneet neljä lasta kuutena vuonna — ja siinä sivussa murheet. Elinalla oli kyllin työtä lasten hoitamisessa, ja minä sain enimmästä päästä käydä isännän työssä sitä vähäistä päiväpalkkaa vastaan. Köyhyys alkoi rasittamaan. Minä koetin saada vielä puolen tynnyrin alan maata torpan maan viereen, ja minä olisin tullut hyvin toimeen, vaikk'ei se läsnä olevaisessa tilassaan laittanut mitään sisääntuloa isännälle. Kuitenkin oli meillä vielä jokapäiväinen leipämme, vaikk'ei muuta kuin kalaa ja perunoita; maidon meidän piti myymän. Suru mielin näin minä Elinan käyvän päivä päivältä kalveammaksi, vaan en koskaan kuullut hänen huokaavan eli valittavan; sillä rakkaus kärsii kaikki. Minä tulin alakuloiseksi peläätessäni tulevia aikoja, mutta hän kehoitti minua elämään toivossa ja turvassa.

Tämän kaltainen oli meidän tilamme; kuin minä yhtenä sunnuntaina sain nähdä parvessa Eksköld'in ja hänen tyttärensä kirkossa. Paronessa oli tullut kuuttatoista vuotta vanhemmaksi, ja niinmuodoin oli aika häntä vähän rasittanut, mutta hän eli uudestaan ylös nuorena ja ihanassa tyttäressään, joka oli sanomattoman kaunis.

Jumalan-palveluksen päätettyä sain minä kuulla että parooni oli hakenut eron virastaan linnassa ja

ostanut Bödan kartanon, joka oli meren puolella pitäjää. Yht'äkkiä pöllähti mieleeni että minä kuka tiesi häneltä voisin saada torpan paremmalla ehdolla, sillä minä tiesin hänen jalomieliseksi herraksi, joka ei kiusaisi alimmaisiansa. Monta päivää oli tämä mielessäni; mutta minä häpesin panna sitä toimeen. Minä pelkäsin herrasvä'en pitävän pyyntöni vaatimuksena sentähden että kerran olin pelastanut lapsensa. Ei hätä lakia lue, sanoo vanha sananlasku. Minä otin Jumalan mieleeni ja lähdin tielle, ensin kuitenkin Elinan kanssa asiasta keskusteltuani. Kysymys on vapaa, ajattelin minä.

Varmaan tytkyi sydämmeni sukkelampaa, kuin minä paikkaan tultuani kysyin piialta jos paronessa oli kotona; minä tahdoin nimittäin ensin kääntyä hänen puheilleensa.

Piika sanoi herrasväen olevan puutarhassa, ja se lohdutti minua vähän, sillä se on aina paras että puhua ihmisten kanssa ulkona luonnon helmassa, jossa me olemme ujostelemattomampia kuin komeassa huoneessa, joka on köyhälle niin outo.

Tämä oli kevään alussa. Kuin minä tulin puutarhaan ja sain nähdä ne viheriäiset pensaat ja joitakuuta hiljan auvenneita kukkia, täytettiin sydämmeni iloisilla muistoilla.

Se ensimmäinen, jonka täällä kohtaisin, oli se vanha kunniallinen puutarhan hoitaja, jonka apulaisena olin ollut. Hän ei tuntenut minua enää, enkä minäkään antanut itsiäni ilmi vaan kysyin ainoastaan paronessan perään, jonka siinä samassa havaitsin istuvan tyttärensä kanssa viheriöitsevässä lehtimajassa. Minä lähenin kaikella kunnioittamisella hattu kädessäni ja tervehdin nöyrästi kumartaen. Paronessa katseli minua vähän aikaa, jonka jälkeen hän ilo-mielin tarttui käteeni ja sanoi:

"Terve tultua, Thore! Olipa se oikeen lystiä että vielä kerran saada nähdä teidän... Te olette muuttunut paljon, mutta minä tunsin teidän paikalla silmistänne... Katsokaatte tämä," sanoi hän senjälkeen ja näytti tyttärensä päälle — "katsokaatte tämä on se vähäinen tyttö, jonka te nouditte kaivannosta ylös... Nyt taidat itse kiittää auttajaasi, Jenny."

Neitinen nousi seisoon ja pusersi kättäni, ja hänen ihanat kasvonsa peitettiin loistavalla punalla.

Minun piti nyt kertoa elämäni aina siitä ajasta kuin olin linnasta lähtenyt, ja kuin minä viimein sanoin asiani, lupasi hän puhua siitä miehellensä ja toimittaa kaikki hyvälle kannalle. Hän teki sen myös sillä hyvällä menestyksellä, että minä paikalla sain lupauksen saadakseni hyvän torpan, joka siinä tilassa oli asujatta.

Kotio tultuani nousi majassamme sanomatoiminnaksi, joka päätettiin kiitoksella Jumalalle.

XII.

Minä olin nyt voipaa, Bödan kartanon allekuuluva, torppari ja tulin aivan hyvin toimeen. Minulla oli siisti asumus, pari tynnyrin alaa peltoa ja kaksi lehmää niinkuin myöskin muutamia lampaita, jotka teki että minä ahkeralla työlläni hyvin voin elättää ison perheeni, johon vielä oli tullut kaksi lasta, niin että meitä oli yhteensä kahdeksan henkeä.

Parooni Eksköld'i oli nuhteetoin isäntä joka ei vaatinut enempää alamaisiltansa kuin ne hyvällä tahdolla voivat matkaan saattaa. Toden perältä rankaisi hän laiskuutta ja kehoitti ahkeruutta. Hän kävi itse katselemassa kuinka me kotonamme elimme, kuinka maamme viljelimme ja minkä kaltainen toimemme yleisesi oli. Hän oli isä meille kaikille, ja me puolestamme rakastimme häntä niinkuin isäämme, jonka selvästi osoitimme sekä sanoilla että töillä, siivolla käytännöllä ja kelvollisella työllä; sillä hevonen on enemmästä päästä senjälkeen kuin sitä pidetään.

Paronessa ja hänen tyttärensä kävivät useen torpissa ja keskustelivat vaimojen kanssa sisätöistä. Niitten toimesta sai joka asumus pian vähäisen ryytimaan jossa kasvattivat kukkia ja hyödyllisiä juurikasvuja. Jos joku tuli kipeeksi, niin paronessa oli koko tohtori, joka tuli paikkaan ja teki mitä sopi saadaksensa sairaan terveeksi.

Se oli minulle suureksi onneksi; sillä Elina tuli kovin kipeeksi viimeisessä lapsen-vuoteessansa, ja olisi luultavasti mennyt sitä pitkää tietä jollei paronessaa olisi ollut. Hän tuli tauti-vuoteelle sekä varhain että myöhän ja hoiti Elinaa, niinkuin se olisi ollut oma lapsensa. Elina tuli myös hänen avullansa pian niin terveeksi että hän voi olla liikkeellä ja toimitella pieniä askareita; vaan oikeen terveeksi ei hän kuitenkaan tullut moneen aikaan. Paronessa määräsi hänen viimein juomaan vettä, ja auttoi minua valmistamaan häntä senkaltaiselle matkalle. Minä sain häneltä omakätisen kirjan tohtorille ja parooni

lainasi minulle hevosen, jolla sain mennä kyytimään.

Meiltä oli viisi penin-kulmaa R— suurelle terveyden lähteelle, johon paronessa oli toimittanut Elinaa viemään, sillä sitä pidettiin parhaiten seassa koko valtakunnassa.

Paikkaan tultuani jätin minä kirjan tohtorille, ja vaimoni pääsi lasarettiin — joka oli rakettu köyhiä vasten kuninkaan antamilla rahoilla, — jossa hän sai vapaan asumuksen ja ruoan siellä ollessaan.

Minä jätin hänen tänne iloisissa toivoissa, vaan havaitsin häntä noutaessani ett'ei ne millään muotoa olleet tulleet täytetyksi. Hän oli nyt niin heikko ja kipeä että hän tuskin jaksoi kävellä, ja syy siihen oli seuraava; suvi oli sateinen ja kylmä. Köyhien täytyi nousta jo kello kolmen aikaan että joutuisivat kello viiteen, koska rikkaat veden juojat rupesivat kokountumaan. Tohtori piti tästä asiasta aivan tarkan vaarin; sillä sehän olisi ollut aivan sopimatointa jos herrasväki olisi saanut nähdä tiellänsä virhelliöisiä ja sairaita. "Eihän sillä lailla olisi vähintäkään lystiä koko veden juomisen komennossa", sillä useammat olivat kokountuneet tänne iloisesti elämään. Se taitaa olla tapa muissakin tämän kaltaisissa laitoksissa, jotka sen kautta eivät täytä tarkoitustansa. Yleisön pitäisi minun mielestäni kärsivän nähdä huonouden likemmältä, että he siitä tulisivat huomaamaan että hekin ovat ihmisiä, jotka terveytensä puolesta taitavat tulla yhtä huonoiksi ja viheliäisiksi. — Mitä Elinaan kuului, niin hän luuli, että ne kylmät aamut ja se kylmä vesi olivat saattaneet terveytensä huonommaksi. Hän oli myös vakuutettu siitä että moni köyhä sairas veden juomisella oli vetänyt kuoleman päällensä; ei hän sentähden ollut juonutkaan mitään vettä viimeisinä päivinä, jossa paronessakin sanoi Elinan tehneen oikeen.

Se hyvä ihminen rupesi uudestaan tohtoriksi Elinalle, ja Jumala sen tiesi mitä neuvoja hän siihen käytti, mutta ennen joulua oli akkani taas yhtä terve ja raitis kuin entisiin aikoin.

Joulun aikaan sai paronessakin murhetta ja surua.

Parooni kävi mielellään metsästävässä ja sattui kerran vilustumaan kovasti, joka pani hänen tautivuoteelle, jossa hän levollisesti nukkui viimeiseen uneensa Tammikuun neljäntenä päivänä vuonna 1847.

Ihanaa mahtaa olla kuolla, kuin kuolee niin ikävöittynä ja kaivattuna kuin hän. Hän ei ollut kartanon omistajana muuta kuin kuusi vuotta, mutta sillä aikaa oli hän tullut niin rakastetuksi alamaisiltansa että me surimme häntä niinkuin hyvät lapset surevat rakastettua isäänsä.

Haudan partaalla, johon kaikki alamaisensa seurasivat häntä, ei ollut sitä silmää, joka olisi ollut kuiva, eikä sitä sydäntä, jota ei syvä suru ollut liikuttanut.

Moni luulee ett'ei köyhä kansa voi käsittää jalomielisyyttä mailmassa: mutta ne, jotka siinä uskossa elävät, eivät tunne sitä perin pohjin. Kansa on yleisesti kiitollinen, eikä meidän tarvitse tehdä sille muuta kuin mikä oikeen on, niin se rakastaa meitä.

Meitä oli viisitoista torpparia, ja kaikki voimme hyvin, sillä meitä pidettiin ihmisten lailla. Ei se niinmuodoin ollut ihmeellistä että me ikävöitsimme; me tiesimme mitä olimme kadottaneet vaan emme mitä siaan saisimme.

Paroonin raha-asiat olivat hyvällä kannalla, mutta kartano myytiin kuitenkin kreivi Klämmerstedt'ille. Paronessa muutti tyttärensä kanssa Tukholmaan, jossa hänen toinen poikansa oli virkamies hovissa.

Sinä päivänä, kuin ne molemmat rouvasihmiset lähtivät kartanosta, olimme kaikki juhla pukumissamme, ja seurasimme niitä niin kauas kuin kartanon tilat kestivät, rukoillen Jumalaa että hän suojelisi ja siunaisi heidän tulevat elämän päivänsä, palkinnoksi kaiken sen hyvän edestä kuin he olivat osoittaneet meille ja lapsillemme.

Kummoinenka se uusi isäntä mahtaa olla? Tämä kysymys oli siihen aikaan jokaisen ajatuksissa. Minä puolestani en toivonut mitään hyvää; mistä syystä, sitä en voi selittää, mutta minä tunsin niinkuin ilmassa että suuri muute oli tulossa. Ei sitä myös tarvinnut kauan odottaa.

XIII.

Kreivi Klämmerstedt'illä oli monta kartanoo useammissa läänissä, jonka tähden hän antoi Bödan kartanon arennille langollensa, katteini Pryhl'ille joka oli aivan köyhä, niinkuin kulku-puhe tiesi jutella.

Katteini Pryhl oli vähäinen parrottunut herra, joka vahvasti jokaisen käskyn lukusilla kirosanoilla, joita hän runsaasti jakoi ihmis-sukukunnan vihollisen kunniaksi. Hänellä oli ennen ollut puustelli, ja häntä pidettiin yleisesti erinomattain taitavana maanviljelijänä. Hän oli silmään pistävä ihminen kaikissa maanviljelykokouksissa, joissa hän piti pitkiä puheita guanosta, tiili-torvista, juuriskoista, j.n.e.

Taloon tultuansa havaitsi hän paikalla, että me torpparit elimme liian hyvin, ja määräsi meille sentähden toista vertaa suuremman veron. Minä olin ennen tehnyt ainoastaan kolme päivää viikossa omin ruokini, mutta ne enennettiin nyt viiteen. Minulla oli niinmuodoin vaan yksi vapaa päivä, ja minun täytyi sentähden, ehkä vastoin tahtoani, tehdä työtä sunnuntainakin, jos tahdon pitää torppani edes jonkinlaisessa reilassa. Paljon jäi kuitenkin tekemättä. Vuoden tulo oli sinä vuonna puolta vähempi. Työ kartanossa kävi päivä päivältä raskaammaksi. Minä nä'in aivan hyvin ett'ei tämä kauppa kauan kannattaisi, ja koetin sentähden hankkia tilaa itselleni jossakussa muussa paikassa, niin kauan kuin minulla vielä oli edes vähän varoja. Kaikki hakemiseni oli kuitenkin turhaan. Ei kukaan tahtonut ottaa maallensa työmiestä, jonka hännässä oli ämmä ja seitsemän lasta. Tosiaan mailma on avara, mutta minulle ei siinä ollut muuta paikkaa, kuin se joka minulla oli entiseltä.

Talvella sanottiin kaikki torpparit ylös jollei he tahtoneet ruveta muonamiehiksi. Katteini olisi kuitenkin mielellään suonut että olisimme muuttaneet, sillä hän tahtoi nuoria ja raittiita työmiehiä, joitten perässä ei ollut "ämmä räysiä ja pieniä poru-kittiä", niinkuin sanansa sattuiivat. Hän oli kuitenkin pakotettu meitä pitämään, ja meidän täytyi suostua esittelemiseen, kosk'emme voineet saada muuta paikkaa.

Kartanon viereen rakennettiin nyt vähäisiä asumuksia työväelle. Torppien huoneet hävitettiin ja niitten maa yhdistettiin kartanon maan kanssa. Uudet asumuksemme olivat jotenkin hyvät, mutta palkka oli vähäinen, nimittäin:

1. Vapaat huoneet ja puut.
2. Puoli tynnyriä maltaita.
3. Nelikko silliä.
4. Kaksi tynnyriä perunoita.
5. Sata viisikymmentä riksiä rahaa.

Senjälkeen, kuin jyvät silloin maksoivat, sain minä kuusi naulaa leipää joka päiväksi, vaan en särvintä vähintäkään. Siinä ei ollut liiaksi elämän varoja yhdeksälle hengelle. Minä valitin sitä katteinille ja selitin että me senkaltaisella palkalla kuolisimme nälkään.

"Olkoon menneeksi," vastasi hän. "Minä maksan kartanosta korkean arennin, ja minun täytyy niinmuodoin koettaa hyötyä siitä niin paljon kuin mahdollista. Ilman sitä ei se ole tavallista että muonamies missään koko Ruotsissa saa sitä enemmän. En minä voi siihen mitään että olette toimittaneet koko joukon kakaroita vaivoiksenne."

Tähän piti minun tytymän; ja nyt alkoi tulla tuska ja vaiva toisensa perään, joita en voi kertoa. Minä en voinut nähdä vaimoni ja lapsieni näkevän nälkää, niin kauan kuin minulla vielä oli jotakin, jolla voin auttaa. Ensin menivät ne vähät rahat jotka paroonin aikana olin säästänyt; senjälkeen täytyi Elinan kantaa kylään ja myydä yhden irtaimen kalun toisensa perään, viimein sänky-vaatteetkin, niin että saimme maata paljailla oljilla. Mutt'ei tässä vielä ollut kaikki! Minun piti oleman kello neljästä aamulla yhdeksään ehtoolla ahkeraa työssä kiini. Katteini taikka voutinsa oli aina kannoillamme, ja muistutti kepillänsä. Monta kertaa olikin se tarpeellista; sillä rasituksesta olimme me tulleet niin leväperäisiksi ja huolimattomiksi, ett'emme tehneet muuta kuin sen johon pakotettiin. Pakko ei myös viipynyt. Keppi oli alinomaa liikkeellä ja jätti monen selkään syvät jäljet. En minä luule katteini Pryhl'in olleen perin pohjin pahan ilkisen ihmisen, ehkä hänen käytöksensä meitä vastaan oli raaka. Hän valitti alinomaa kansan hetki hetkeltä käyvän huonommaksi; vaan ei hän ajatellut sitä, että työmies on palkkansa ansainnut, että raskasta on olla nöyrä, kuin voimat puuttuu, ja ihminen on sekä ruumiinsa että sielunsa puolesta tullut orjan kaltaiseksi.

Kolmena vuonna oli viheliäisyys majassani noussut nousemistansa ja viimein joutunut niin korkealle kuin sopii. Elina oli laihtunut ja niin olin myös minä. Lapset anoivat leipää mitään saamatta. Ainoa ruokamme oli suola ja perunat, vaan ei niitäkään ollut tarpeeksi.

En minä ole koskaan epäillyt taivaassa olevan armahtavan isän; mutta nyt minä rupesin epäilemään. Kaikki näytti niin synkeältä ja pimeältä. Minä ajattelin sinne ja tänne parempaan maahan tietä löytämättä. Minä hain lohdutusta Jumalan sanassa, vaan en siinäkään löytänyt mitään virvoitusta; sillä minä olin kokonaan käynyt typeräksi. Monta kertaa menin minä likellä juoksevan kosken tykö, siinä tarkoituksessa että lopettaa viheliäisyyteni, mutta kuin minä tulin paikalle niin ei enää ollutkaan

rohkeutta siihen.

Kerran, kuin minä järkähtämättömästi olin päättänyt täyttää päätökseni, riisuin minä vaatteet päältäni ja laskin ne maahan, sillä uskotellakseni ihmisiä että olin uimatielläni uponnut. Kuin minun viimeiseksi piti riisua paitani, pisti se vähäinen sormus, jonka olin saanut Elinalta ja jonka minä vielä kannoin mustassa rihmassa kaulassani, silmäni. Nyt tulivat vaimo ja lapset niin terävästi mieleeni, että minä paikalla palasin kotio. Siitä ajasta en minä enää koskaan ajatellut niinpäinkään, vaan kiitin sydämmessäni Jumalaa että hän oli päästänyt minua pahasta.

Elina oli kiusausten hetkinä paljoa vahvempi kuin minä. Hän oli kärsivällinen ja nöyrä kuin uhrilammas. Hän kehoitti minua olemaan järkähtämättömän ja vahvan. "Meidän Herramme koettelee ainoastaan, vaan ei hän hylkää" oli hänen vahva uskonsa, josta hän lakkaamatta muistutti minua.

Minun mielestäni viipyi apu jotenkin kauan ja minä lohdutin itseäni sillä surkealla ajatuksella että meidän maalliset asiamme nyt olivat niin huonolla kannalla kuin sopi. Tässä minä kuitenkin petin itseni. Kärsimysten pikari ei ollut vielä tyhjennetty pohjaan asti.

XIV.

Lukiani muistaa kuka tiesi, että yksi niistä varkaista, kuin minä tapasin vankiudessani, jutteli paitsi muuta: "että hän oli alkanut tiensä sillä lailla että hän löi isäntäänsä, jonka tähden hän tuli linnaan, ja senjälkeen vihasta ihmisiin oli vaeltanut sitä pahaa tietä." Se oli kaikin puolin totta. Hänen nimensä oli Lassila, vaan yleisesti häntä kutsuttiin "Näkiksi", sillä hän oli syntynyt Bödan kartanon allekuuluvassa Näkin torpassa. Näkki oli niinmuodoin nimi, jota jokainen mainitsi kauhistuksella, sillä hän oli useamman pahan työn ja rohkean varkauden kautta tullut tunnetuksi kuin täydellinen rosvo.

Yhtenä myrskyisenä syksy-yönä, kuin minä ja perheeni makasimme levollisesti, kuulin minä yht'äkkiä lasin päälle kolkutettavan, joka kolkutus kävi aina kovemmaksi. Minä nousin ylös ja kysyin kuka se oli, johonka sain vastuun että se oli majatoin, joka pyysi yösiaa. Elina otti paikalla valkeen. Jos asumuksessani olisi ollut jotakin varastettavaa, olisin minä kuka tiesi arvellut päästää huoneesen outoa ihmistä, vaan kuin ei niin ollut tapaus, aukasin oitis oven, ja Näkki astui asumukseeni. Tämä näkö saattoi kaiken vereni nousemaan päähäni; minä seisoin niin pelästyneenä ett'en voinut sanoa sanaakaan.

"Kiitoksia viimeisen edestä, Thore," sanoi hän. "Älä nyt siinä seiso ja tärise niinkuin pelkuri, sillä Näkki ei ole niin vaarallinen, kuin mailma huutaa. En minä koske sinuun, vaimoosi enkä lapsiisi; ei se ole muonamiehen asumuksessa eikä töllilöissä, joissa Näkki hakee saallistansa."

Vaimoni kaatui melkeen pyörtyneenä sänkyyn, kuin hän havaitsi kuka vieraamme oli. Hänen muotonsa oli sitä lajia että sitä pelkäsi, kuin sen vaan näki. Hän oli suuren kokoinen leveä hartiallinen mies, ja hänellä oli pöyheä harmaan sekainen tukka ja parta, jotka melkeen peittivät koko kasvot. Ne syvässä makaavat silmät kipenöitsivät niinkuin kaksi tulista kekälettä. Hänen päässänsä oli karvainen karhun-nahkainen lakki, muutoin oli hänen yllänsä musta verka takki, joka oli sidottu suurella nahka vyöllä. Siinä vyössä kantoi hän kaksi pistoolia ja yhden hirmuisen suuren jahti-veitsen elehvantin luisella varrella. Ujoilematta istui hän muutaman laudan viereen, joita me pidimme pöytänämme, ja laski toisen pistoolin eteensä.

"Mitä sinä täältä tahdot?" kysyin minä vihdoin viimein.

"Tulla sinua tervehtämään, ehkä se oli aivan vähän, kuin me tapasimme toistamme linnassa... Sinä olit onnellinen, oikea kulta poika, joka siihen aikaan vaan oli kukkien ja herrasväen seurassa."

"Mutta mistä sinä minun asuntoni voit tietää?"

"Minulla on tiedustelijani, käsitähän sen. Kartanon tilan tunnen minä aivan tyystään... Te saatte kärsiä oikeen helvetin elämää tämän Pryhlin tykönä, jonka minä mielelläni kurmoittasin niin latteeksi kuin pannukakon... Eikö se ole helvetin tyhmästi että olla rehellinen? Täällä sinä kärsit ja saat selkääsi, ja sinulla on ämmä ja huoneen täysi ryysyisiä kakaroita, jotka parkuvat ja ulvovat kuin nälkähiset sudet, koska me linnassa elämme lystiä elämää ja saamme kaikkia mitä tarvitsemme."

"Miks'et sitten siellä pysynyt?" sanoin minä.

"Muute huvittaa," vastasi hän. "Kuin enemmän aikaa on ollut puurissa, on se lystiä että tulla vähäisen

ilmoittelemaan. Se on hauskaa että pelootella hylkyjä, ymmärräthän sen. Ne pelkäävät Näkkiä niinkuin itse pirua, vaan ei hän olekkaan mikään kananpoika... Minä petin ne hyvin karatessani, uskotkos sen. Yksi vanha tuttu pisti linnaan kokonaisen uppsierin puvun, minä puin sen päälleni, mustasin tukkani ja partani, jonka jälkeen minä valkoisena päivänä menin vahdin sivutse, joka teki kunnian temput kivärillä. Se oli helvetin lystiä... Ei ne ole vielä joutuneet kuuluttaan perääni; siitä on vasta viisi päivää kuin minä karkasin, mutt'en minä kuitenkaan ole laiskana ollut. Toissa yönä pidin minä vähäisen kalunkirjoituksen entisen isäntäni tykönä, ja tänä yönä kävin minä tervehtämässä itse rovastia, jolta otin tämän takin ja paraan hevosen, joka seisoo ja hirnuu tuolla ulkona. Kyllä minä hänen vielä lämmitän, ennenkuin..."

"Hyvä Lassila!" keskuutin minä hänen, "jos et tahdo tehdä minua vallan onnettomaksi, min mene paikalla tiehesi."

"Minä aivoin päin vastoin tehdä sinun onnelliseksi," vastasi hän; "sillä kuinka hullusti nyt laita lienee, niin minä rakastan sentään ihmisiä, kuin ne ovat oikeen rehellisiä niinkuin sinä... Sinun pitää tietämään, ett'en minä ole mikään tavallinen varas. Minä varastan rikkailta ja annan köyhille, edes vähän tässä mailmassa tasoittaakseni. Nyt minä tiedän sinun olevasi köyhän raukan ja olen sentähden tullut tänne antamaan sinulle tämän, jonka olen ottanut entiseltä isännältäni ja siltä ahneelta rovastilta."

Siinä samassa tarjosi hän minulle suurta seteli pakkaa, vaan kuin minä näin sen, astuin minä pelästyneenä takaperin ja pyysin häntä Jesuksen nimessä pitämään rahat, joita en minä millään ehdolla tahtonut ottaa.

"Älä ole mikään pelkuri," sanoi hän. "Vaikka rahat ovat varastetut, ovat ne yhtä hyvät kuin muutkin; ja koska sinä vaimonesi ja lapsinesi kärsit puutetta, niin ei se suinkaan ole synti ettäs käytät ne tarpeisiisi."

Minä sanoin vastaan, vaan turhaan. Hän heitti rahat pöydälle ja vannoi sen päälle että minun piti ne saaman jos tahdon eli ei.

Nyt nousi vaimoni sängystä, putosi Näkin eteen laattialle ja pyysi häntä liikuttavaisilla sanoilla ottamaan lahjansa takaisin ja jättämään me rauhaan.

Näkin silmät kävivät silloin vähä vetisiksi. Hän otti seteli pakan ja sanoi lempeämmällä äänellä:

"En jumallist minä uskonut niin paljon rehellisyyttä löytyvän maan päällä; minä oikeen kunnioitan teitä; sillä Näkillä on sydän rinnassa, vaikka hän aikansa on joutunut harha teille... Voikaa hyvin, hyvät ihmiset."

"Kuules Thore." sanoi hän vähän aikaa vaiti oltuansa. "Nyt sinä taidat herättää Pryhlin ja sanoa että Näkki on paikkakunnilla, niin täällä nousee sanomatoim elämä talossa, — ha, ha, ha."

Niin sanottuansa meni hän tuvastani ja hyppäsi hevosen selkään joka täyttä lentoa juoksi tiehensä.

Minä keskustelin Elinan kanssa kuinka meidän piti tekemän ajatteluttavassa tilassamme. Me käsitimme hyvin, että Näkin neuvoa oli paras totella, sillä muutoin voitisiin meitä pitää hänen huysääjänänsä.

Minä kiirehdin herättään katteinia ja voutia, jotka vapisivat joka jäsenessään, kuin saivat kuulla tämän sanoman. Nyt nousi talossa sanomatoim meteli. Koko talon väki oli tota hätää jaloillansa. Katteini aukasi akkunan ja ampui kaksi kovaa laatinkia ilmaan, jonka jälkeen hän puki päällensä sekä sapelin että pistoolia. Hän käski kaiken väen menemään ulos, varustettuina aseilla, lyhdyillä ja valkea soitolla, ottamaan tätä vaarallista vierasta; vaan itse ei hän arvannut lähteä sänky-kammaristaan. Minun piti jäämän kotio ja juttelemaan monin kerroin kuinka kaikki oli ollut Näkin huonessani käydessä. Näkki pysyi kuitenkin vapaana, sillä väki palasi tyhjin käsin.

Katteini ilmoitti paikalla asian nimis-mies Kloberille, joka joutusasti tuli paikkaan.

Minä kutsuttiin paikalla hänen ja katteinin tykö, jossa minä aikaa päälle kiireesti kuulusteltiin.

Heillä oli niin paljon nuhtelemista. Minun olisi paikalla vaimoni taikka lasteni kautta pitänyt ilmoittaa tapauksen; minun olisi pitänyt pitää rahat, että ne olisivat tulleet oikeitten omistajiensa käsiin. Vaan kuin en ollut tehnyt sitä olin minä selvästi varkaitten huysääjä. Nyt mentiin asumukseeni, jossa repivät laattiankin ylös kaikki tyystään kattellaksensa. Vaimoni ja lapseni kuulusteltiin myös kiireesti. Viimein vei Kloberi minun sivulle päin ja löi minua vallan hirveän kovasti suurella kepillänsä, sentähden kuin en tahtonut tunnustaa itseäni vikapääksi. Hän pani minun senjälkeen kiini ja vei minun vankiuteen, jonka hän nuhteettomasti sanoi saavansa tehdä, koska minä ennen olin ollut linnassa.

"Se on helvetin hyvä," sanoi Pryhl, "vaikka asia olisi kuinka hyvään, sillä nyi minä saan koko perheen

seurakunnan vaivashoinnon päälle."

Kaikista mitä tähän asti olin kärsinyt oli tämä raskain hetkeni. Minun rakas vaimoni ja seitsemän ryysyistä lasta seisoivat lähteissäni rattaitten vieressä. Elina pesi hienolla kädellä veren pois piiska raamukkeesta kasvoistani, jotka olin saanut nimismiehen kepeistä. Hän käski minun olemaan hyvässä turvassa, sillä "Herra koettelee vaan, mutt'ei hän hylkää". Pienen lapseni juoksivat rattaitten vieressä niin kauvas kuin jaksoivat, ja huusivat alinomaan: "isä, isä". Se huuto oli likellä että temmata sydämen juurineen rinnastani.

Minä olin niinmuodoin toisen kerran eläissäni vankina. Mutta minä kärsin nyt paljo vähemmän kuin edellisellä kertaa, sillä minä tiesin syyttömyyteni tulevan ilmi, jos heti se vähän aikaa viipyisikin.

Enoni oli sillä aikaa ottanut eron sotaväestä ja tullut sen entisen vankivartian siaan. Minä sain niinmuodoin asua tuvassa ja minua kohdeltiin kaikin puolin niinkuin ihmistä. Hän oli vakuutettu minun viattomuudestani, ja lupasi auttaa minua käräjissä, niin että pian pääsisin vapaaksi. Hän pelkäsi kuitenkin minun saavan olla kauan kiini, jollei ruununmiehet saisi Näkkiä kiini, koska minun vapaaksi pääsemiseni pääasiallisesti oli sen kanssa yhdistetty.

"Ei ne sitä karhua niin helposti pyydä," sanoi enoni. Me saimme joka päivä sanomia rohkeista varkauksista, joita hän oli tehnyt paikkakunnalla, ilman että häntä voitiin saada kiini, ehkä monta ihmistä kerran oli hänen nähnyt. Kuinka hämmästyneiksi emmekö me siis tulleet, kuin itse päältään, päivää ennen määrättyen väli-käräjien, astui vanki-vartian huoneeseen ja sanoi:

"Tässä minä nyt olen omassa korkeassa persoonassani, ja pyydän tulla kiini pannuksi. Varmaan olin minä ajatellut vielä vähän aikaa nauttia vapauttani, mutta kuin minä sain kuulla että Thore minun tähteni oli joutunut pinnistykseen, niin päätin tulla tänne häntä suojelemaan."

Näkki piti sanansa. Seuraavana päivänä teki hän tunnustuksensa, ja minä pääsin vapaaksi, Elinan suureksi iloksi, sillä hän oli myös paikalla.

Asian tutkinnon alla ollessa olin minä havainnut, että isäni, joka oli lautamies, katseli minua aivan tyystään. Minä havaitsin myös että hänen kasvonsa näkyvästi selkisivät, kuin hän kuuli syyttömyyteni. Hän tuli nyt perässämme kartanolle ja pyysi saadaksensa puhua vähän minun ja vaimoni kanssa. Me seurasimme häntä keskieveariin, jossa hänellä oli oma kamari. Hän istui sohvalle ja sanoi syvästi liikutettuna:

"Minä olen isäsi, Thore; mutta minä olen ollut sinua kohtaan kuin huono ihminen, ja sentähden on herra rangaissut minua tottelemattomilla lapsilla. Voitko sinä antaa minulle anteeksi, Thore?... Minä tahdon palkita rikokseni niin hyvin kuin voin... Tästä lähtien ei sinun tarvitse murehtia mistä saat jokapäiväisen leivän itsellesi ja omaisillesi, jos minä sitten elän taikka kuolen."

Minä en voinut sanoa sanaakaan. Tykyttävällä sydämellä otin minä hänen tarjotun kätensä, jota minä syvästi liikutettuna pusersin. Elina löi kätensä ukon kaulaan ja sanoi: "Kiitetty olkoon Jumala!"

Minä en voi selittää kuinka se oli; mutta se on vaan vissi, että minä sillä hetkellä luulin näkeväni äitini ystävälliset kasvot paistavan taivaallisella valolla.

* * * * *

Tähän lopettaa Thore Jössenpoika omakätisen elämän-kertomuksensa, jonka minä olen päättänyt jatkaa; jos lukijallani vielä on kärsivällisyyttä sitä kuulella.

XV.

Lautamies Jösse Niileksen poika eli se niin kutsuttu rikas Jösse, oli kaiken elin aikansa ollut omanvoiton pyytäjä ja kova-sydäminen ihminen, joka ei palvellut muuta Jumalaa kuin mammonaa. Tähän aikaan oli hän leski, ja oli jo monta vuotta takaperin jättänyt suuren talonsa ainoalle pojallensa, ja ainoastaan pitänyt kahdeksannen osan mantalin talon, saadaksensa vielä elää maailman tohussa, ja että hänelläkin olisi yhteisissä asioissa sana sanottavana. Poika oli oikee tuulen lennättämä, joka eli aina yhdessä humussa; sentähden ei heidän välinsä ollutkaan hyvä, joka pari kertaa oli saattanut isän ja pojan nyrkki-putikkaan keskenänsä. Eripuraisuus oli niin suuri ett'ei isä ja poika tervehtänyt toistansa, jos joskus kohtasivat toisensa.

Varmaan ei se surettanut rikasta Jösseä, mutta se saattoi jos mahdollista sydämensä vielä entistä kovemmaksi. Hän katui syvästi että hän oli jättänyt melkeen kaiken omaisuutensa kiittämättömälle ja pahan tapaiselle pojallensa, vaan ei hän syntiänsä katunut. Ei hän koskaan tullut ajattelemaan sitä että se taitaisi olla rangaistus syntiensä tähden. Harvoin tai ei koskaan kävi hän kirkossa. Nyt sattui se tärkeä tapaus, että tohtori Wieselgreni, omassa valtakunnassa tehdyillä lähetys-matkoillansa, tuli Tammikylään piplian selitystä pitämään. Jokainen jolla vähänkin henkeä oli riensi kirkkoon kuulemaan tätä kuuluisaa saarnamiestä, niinmuodoin myös rikas Jösse.

Hänen saarnansa aine Jumalan lain kuudes käsky, jonka hän selitti niin liikuttavilla sanoilla, että rikas Jösse ensi kerran eläissänsä tunsu itsensä Jumalan sanalta liikutetuksi. Hän tunsu niinkuin miekka olisi mennyt sydämensä läpitse.

Jumalan palveluksen päätettyä oli hän ison aikaa kahdenkesken saarnaajan puheilla, ja kuin hän sitten tuli ulos pitäjän miestensä tykö, itki se melkeen seitsemän kymmenen vuoden vanha ukko niinkuin pieni lapsi.

Tämä oli tapahtunut päivää ennen kuin hän tuli käräjille. Se oli syy hänen äkkinäiseen muuttumiseensa lempiäksi poikaansa vastaan, jota ei hän tähän asti ollut tunnustanut omaksensa ei sanoilla eikä töillä.

Hän tahtoi niinmuodoin täydestä todesta auttaa Thoren surkeasta tilastansa. Hän otti sentähden suuret työ-vaunut ja ajoi seuravana päivänä Bödan kartanoon.

Rikas Jösse, niinkuin moni muukin voipa mies, ehkä hän oli tiettänyt kaiken elin-aikansa maalla, ei ollut koskaan avoin silmin katsonut köyhyyden asumuksiin. Se taulu, kuin aukeni eteensä poikansa asumuksessa, saattoi hänen sentähden sanomattomasti hämmästyttämään.

Mies ja vaimo olivat keltasenkalveat ja laihtuneet, lapset ryysyissä ja puoli alastoinna, pehtaroitivat oljissa laattialla. Yksi alaston sänky ja kaksi kehnoa tuolia olivat ne ainoat huone-kalut.

"Huonosti minä luulin täällä olevan, vaan en kuitenkaan voinut arvata täällä näin kehnosti olevan," sanoi rikas Jösse syvästi huoaen.

Senjälkeen meni hän katteinin kanssa keskustelemaan Thoren muuttamisesta, johon se mielellään suostui, koska hän sen siaan sanoi helposti voivansa saada nuoremman muona-miehen, joka oli paljo parempi isännälle.

Kohta istui koko perhe ilosta loistavilla silmillä vaunuissa, ja rikas Jösse ajoi kotionsa Tammikylään.

Perheen tila tuli paikalla paratuksi Jössen hyväntahtoisuudella. Varmaan oli hän antanut lailliselle pojallensa enemmän omaisuutensa, mutta hänellä oli vielä vähäinen talonsa ja runsaasti irtainta tavaraa. Tämän kaikki antoi hän laillisen kauppakirjan kautta Thorelle ja Elinalle. Talven aikana kuoli hän täydellisesti sovitettuna molempaen poikiensa ja — me toivomme — myös Jumalan kanssa.

"Herra on suuri armossa ja laupiuudessa. Kiitetty olkoon Herran nimi," sanoivat ne molemmat puoliset ja halasivat toistansa.

XVI.

Kahdeksan vuotta oli kulunut sitten kuin viimeiksi tapasin Thore Jössen pojan. Minä kävin uudestaan häntä katsomassa asumuksessaan. Miltä hänen tilansa nyt näytti tahdon minä tässä totuuden mukaan kertoa. Tämä oli sunnuntai ehtoonä kesä-kuussa. Levollinen rauha hallitsi koko luonossa, ja niin myös siellä sisällä. Aurinko lähetti viimeiset säteensä sisään avatuitten lasien läpitse ja osoitti katselialle yhden huoneen, joka oli puhdas ja nätti aina vähimmissäkin osissansa. Laattialla leikkitteli kaksi vaalea-tukkaista punaposkista poikaa, joita isä ja äiti jotka istuivat maalatulla sohvalla, ilo-mielin katselivat.

Ne molemmat puoliset olivat näkyvästi muuttuneet. Se keltasen kalvea iho oli saanut terveemmän värin ja laihat jäsenensä olivat kasvattaneet lihaa. Thore oli keskikokoinen mies. Hänen rehelliset kasvonsa olivat varjotut harmaansekaisilla hiuksilla ja valaistut tumman-sinisillä silmillä, jotka todistivat hänellä olevan hyväntahtoisuuden sielun, joka voi syvästi tuntea ja kärsiä. Elinalla oli vaalean-veriset ympyriäiset kasvot, joissa voi nähdä kauneuden merkkiä, joka vielä yhdeksi osaksi oli jäljellä. Lempeys ja hyväntahtoisuus loisti hänen joka liikunnostansa. Thore oli kahdeksan viidettä vuoden vanha, ja Elina

viittä vuotta nuorempi, mutta molemmat näyttivät paljo vanhemmalta, sentähden että he aikansa olivat nähneet niin monta surua ja tehneet raskasta työtä.

"Nyt saatte mennä kartanolle vähäksi aikaa leikittelemään ehtoon tullessa," sanoi Thore lapsille, jotka eivät olleet myöhästä tottelemaan käskyä.

"Kuuleppas, Elina," sanoi Thore vähän ajan päästä ja tarttui hänen käteensä. "Jos sinä tahdot niinkuin minä, niin myymme talomme ja muutamme Amerikkaan."

"Sinä uskottelet," vastasi Elina.

"En minä uskottele koskaan, sitä vähemmin nyt, kuin asia on niin tärkeä."

Elina katseli häntä silmät pystyssä ja sanoi:

"Sinä uskottelet vissiin, rakas Thoreni. Et sinä voi tahtoa muuttaa, kuin kaikki on niin hyvin, ja elämme niin onnellisesti."

"Varmaan on meidän kaikki hyvin, emmekä saata kyllä kiittää Jumalaa onnemme tähden; mutta meidän pitää muistaman että meillä on lapsia... Me olemme nyt kahdeksan vuotta omistaneet talon, tehneet työtä oikeen voimien perästä, emme myös ole tuhlanneet millään lailla, ja kuitenkin on meillä tuskin niin paljon kuin alkaissamme. Vero yletään joka valtiopäivissä; kaikki käy pahemmaksi ja pahemmaksi. Ei meillä ole varaa edes lehmää lahdata jos tahdomme jaksaa maksaa kaikki verot, kuin rasittavat taloo. Emme myös voi pitää kaikkia lapsiamme kotona; meidän tarvitsee päästää yhden toisensa perään pitäjälle palvelemaan, joka surettaa minua kovasti, koska minä koettelemisen kautta tiedän, kuinka niitä kohdellaan. Kaikki tämä kävisi sentään päinsä, jos täällä ihmisten seassa löytyisi oikeutta; mutta minä olen lapsuudestani saakka nähnyt että köyhiä joka paikassa sorretaan. Se on raha vaan ei ihminen joka arvossa pidetään. En minä käsitä kuinka sen kanssa lienee laita, mutta ainakaan ei hallitus siinä maassa ole oikealla kannalla, jossa tehdään vähä taikk'ei ollenkaan köyhäen lapsien kasvatukseksi; jossa mielensä mukaan saa lyödä nuorukaisia, siksi kuin täyttävät kahdeksantoista vuotta; jossa ei ystäviensä kanssa saa palvella Jumalaa vahdita, mutta juoda ja kirotta niin paljon kuin haluttaa; jossa ei lapset saa periä vanhempiansa; jossa laki käytetään säädyn ja rikkouden jälkeen; jossa jo kehossa tulee valtiopäivä-mieheksi; jossa papit enemmän huolivat maallisista toimituksista, kuin hengellisestä virastansa, jota he hoitavat niinkuin käsi-ammattia; jossa vihdoon viimein varas pidetään hyvin, vaan kunniallinen työmies saa kuolla nälästä ja puutteesta vaivasten huoneessa."

"Se on totta, Thore, ja totta kyllä se on; mutta kuinka raskasta eikö se olisi että muuttaa rakkaasta kodostansa," sanoi Elina ja hypisteli kiiltävää avain kimppuansa. Thore nousi ylös ja kävi vakavilla askeleilla yli laattian, jonka jälkeen hän jälleen istui Elinan viereen ja sanoi:

"Niin, raskasta se olisi, aivan raskasta että jättää rakkaan isän-maansa. Oikeen sielussani kirventelee kuin ajattelen sen päälle... Mutta ajatelkaamme vielä sen asian päälle, rakas Elina. Muista se kuinka paljon olemme saaneet kärsiä aikanamme. Muista vielä, että meillä on seitsemän lasta, ja että ainoastaan kolme niistä voi asua ja hain tuskin tulla toimeen talossamme. Neljä saisi niinmuodoin koetella samoja elämän vaiheita kuin mekin; mutta kuka tiesi ei heillä olisi samaa kärsivällisyyttä. Kuinka raskasta eikö se olisi nähdä heitä puutteen alaisina ja viheliäisinä ja kuka tiesi vielä raudoissakin paatuneina rosvoina."

Puhe lakkasi tähän isoksi aikaa, jona molemmat puoliset lempeästi ja hellästi katselivat toinen toistansa. Elina sanoi viimein:

"Meidän pitää lähtemän, rakas Thore... Se olisi minun kuolemani että nähdä jonkun lapsistamme senkaltaisessa tilassa... Mutta oletko sinä vakuutettu siitä, että meidän siinä uudessa maassa käy paremmin?"

"Kaikki on Herran kädessä!... Tämä ajatus on kauan ollut mielessäni, ja minä olen sentähden tyystään kuulustellut niiltä, jotka tuntevat tilan Amerikassa. Kaikki sanovat yhdellä suulla maan hyväksi sille, joka tahtoo ja taitaa tehdä työtä. Työmies ja hänen työnsä sanotaan siellä pidettävän arvossa; maa on siellä kiitollinen ja vero vähäinen, koska vähä kukin maksaa puolestansa. Lapset opetetaan ilman maksoa valtakunnan kustannuksella, ja ne köyhät, jotka eivät jaksaa tehdä työtä kohdellaan hyvin hyvissä laupiuden laitoksissa. Minä olen sentähden uskonut että me ja lapsemme tulisimme hyvin toimeen siinä uudessa asun-maassa, semmenkin kuin meillä on vähän varoja, joilla voimme päästä alkuun. Ei siellä kuitenkaan taida käydä hullummasti kuin täällä."

"Meidän pitää matkustaa sinne, rakas Thore; sillä lasten tähden meidän pitää tekemän mitä taidamme... Sanomattoman raskasta ja vaikeaa on että jättää rakkaan kodon, mutta sama aurinko valaisee siellä kuin täälläkin, ja sama hyvä ja laupias Jumala valvoo ylitsemme, jos asuimme missä hyvänsä... Muuttakaamme sentähden sinne lapsinemme Hänen nimessään."

"Tutkikaamme vielä tätä asiaa, ennenkuin mitään päätämme; sillä se on aivan tärkeä eteenottaminen. Meidän pitää keskusteleman lasten kanssa ja kuulla heidän ajatuksensa asiassa, koska se pääasiallisesti liikuttaa heitä. Jos heillä on vähäkin tätä vastaan, niin jäämme tänne ja kulutamme aikamme miten paraiten taidamme; sillä tässä asiassa saavat tehdä mitä paraaksi katsovat."

Keskusteleminen loppui täksi kertaa, vaan jatkettiin useen parin kuukauden aikana. Monta kertaa tutkittiin tämä kysymys, ja viimein päätettiin yhteisesti, että koko perheen piti muuttaman niin pian kuin mahdollista siihen kaukaiseen maahan. Vanhemmat pojat iloitsivat, vaan ne molemmat puoliset tulivat päivä päivältä ala-kuloisemmiksi jota enemmän se määrätty päivä läheni. He kuiskasivat toinen toisellensa:

"Se on raskasta ja surkeaa, vaan — meidän täytyy lapsiemme tähden."

XVII.

Se määrätty päivä oli tullut. Ihana oli Syyskuun aurinko sinä aamuna ja lupasi selvän pilvettömän päivän.

Thore Jössen poika oli huutokaupalla myynyt talonsa ja irtaimen tavaransa, ja kaikesta siitä yhteensä saanut kuusi tuhatta riksiä, joista enin osa oli talletettu matka-arkussaan, joka jo oli rattailta.

Se oli juhlallinen hetki siinä avarassa tuvassa. Kaikki olivat juhlavaatteisansa. Seitsemän punaposkista poikaa, joista vanhin oli kahdenkolmatta ja nuorin kymmenen vuoden vanha, seisoi kädet ristissä pöydän ympärillä, jonka ääressä isä ja äiti istuivat avatun kirjan vieressä.

"Lapseni," sanoi Thore Jössen poika liikutetulla äänellä; "se tärkeä hetki on tullut, jona meidän pitää jättää rakastetun kodon ja pian sen kalliin isän-maankin, uudessa maassa hakeaksemme elatusta jäljellä olevina päivinä. Matka on pitkä ja vaivaloinen. Me tahdomme sentähden nöyrillä sydämmillä nostaa mielemme taivaasen ja rukoilla Jumalalta apua, että onnellisesti ja hyvin mahdamme päättää eteen-ottamisemme."

Korkealla äänellä luki hän nyt monta harrasta rukousta, joissa hän rukoili Herraa olemaan johdattajansa matkalle, ja aina varjelemaan vanhan Ruotsin. Senjälkeen alkoi hän virren johon koko perhe tarttui selvillä äänillä.

"Lähtekäämme nyi Jesuksen nimessä," sanoi Thore rukouksen päätettyänsä ja tarttui ystävällisesti vaimonsa käteen kiini.

Nuorukaiset riensivät paikalla ulos, mutta vanhemmilla ei ollut semmoista kiirettä. Kaappi, kello ja vielä seinätkin piti katseltaman; josta katselemisesta ei tahtonut koskaan loppua tulla. Kartanolla kävi samoin. Enemmän kuin tuhannen kertaa olivat he ennen katselleet niitä aseita ja työkaluja, vaan ei koskaan niin tystään kuin nyt. He menivät puutarhaan, jossa hypistelivät pensaita ja puita sanaakaan sanomatta, mutta kyöneleitä näkyi heidän silmissänsä. Vihdoin viimein nousivat he rattaille josta vielä kerran katsoivat pitkään sitä entistä kotoa, jonka jälkeen ajoivat tiehensä.

Tie meni kirkon sivuitse, jossa Thore yht'äkkiä pisätti portin eteen. Hän katsahti mitään sanomatta Elinan päälle, jonka Elina hyvin käsitti, sillä hän pusersi kovasti Thoren kättä. He menivät kirkkopihaan, jossa kumpikin pian vaipui rukouksiin äitinsä haudalla.

Kuin he jälkeen rattaitten tykönä tulivat yhteen, antoi Elina miehellensä iänkaikkisuuden-kukan, ja näytti siinä samassa, että hänellä oli samallinen bernsteini-ristin vieressä. Thore näytti oitis että hänellä jo oli semmoinen sen vähäisen sormuksen vieressä, jonka hän kantoi povessansa.

Eivät he nytkään sanaakaan sanoneet, mutta nyökkäsivät ystävällisesti toisellensa, ja taivaallinen valo loisti heidän silmistänsä.

* * * * *

Muutaman päivän perästä astui tuo perhe laivaan Götebor'in satamassa ja lähti pohjas Amerikkaan.

Herra olkoon heidän kanssansa, ja tulkoon heidän toivonsa täytetyiksi siinä uudessa maassa!!!

* * * * *

Rakas lukiani.

Tällä erällä en minä tiedä kertoa enää mitään Thore Jössen pojan elämän-vaiheista, koska se oli viimeis syksynä, kuin hän perheensä kanssa jätti itsensä sen juonikkaan meren valtaan ja lähti toisella puolen meren kuohuvien aaltojen onneansa hakemaan. Mutta sen minä tiedän, että Ruotsi la'illansa ja kohtelemisellansa sillä lailla on saattanut monta tuhatta kunniallista työmiestä pakenemaan isänmaastansa, jossa he kaikkina aikoina olisivat olleet tarpeellisia. Minä tiedän myös — ja se surettaa minua — että samaa vaivaa elääksensä, samaa tuskaa ja puutetta, samaa pilkkaa ja ylönkatsetta, ja vielä pahempaakin kuin tässä kirjaisessa onkaan kerrottu, saa köyhä työmiestä kärsiä melkeen joka paikassa maalla, Ystad'ista aina Haaparantaan asti, jossa monessa paikassa vallitsee senkaltainen orjallisuus, että se likemmältä katseltuna näyttäisi olevan verrattava siihen, joka kertomusten jälkeen sanotaan hallitsevan joissakuissa Pohjas Amerikan valtakunnissa.

Se on kova syyttäminen, mutta se on vielä surkeampaa että se on totta, jonka minä tässä tahdon näyttää todeksi jos hälpältä katselemme nyt olevaista seurakunnallista elämäämme. Minä saan tässä edeltäpäin ilmoittaa, ett'en minä päätä kulku-puheitten vaan totuuden mukaan. Minä olen kaiken elin-aikanani elänyt kansan seassa, ja viimeisinä vuosina vaeltanut melkeen jokaisen läänin läpitse, ainoastaan sentähden että tulisin tuntemaan kansan elämän laadun, jonka sentähden jotenkin luulen tuntevanikin. Katso tässä lyhykäisydessä minkä lainen on

Se yleinen tila maassa.

Ruotsi on kieltämättä viimeisinä vuosina ollut hyvin onnellinen monessa katsannossa, vaan se ei ole ymmärtänyt pitää onnestansa kiini. Maanviljelys on edistynyt; kauniit laihot ovat kasvaneet pelloillamme, me olemme lähettäneet ulkomaille enemmän maan kasvuja kuin koskaan ennen; mutta yhteinen voima ei sentään ole noussut, vaan pikemmin vaipunut ja monella tavalla saattanut sen köyhän työmiehen kannan vielä huonommaksi.

Kuin jyvät ja maanmiehen tavarat kolme vuotta takaperin olivat korkeassa hinnassa, niin talonpoika oikoi ojasta taipunutta selkäänsä. Hän oli mielestänsä kauan kyllä elänyt puutteessa, ja tahtoi sentähden tästä lähin elää niinkuin muutkin ihmiset. Hän laittoi itsellensä paremmat vaatteet ja herkullisemman ruoan pöydällensä, hän toimitti huoneisiinsa liiallisia koristuksia ja kartanolle upeita vaunuja: hän luuli sen hyvän ajan kestävän iän kaiken. Näissä iloisissa toivoissa kehoitti kaupppamiehet häntä elämään, jotka paikalla hyötyvät siitä. Sillä tavalla menivät rahat tiehensä, ja hän sekaantui velkoihin, joista hän ei pääse niin helposti.

Se hyvä aika ja ne korkeat toivot matkaan saattoivat vielä sen, että moni herra rupesi maanviljelijäksi, jona hän luuli saavansa veistellä kultaa puuveitsellä. Petettyinä näissä ihanissa toivoissansa, pitää heidän nyt vähäkin ylhällä pysyäkensä, koska he ovat maksaneet korkean hinnan taloistaan, imeä kaiken sen voiman maasta kuin mahdollista, jonka tähden maa käy laihaaksi ja työmiestä rasitetaan. Se on juuri näitten herran maanviljelijäen tykönä kuin orjuus on korkeimmallansa.

Minä saan kerran kaikkien edestä pyytää lukiaani muistamaan, että minä sekä tässä että muualla puhun tilasta yleisesti; sillä minä tiedän aivan hyvin jalomielisiä ihmisiä löytyvän joka säädysssä.

Hyöty siitä hyvästä ajasta on niinmuodoin se että maanviljelys on tullut vähä paremmaksi, sen suhteen kuin se olisi voinut tulla; vaan varat eivät suinkaan ole enenneet maassa; sillä Ruotsin kansa taitaa tällä hetkellä olla yhtä köyhä kuin vuonna 1810, koska valtakunnan sanottiin nojaavan häviöön päin. Moni luulee kansan tulleen rikkaammaksi, kuin hän kaukaa katselee sen tilaa, mutta menköön vaan vähä likemmäksi, ja koettakoon perin pohjin tutkia sen koto eloa ja hän tulee havaitsemaan, että se kaunis ulkopuoli ainoastaan on lainattu valo, jonka ne pimeät varjot, jotka makaavat sisä-puolella, vallan himmentävät. Tehe sitten päätös kaikista yhteen ja varmaan se kuuluu näin:

Pitäjässä, jossa on kuusikymmentä talonpoikaa, voi viisi kutsua rikkaaksi, koska heillä on isommat talot ja ulos lainattuja rahojakin; kymmenen tulee jotenkin hyvin toimeen; vaan ne loput neljäkymmentäviisi ovat köyhiä. Heidän talonsa ovat pantatut erityisiin rahastoihin eli yksinäisille, melkeen koko arvonsa edestä. Näitten pitää voimiensa perästä ahkeroitseman elääksensä eloa, joka ei ole paljo parempi kuin torpparin taikka muonamiehen. Koska heidän taloutensa on huonolla kannalla ovat he vallan varakkaampien vallassa, joita eivät arvaa vastaan sanoa; ja niinmuodoin ei heillä ole mitään sanomista seurakunnan asioissa. Joka pitäjässä löytyy "ala-valtakunnan" kuningas, joka, papin ja korkeitten sukulaistensa avulla, elää ja hallitsee oman tahtonsa mukaan. Hän, vähäisen, vaan väkevän seuransa kanssa, päättää kaikki mitä pitäjän asioihin kuuluu, ja toiset saavat olla tyytyväiset päätöksellä, vaikka se sitten olisi kuinka takaperin. Jos hallitukselta tulee kysymys papin eli nimis-miehen kautta minkä lainen yhteinen tila on, niin hän paikalla vastaa papin kanssa, että kaikki on seurakunnassa hyvin; — olishan se häpeäksi seurakunnalle, jos oikea tila tulisi tietyksi. Ei hänellä ja hänen vertaisillansa ole mitään valitettavaakaan, sitä helpommasti voivat he hallita kaikki, niinkuin itse tahtovat. Monta rikasta löytyy, jotka eivät suinkaan hyväksy senkaltaista hallitusta, mutta ne ovat

enemmästä päästä hiljaisia ihmisiä, jotka eivät mielellään tahdo olla riidoin hallitsien kanssa. He pudistavat epäileväisesti päätänsä ja näkisivät mielellään kirveen käyvän, mutt'ei heillä ole rohkeutta olla sen ponnassa. Se on tavallisesti pitäjän kuningas, taikka joku hänen seurastansa, kuin on pitäjän lauta-kunnan esimies, joka määrää vaivaisten elatuksen, jonka katsannon alla pitäjän koulu on, ja joka viimein valitaan valtio-päivien jäseneksi j.n.e. Monessa seurakunnassa on se kunnan mies, mutta se ei ole yksi kahdestakymmenestä.

Näin on yleisesti laita seurakunnissa. — Katsokaamme nyt kuinka valtio-päivissämme tavallisesti käy; kutka ne miehet ovat, jotka siellä valvovat kansan asioita, ja se tulee meille selväksi minkä tähden maan tila yleisesti on niin surkea.

Aateli on ainoastaan suvun ja virkamiesten esimiehinä. Papit — sen korkean papiston ja hengellisen hallitus-himon esi-miehinä; koska nuoremmilla papilla, jotka ovat ne oikeat työmiehet Herran viinamaassa, ja jotka paraitten tuntevat kansan toivot ja tarpeet, ei ole ääntä vaalissa. Porvarit taas ovat rahan ja ylpeyden esi-miehinä, sillä useen yhdellä keikarimaisella kauppa-kokouksen väkälillä on enemmän sanomista raastuvassa, kuin kymmenellä kunnollisella porvarilla. Muutoin ei suinkaan valtio-päiviin tulisi niin monta pormestaria, joilla ei ole juuri mitään yhteistä sen oikean porvari-säädyn kanssa. Talonpojat ovat omansa ja kotona olevaisten pitäjän-kuningaitten esi-miehinä. Harvoin se tulee valtio-päivien jäseneksi, jolla on kansan luottamus. Se on tavallisesti se pitäjän-kuningas, joka on tullut tutuksi paraiten taitavan nylkeä köyhiä. Luonnollisesti tästä on poikkeuksia niinkuin kaikesta muustakin.

Senkaltaiselta pitäjän hallitukselta, kuin se on jonka olemme kertoneet, ja niin kokoon pannulta valtio-seuralta, ei ole paljo laupiutta köyhää kansaa vastaan odottamista. He valvovat ensiksi omia asioitansa ja pitävät yhteisen hyödyn sivu-asiana, johon eivät koskaan tahdo joutua pitkien jaarituksiensa ja riitojensa tähden. Hyvällä omalla-tunnolla panevat he yhten runsaan veron toisensa perään sen köyhän kansan hartioille. Joku totinen isän-maan ystävä panee itsensä tätä vastaan, vaan hänen äänensä katoa sen antelian joukon seassa, niinkuin kaukainen kaiku. Sillä tavalla ei hallitus milloinkaan saa kuulla selvää totuutta, ja se taitaa joksikukuksi osaksi antaa hänelle anteeksi ruunun rahaen tuhlaamisen.

Kansa saa sillä välillä maksaa kustannukset. Se kärsii yleisesti enemmän kuin kukaan voi ajatella. Ehkä hän syö keinoa ruokaa, täytyy hänen alinomaan tehdä raskasta työtä. Sanotaan ett'ei talonpoika mielellään tahdo parantaa maanviljelystään, vaan ei ajatella sitä että usiammalla ei ole varoja laittaa uusia peltokaluja. Monessa paikassa on kolmella eli neljällä naapurilla yhteinen rauta pii (äes) eli sahat, jota he vuorottain hyödyksensä käyttävät. Ilman sitä sanotaan vielä viinan turmelleen kansan sekä sielun että ruumiin, vaan unhotetaan että huono ruoka ja raskas työ ovat olleet viinan apulaisina. Se on köyhyys ja rasitus kuin on tehnyt enimmän osan. Koulut pidetään rasituksena, ja jos menemme köyhäen huoneeseen niin saattaa se meidän hämmästyttämään. Kansa huokaa runsasten verojen alla, jotka makaavat maanviljelyksen päällä, jotka jo ovat niin tuntuvat, että jos Herra rankaisee meitä kato vuodella, niin tulee rauta-tien rakennuksemme seisomaan, sillä mistä otettaisiin rahaa?

Kansa kärsii kuitenkin enimmän siitä käytöksestä, kuin se saa pitää hyvänänsä onnellisimmilta vertaisiltansa. Maalla, niissä synkeissä metsissä tapahtuu paljon, josta kaupunkilainen ei voi nähdä edes unta. Siellä ei löydy sanomalehtiä, jotka pitäisivät itsevaltaisia kurjessa. Siellä löytyy paljon vääryyttä, ja Jumala auttakoon niitä, joilla valta on ollut, kuin heidän kerran, sinä suurena tilin-teon päivänä, pitää tekemän tilin hallituksestaan. Pappis-säädyltä ja ruunun-miehillä on paljon oman-tuntonsa päällä. Työmiehen tila täällä Ruotsissa on niin raskas, että jos niillä olisi varoja, eikä rakkaus isän-maahan pitäisi niitä takaisin niin puoli kansaa varmaan muuttaisi Amerikkaan.

Jos nyt muistamme, että yhdeksän kymmenettä osaa kansasta harjoittaa maanviljelystä, niin voimme, ylön-palttisia olematta, sanoa että kolme neljättä osaa Ruotsin kansasta elää oikeeta orjan eloa, ainoastaan sentähden että yksi neljännes saa elää ylön-palttisesti ja upeesti, joka vetää rahat maasta ja hennontaa kansan, joka ei yhtään sovi pohjasen luonnon kanssa yhteen. Ei tämä mahda olla oikeen. Varmaan ovat toiset ihmiset luodut hallitsemaan ja toiset tottelemaan, mutta herranen pitää muistaman "että heilläkin on Herransa taivaassa".

Tällä en minä suinkaan tahdo sanoa, että köyhä kansa sielunsa puolesta on vähääkään parempi kuin rikas; vaan sen minä sanon täydestä luottamuksestani, että työväki kärsii vääryyttä, ja että ne yleisemmät säädöt ovat kiusaksi yleisölle. Valtakunnan kukkuloilta käy tukehuttava tuuli; väärä mieli hallitsee niissä korkeissa seuroissa. Siellä eletään enemmästä päästä enemmän kuin varat antavat myöden; metsiäis-pesässä on liian monta perhosta ja kuhnuria. Työ ja kelvollisuus pidetään vähäisessä arvossa. Totinen ansio jää synnin ja nöyristelemisen taka. Monessa osassa meillä on oikeat la'it, mutta niitä käytetään eri tavalla eri ihmisiä vastaan, eivätkä niinmuodoin täytä määräystään. Raha on korkein arvon mitta ajan puntarissa, ja rehellisyyden ja kunnian pitää joka tilassa jäämän sen taka.

Tämä saattaa kansan huonommaksi, ja sytyttää vihan ja katkeruuden sen sydämessä, joka monta

kertaa muuttuu väki-valtaisuudeksi, joka antaa korkeimmille säädyille syytä valittaa. Heidän pitäisi kuitenkin ensiksi parantaman itsensä, ennenkuin valittavat kansan huonoutta, sillä kaikki valo tulee ylhältä päin eikä päin vastoin, niinkuin näyttävät tahtovan. Varmaan on se kaunista että laittaa pitäjän kirjastoja ja pitää hyvän-tekeväisyyden kokouksia, vaan ei asia ole sillä autettu. Paha pitää otettaman juurinensa pois. Runsaat verot pitää vähettämän, jollei tahdota että maamme tulevaisuus käy liian synkeäksi. Valtakunnan rahoja pitää enemmän säästettämän, ja samalla lailla jokaisen yksityisen ylhältä alhalle asti. Hallituksessa pitää moni haara perin pohjin parattaman.

Mutta kaikki tämä voidaan parata ainoastaan sillä, että ihmisellä eikä ainoastaan rahalla on ääni valita valio-kunnan jäseniä.

Yhteinen tila saisi senkautta pian toisen muodon; sillä Ruotsi on rikas kaikessa köyhydessänsä. Kuninkaan tykönä olisi asiamiehiä, jotka puhusivat totta; kauppa ja keinollisuus edestyisivät lakkaamatta tasaisilla ja vakavilla askeleilla; maasta saataisiin toista vertaa suurempi tulo. Halut ja himot eivät enää vetäisi maata neljälle taholle; ne yhdistyisivät yhdeksi suureksi ja ilahuttavaksi, joka ainoastaan tarkottaisi yhteistä hyvää; Ruotsi tulisi vapaaksi, itsenäiseksi ja onnellisemmaksi kuin se koskaan on ollut.

Meillä on hyvä ja laupias kuningas, joka tahtoo sitä mitä oikeen ja sopiva on. Meillä on vielä nuori ja voimallinen hallitsija, jolla on rohkeutta tehdä kauniin mieli-lauseensa luonnossa näkyväksi. Minä olen sentähden siinä iloisessa toivossa, että jos kaikki totiset isän-maan ystävät yhdistyisivät yhteiseen rukoukseen niitten jalojen miesten tykö, niin ne antaisivat maalle uuden perustus-la'in, joka olisi Norjan la'in mukainen taikka vielä sitäkin parempi; sillä kyllähän se on iloisempaa hallita vapaata ja onnellista kansaa, kuin orjistunutta ja valittavaa sukua.

Kansa on perin pohjin hyvän luontoinen, mutta kärsimys voi kerran loppua ja tehdä tepposia, joista saattaa seurata sanomattomia muutoksia... Muistakoot kaikki joita se liikuttaa tämän aikansa.

* * * * *

Moni luulee kuka tiesi edellä seisovan taulun olevan maalatun liian synkeillä värillä, mutta minä vastaan: Tutki ensin tila tyystään ja päätä sitten. Tässä en tahdo neuvoa sinua poikkeilemaan pappiloihin ja varallisempiin taloihin, niinkuin matkustavaiset tavallisesti tekevät, kuin tahtovat tulla tuntemaan yleisön tilan. Ei niin, ystäväni. Käy sensiaan vähemmissä taloissa, niissä metsien syvyyteen piiloitetuissa mökkilöissä, ja varmaan tulet sinä havaitsemaan että taululla on vastimensa. — Toiset luulevat löytävänsä tässä, nimittäin taulussa, huonosti peitetyn vihan rikkautta ja korkeimpia säätyjä vastaan. Senkaltaiseen syytökseen voin minä säikkymättä vastata, ett'en vihaa yhtäkään kuolevaista maan päällä, ja että rakkaus oikeuteen ja isän-maahan on ollut se, joka on kynäni hallinnut.

Viimeiseksi pyydän minä kaikkia jalomielisiä sanomalehtien kirjoittajia, joilla siihen on tilaisuutta, vaeltamaan isän-maan läpitse, että tulisivat tuntemaan kansan oikean tilan. He saisivat paljon kirjoittaaksensa ihmis-sukukunnan hyödyksi, jota eivät nyt kaikessa viisaudessaan voi arvata; sillä kaupunkien kaduilla eli lukukamarissa emme me tule tuntemaan kansan eloa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUUTAMAN TYÖMIEHEN ELÄMÄN-VAIHEET ELI ORJUUS RUOTSISSA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project

Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you

provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.